

TÜRKİYE STRATEJİK EYLEM PLANI

2025

17.05.2025

DEVLET DESTEK OFİSİ

İÇİNDEKİLER

1. EKONOMİ VE FİNANS POLİTİKALARI

- 1.1. Makroekonomik İstikrar (Enflasyon, Büyüme, İşsizlik)
- 1.2. Maliye Politikası (Bütçe Disiplini, Vergi Reformu)
- 1.3. Para Politikası ve Merkez Bankası Bağımsızlığı
- 1.4. Bankacılık ve Finansal Sistem Güçlendirmesi
- 1.5. Yatırım Ortamının İyileştirilmesi
- 1.6. Bölgesel Kalkınma ve Gelir Dağılımı Dengesi

2. SANAYİ, TEKNOLOJİ VE ÜRETİM

- 2.1. Sanayi Politikası ve Yerli Üretim
- 2.2. Ar-Ge ve İnovasyon Ekosisteminin Geliştirilmesi
- 2.3. Dijital Dönüşüm ve Endüstri 4.0
- 2.4. Teknoloji Girişimciliği ve Start-up Destekleri
- 2.5. Savunma Sanayi Stratejileri

3. TARIM, GIDA VE KIRSAL KALKINMA

- 3.1. Tarımsal Üretim Güvencesi ve Gıda Arz Güvenliği
- 3.2. Tarımsal Destekleme Politikalarının Reformu
- 3.3. Kırsal Kalkınma, Kooperatifçilik ve Tarımda Gençlik

4. EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR

- 4.1. Temel Eğitimde Kalite ve Erişim
- 4.2. Yükseköğretim, Üniversite-Sanayi İşbirliği
- 4.3. Mesleki Eğitim ve İşgücü Uyum Programları
- 4.4. Bilim ve Teknoloji Politikaları
- 4.5. Kültürel Mirasın Korunması ve Yaygınlaştırılması

5. SAĞLIK, SOSYAL POLİTİKALAR VE REFAH

- 5.1. Sağlık Sisteminin Güçlendirilmesi
- 5.2. Sosyal Yardımların Etkinleştirilmesi
- 5.3. Aile, Kadın ve Çocuk Politikaları
- 5.4. Yaşlı, Engelli ve Kırılgan Gruplar İçin Hizmetler
- 5.5. Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Adalet

6. İSTİHDAM, İŞGÜCÜ VE GİRİŞİMCİLİK

- 6.1. Aktif İstihdam Politikaları
- 6.2. Gençlik ve Kadın İstihdamı
- 6.3. İşgücü Piyasası Reformu
- 6.4. Girişimcilik ve KOBİ Destekleri

7. ENERJİ, MADENCİLİK VE YEŞİL DÖNÜŞÜM

- 7.1. Enerji Arz Güvenliği ve Kaynak Çeşitlendirmesi
- 7.2. Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği
- 7.3. Madencilik Politikası
- 7.4. Sıfır Emisyon ve Yeşil Dönüşüm Stratejisi

8. ULAŞTIRMA, LOJİSTİK VE ALTYAPI

- 8.1. Karayolu, Demiryolu, Hava ve Deniz Ulaşımı
- 8.2. Akıllı Altyapı ve Ulaşım Sistemleri
- 8.3. Lojistik Üsler ve Transit Ülke Stratejisi

9. ÇEVRE, İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE AFETLER

- 9.1. İklim Değişikliğiyle Mücadele Planı
- 9.2. Atık Yönetimi, Döngüsel Ekonomi ve Su Politikaları
- 9.3. Doğal Afetlere Hazırlık ve Kriz Yönetimi

10. HUKUK, ADALET VE DEMOKRASİ

- 10.1. Hukuk Devleti ve Yargı Reformu

10.2. İnsan Hakları ve Özgürlüklerin Güvencesi

10.3. Şeffaflık, Yolsuzlukla Mücadele ve Hesap Verebilirlik

10.4. Etkin ve Bağımsız Kurumlar

11. KAMU YÖNETİMİ VE REFORM

11.1. Bürokratik Verimlilik ve Dijital Kamu Hizmetleri

11.2. Performans Yönetimi ve Stratejik Planlama

11.3. Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi

11.4. Kamu Personel Rejimi ve Eğitim

12. DIŞ POLİTİKA, GÜVENLİK VE SAVUNMA

12.1. Çok Yönlü ve Dengeli Dış Politika

12.2. Terörle Mücadele ve Sınır Güvenliği

12.3. Savunma Sanayi ve Stratejik Otonomi

12.4. Mülteci ve Göç Politikaları

12.5. Türk Dünyası, İslam Dünyası ve Afrika Açılımı

13. TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM VE DEĞER POLİTİKALARI

13.1. Toplumsal Bütünleşme ve Ortak Kimlik

13.2. Dezenformasyonla Mücadele ve Medya Politikaları

13.3. Ahlaki Yeniden İnşa ve Değerler Eğitimi

13.4. Gençlik Politikaları ve Geleceğe Yatırım

14. BİLİŞİM, SİBER GÜVENLİK VE VERİ POLİTİKALARI

14.1. Ulusal Dijital Strateji

14.2. Siber Güvenlik ve Kritik Altyapı Koruması

14.3. Yapay Zekâ, Büyük Veri ve Blokzincir Uygulamaları

14.4. Ulusal Veri Koruma Politikası

1. EKONOMİ VE FİNANS POLİTİKALARI

1.1. Makroekonomik İstikrar (Enflasyon, Büyüme, İşsizlik)

Amaç:

Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir, kapsayıcı ve dengeli bir büyüme rotasına oturtulması; fiyat istikrarı ve tam istihdamın sağlanması.

Stratejik Hedefler:

- Enflasyonu kalıcı olarak tek haneli seviyelere düşürmek ve fiyat istikrarını kurumsallaştırmak
- Potansiyel büyüme oranını artırarak istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme yapısı oluşturmak
- İşsizliği azaltmak, özellikle genç ve kadın istihdamında kalıcı artış sağlamak
- Ekonomide öngörülebilirliği ve yatırımcı güvenini artırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Enflasyonla Mücadele ve Fiyat İstikrarı

- 1. Merkez Bankası Bağımsızlığının Güçlendirilmesi**
  - Para politikası kararlarının teknik veriye dayalı, bağımsız biçimde alınması
  - Enflasyon hedeflemesi rejiminin kararlılıkla sürdürülmesi
- 2. Güçlü Para Politikası İletişimi**
  - MB kararlarının kamuoyuna açık, şeffaf ve tutarlı biçimde sunulması
  - Enflasyon beklentilerinin çıpalandırılması için iletişim mekanizmalarının iyileştirilmesi
- 3. Kamusal Fiyat Kontrollerinden Çıkış ve Piyasa Dengeleri**
  - Üretici-tüketici arasındaki zincirde şeffaflık ve rekabetin artırılması
  - Gıda ve enerji piyasalarında stratejik rezerv ve planlama mekanizmaları
- 4. Talep Yönetimi ve Sıkı Maliye Politikasıyla Uyum**
  - Harcamaların önceliklendirilmesi, vergi tabanının genişletilmesi
  - Harcamalarda enflasyonist baskıyı azaltacak bir mali disiplinin uygulanması

B. Sürdürülebilir ve Dengeli Ekonomik Büyüme

- 1. İhracata ve Katma Değere Dayalı Büyüme Modeli**
  - Yüksek teknoloji ve katma değerli sektörlerde destekleyici programlar
  - Dış ticaret açığını azaltıcı yapısal dönüşüm stratejileri
- 2. Büyüme Kompozisyonunun İyileştirilmesi**
  - Tüketim yerine yatırımı ve üretimi esas alan büyüme yapısı
  - İç tasarruf oranlarının artırılması, sermaye derinliğinin güçlendirilmesi
- 3. Bölgesel Kalkınma ve Yerel Ekonomilerin Desteklenmesi**
  - Anadolu'da üretim üsleri kurulması, bölgesel teşviklerin yeniden tasarımı
  - Girişimcilik ve KOBİ tabanlı büyümeye yönelik mikro destekler

C. İstihdam Artışı ve İşsizlikle Mücadele

- 1. Aktif İşgücü Programlarının Yaygınlaştırılması**

- o İşbaşı eğitimleri, mesleki dönüşüm programları, kamu-özel işbirliğiyle istihdam teşvikleri
  - o Gençler, kadınlar ve uzun süreli işsizlere özel politikalar
- 2. İstihdam Dostu Büyüme Politikaları**
- o Emek yoğun sektörlerde yatırımları teşvik
  - o Kayıt dışı istihdamla mücadele, prim teşvikleri ve denetimlerin güçlendirilmesi
- 3. Kadın ve Genç İstihdamı Stratejisi**
- o Esnek çalışma modelleri, çocuk bakım destekleri, işveren teşvikleri
  - o Kodlama, dijital beceriler, STEM alanlarında genç yetenek havuzu oluşturulması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Yıllık TÜFE Enflasyonu	%25	%15	<%8
Reel GSYH Büyüme Oranı	%4	%5	%5+
Genel İşsizlik Oranı	%9	%8	%6
Genç İşsizlik Oranı	%17	%14	<%10
Kadın İstihdam Oranı	%35	%38	%42
İç Tasarruf Oranı / GSYH	%27	%30	%35
Yatırım / GSYH Oranı	%27	%28	%30

Sorumlu Kurumlar:

- Hazine ve Maliye Bakanlığı
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- Ticaret Bakanlığı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- TÜİK (veri takibi ve analiz için)
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

1.2. Maliye Politikası (Bütçe Disiplini, Vergi Reformu)

Amaç:

Kamu maliyesinde sürdürülebilirlik, kaynakların etkin kullanımı ve adil bir vergi sistemi aracılığıyla ekonomik istikrarın desteklenmesi.

Stratejik Hedefler:

- Bütçe açığını düşürerek kamu borçlanma ihtiyacını azaltmak
- Kamu harcamalarında verimlilik ve şeffaflığı sağlamak
- Adil, etkin ve üretimi destekleyen bir vergi sistemi kurmak
- Kamu gelir-gider dengesini uzun vadede sağlam temellere oturtmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Bütçe Disiplini ve Kamu Harcamalarının Etkinleştirilmesi

- Orta Vadeli Mali Çerçevenin Güçlendirilmesi**
  - 3-5 yıllık projeksiyonlarla şeffaf, gerçekçi mali planlar hazırlanması
  - Bütçe uygulamalarında harcama tavanları ve mali kural mekanizmalarının getirilmesi
- Faiz Dışı Harcamalarda Önceliklendirme ve Verimlilik**
  - Stratejik öncelikli alanlara (eğitim, sağlık, afet yönetimi) odaklanılması
  - Kamu yatırım projelerinde maliyet-fayda analizlerinin zorunlu hale getirilmesi
- Kamu İsrarıyla Mücadele Programı**
  - Taahhüt, bina, temsil ve personel giderlerinde sınırlandırmalar
  - Kamu alımlarında dijital ihale sistemlerinin yaygınlaştırılması
- Kamu Borçlanma Yönetimi Stratejisi**
  - Borçların vade yapısının uzatılması, iç borçların çevrim oranının düşürülmesi
  - Döviz cinsinden borçlanmanın azaltılması ve risk yönetimi uygulamaları

B. Vergi Reformu ve Gelir Politikası

- Vergi Tabanının Genişletilmesi**
  - Kayıt dışı ekonomiyle mücadele (dijital fatura, denetim altyapısı, teşviklerle kayıt alma)
  - İstisna, muafiyet ve vergi aflarının sınırlandırılması
- Dolaylı Vergilerin Payının Azaltılması**
  - KDV ve ÖTV gibi tüketim üzerinden alınan vergilerin oranının azaltılması
  - Gelire göre artan oranlı doğrudan vergilerin artırılması
- Adaletli ve Üretim Dostu Vergi Sistemi**
  - Asgari ücretliden vergi alınmaması veya düşürülmesi
  - Sermaye kazançları ve yüksek gelir gruplarının daha fazla vergilendirilmesi
- Yerel Yönetimlere Mali Yetki ve Kaynak Artışı**
  - Belediyelere adil ve performansa dayalı mali kaynak aktarımı
  - Emlak, çevre ve turizm gibi alanlarda yerel vergi kapasitesinin artırılması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Bütçe Açığı / GSYH Oranı	%4	%2,5	<%1
Kamu Borcu / GSYH Oranı	%37	%35	%30
Faiz Dışı Fazla / GSYH	+%0,5	+%1,0	+%1,5
Dolaylı Vergi Payı (Toplam Vergide)	%63	%55	<%50

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Kayıt Dışı Ekonomi / GSYH Tahmini Oranı	%30	%25	<%20
Vergi Gelirlerinin GSYH'ye Oranı	%19	%21	%23
Yatırım Harcamalarının Toplam Harcamalara Oranı	%8	%10	%12

Sorumlu Kurumlar:

- Hazine ve Maliye Bakanlığı
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
- TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu
- Vergi Denetim Kurulu
- Gelir İdaresi Başkanlığı
- Sayıştay
- Yerel Yönetimler (belediyeler, il özel idareleri)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda güncellemeler
- Vergi Usul Kanunu'nda sadeleştirme ve dijitalleşmeye uygun hale getirme
- Mali Kural Yasası'nın yürürlüğe girmesi (harcama tavanı, borç freni gibi)
- Kamu ihale sisteminde şeffaflığı artıran revizyonlar

1.3. Para Politikası ve Merkez Bankası Bağımsızlığı

Amaç:

Fiyat istikrarının sağlanması, para politikasının güvenilirliğinin artırılması ve Merkez Bankası'nın kurumsal bağımsızlığının güçlendirilerek ekonomik öngörülebilirliğin sağlanması.

Stratejik Hedefler:

- Para politikasının **enflasyon hedeflemesi rejimi** altında şeffaf ve öngörülebilir şekilde uygulanması
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) **hukuki, işlevsel ve operasyonel bağımsızlığının** güçlendirilmesi
- Para politikası araçlarının **etkili, zamanında ve doğru** şekilde kullanılabilmesi için gerekli kurumsal kapasitenin artırılması
- **Piyasa güveni** ve **beklentilerin yönetimi** yoluyla döviz kuru ve faiz istikrarının desteklenmesi

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Merkez Bankası Bağımsızlığının Kurumsallaştırılması

1. Merkez Bankası Kanunu'nda Reform

- o TCMB'nin fiyat istikrarı hedefini birincil görev olarak tanımlayan hükümlerin güçlendirilmesi
  - o Başkan ve Para Politikası Kurulu üyelerinin atanma kriterlerinin teknik liyakat esasına dayandırılması
  - o Para Politikası Kurulu karar süreçlerinin hesap verebilir ve şeffaf hale getirilmesi
2. **Siyasi Müdahale Alanının Daraltılması**
- o Faiz, rezerv yönetimi ve likidite politikalarının tamamen TCMB kararlarıyla yürütülmesi
  - o Hükümet ile TCMB arasında sadece hedef belirleme bazlı "çerçeve protokol" mekanizması kurulması

B. Enflasyonla Uyumlu Para Politikası Yönetimi

1. **Enflasyon Hedefleme Rejiminin Güçlendirilmesi**
- o Yıllık enflasyon hedefinin, hükümet ve TCMB ortak mutabakatıyla belirlenmesi
  - o Politika faizinin enflasyon beklentilerini şekillendirecek düzeyde ve kararlılıkla belirlenmesi
2. **Politika Araçlarının Etkin Kullanımı**
- o Açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılıklar ve likidite pencereleriyle aktif piyasa yönetimi
  - o Gerekli durumlarda parasal sıkılaştırma ve genişlemeyi hızlı şekilde uygulayacak operasyonel hazırlık
3. **Yatırımcı ve Piyasa Güveninin Artırılması**
- o TCMB'nin teknik analiz raporlarını düzenli yayınlaması (enflasyon raporu, finansal istikrar raporu vb.)
  - o Piyasa profesyonelleriyle daha sık etkileşim (anketler, yönlendirmeli açıklamalar)

C. Döviz ve Rezerv Yönetimi

1. **Döviz Rezervlerinin Güçlendirilmesi Stratejisi**
- o Net uluslararası rezervlerin kademeli olarak artırılması
  - o Altın ve çoklu döviz sepeti yönetimiyle kur riskinin dağıtılması
2. **Döviz Piyasasına Müdahale Prensiplerinin Belirlenmesi**
- o Müdahalelerin sadece likidite krizleri veya ani ataklar durumunda yapılacağına dair çerçeve
  - o Müdahalelerin miktar, zamanlama ve gerekçelerinin kamuoyuna açıklanması
3. **Kur Geçişkenliğini Azaltacak Araçların Geliştirilmesi**
- o TL'ye güveni artıracak ürünler (TÜFE endeksli tahviller, TL vadeli yatırım ürünleri)
  - o Kur korumalı mevduat yerine daha yapısal çözümlere geçiş planı

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Politika Faizi ile Enflasyon Beklentisi Arasındaki Uyum	%90	%95	%100
Enflasyon Hedefi Gerçekleşme Oranı (%)	%80	%90	%95+

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Net Uluslararası Rezerv (Milyar \$)	40	70	100
Merkez Bankası Güven Endeksi (anket bazlı)	50	65	80
Faiz Kararlarının Sürpriz Etkisi (ortalama baz puan farkı)	<100	<50	<25

Sorumlu Kurumlar:

- **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)**
- **Hazine ve Maliye Bakanlığı** (enflasyon hedeflemesinde eşgüdüm için)
- **Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı**
- **TBMM** (gerekli yasal reformlar için)
- **BDDK ve SPK** (finansal istikrar iş birliği için)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **1211 sayılı TCMB Kanunu'nda reform**
(Amaç, bağımsızlık, görev süresi, karar şeffaflığı açısından revizyon)
- **Mali kural ve enflasyon hedeflemesi yasa düzeyinde tanımlanmalı**
- **Rezerv ve müdahale politikalarının şeffaflık ilkelerine bağlanması**

1.4. Bankacılık ve Finansal Sistem Güçlendirmesi

Amaç:

Finansal sistemin istikrarını ve derinliğini artırmak, kaynakların reel sektöre etkin aktarımını sağlamak, krizlere karşı dayanıklı ve kapsayıcı bir finansal yapı kurmak.

Stratejik Hedefler:

- Finansal sistemin **krizlere karşı dirençli, şeffaf ve rekabetçi** hale getirilmesi
- Bankacılık sektörünün **aktif kalitesinin iyileştirilmesi** ve **sermaye yeterliliğinin artırılması**
- Kredi sisteminin **reel sektör odaklı** ve **seçici** biçimde çalışmasının sağlanması
- Finansal kapsayıcılığın artırılması, özellikle **KOBİ'ler, kadınlar** ve **dijital girişimler** için erişimin kolaylaştırılması
- Alternatif finansman kanallarının (sermaye piyasası, fintech, katılım finansı) geliştirilmesi

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Bankacılık Sektöründe Sağlamlık ve Şeffaflık

1. **Bankaların Sermaye Yapılarının Güçlendirilmesi**
  - Basel III uyumlu sermaye oranlarının sürdürülmesi

- Kamu bankalarında sermaye takviyesi politikalarının uzun vadeli planlamaya bağlanması
- 2. Takipteki Kredilerle Mücadele ve Aktif Kalitesi**
    - Kredi yeniden yapılandırma süreçlerinin düzenlenmesi
    - Sektörel kredi yoğunlaşma risklerinin sınırlandırılması
  - 3. Döviz Pozisyonu ve Likidite Risklerinin Azaltılması**
    - Bankaların açık pozisyon risklerinin denetimle sınırlanması
    - TL cinsinden uzun vadeli kaynakların artırılması için bono/tahvil teşvikleri
  - 4. Kapsamlı Stres Testleri ve Erken Uyarı Sistemleri**
    - BDDK öncülüğünde yılda iki kez sektör genelinde stres testleri
    - Finansal İstikrar Komitesi tarafından erken uyarı analizlerinin yayımlanması

B. Kredi Sisteminin Sağlıklı İşleyişi

- 1. Reel Sektöre Seçici Kredi Politikası**
  - Yatırım, ihracat, teknoloji ve yeşil dönüşüm kredilerine öncelik
  - Tüketici kredilerinde kredi hacmini sınırlayan makroihtiyati araçların uygulanması
- 2. KOBİ ve Girişimci Kredilerine Erişim**
  - KGF'nin garantörlük kapsamının güçlendirilmesi
  - Girişimcilere özel mikrofinans programlarının yaygınlaştırılması
- 3. Tarım, Turizm ve Üretim Odaklı Kredi Paketleri**
  - Kalkınma odaklı kredi modelleri (bölge, sektör, ihracat odaklı teşvikli kredi planları)

C. Finansal Derinlik ve Alternatif Finansman Kanalları

- 1. Sermaye Piyasalarının Geliştirilmesi**
  - Halka arz süreçlerinin sadeleştirilmesi ve desteklenmesi
  - Tahvil, sukuk ve yeşil finansman araçlarının yaygınlaştırılması
- 2. Fintech ve Dijital Finans Altyapısının Güçlendirilmesi**
  - Dijital bankacılık ve açık bankacılık uygulamalarının regülasyonu ve teşviki
  - BDDK ve TCMB bünyesinde dijital finans inovasyon sandbox programlarının oluşturulması
- 3. Katılım Finansının Büyütülmesi**
  - Katılım bankacılığı için standartlara dayalı kurumsal yapıların geliştirilmesi
  - Katılım finansman ürün çeşitliliği ve bilinirliğinin artırılması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Sermaye Yeterlilik Oranı (Sektör Ortalaması)	%18	%17	%17+
Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı (NPL)	<%3,5	<%3	<%2,5
TL Cinsinden Mevduatın Toplam Mevduata Oranı	%45	%55	%65
KOBİ'lere Sağlanan Kredilerin Toplam Kredi İçindeki Payı	%26	%30	%35

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Sermaye Piyasalarının GSYH'ye Oranı	%30	%40	%50+
Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektöründeki Payı	%8	%10	%15
Fintech Girişim Sayısı (Lisanslı)	150	250	500+

Sorumlu Kurumlar:

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)
- Hazine ve Maliye Bakanlığı
- Katılım Finans Koordinasyon Kurulu
- Kredi Garanti Fonu (KGF)
- Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Bankacılık Kanunu ve Finansal Tüketici Kanunu'nda dijitalleşme ve alternatif finans için düzenlemeler
- Finansal İstikrar Komitesi'ne yasal statü kazandırılması ve yetkilerinin artırılması
- Katılım Finans Kanunu'nun çıkarılması
- Fintech girişimleri için özel lisanslama ve denetim sisteminin oluşturulması

1.5. Yatırım Ortamının İyileştirilmesi

Amaç:

Türkiye'yi yerli ve yabancı yatırımcılar için güvenilir, öngörülebilir, rekabetçi ve verimli bir yatırım merkezi haline getirmek; doğrudan yatırımları artırarak ekonomik büyümeyi desteklemek.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'nin yatırım yapılabilirlik derecesini yükseltmek
- Doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerini kalıcı şekilde artırmak
- Yerli özel sektör yatırımlarını teşvik etmek
- Hukuki güvence, kurumsal kapasite ve bürokratik süreçlerde reform
- Üretken, istihdam oluşturan ve ihracata dönük yatırımları öncelemek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yatırım Güvenliğini Artıracak Hukuki ve Kurumsal Reformlar

1. Yatırımcı Haklarının Korunması ve Hukuki Güvence

- o Mülkiyet hakkı, sözleşme güvenliği, tahkim mekanizmalarının güçlendirilmesi
  - o İdari keyfiliğin ve bürokratik belirsizliğin önlenmesi için mevzuat sadeleştirilmesi
- 2. Yatırım Dostu Hukuk Reformları**
    - o Ticaret, İcra-İflas, Vergi, Sermaye Piyasası ve Yatırım Teşvik Mevzuatının güncellenmesi
    - o Tahkim ve uzlaştırma sistemlerinin etkinliğinin artırılması
  - 3. Tek Durak Yatırım Ofisi Sistemi**
    - o Yatırımcıların izin, ruhsat, teşvik gibi işlemleri tek noktadan dijital olarak yapabilmesi
    - o Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi'nin yetki ve donanımının artırılması

B. Doğrudan Yabancı Yatırımların (DYY) Teşviki

- 1. Hedef Sektör ve Ülke Odaklı Yatırım Çekme Stratejisi**
  - o Yüksek teknoloji, yeşil enerji, lojistik, sağlık ve savunma sanayii gibi alanlara özel DYY programları
  - o Körfez, Uzak Doğu ve AB ülkelerine yönelik özel yatırım tanıtım kampanyaları
- 2. Uluslararası Yatırım Anlaşmaları ve Tahkim Güvenceleri**
  - o Çifte vergilendirmeyi önleme ve yatırım koruma anlaşmalarının kapsamının genişletilmesi
  - o ICSID ve benzeri tahkim kurumlarıyla işleyen ilişkilerin geliştirilmesi
- 3. Yatırımcılara Vergi ve Sigorta Teşvikleri**
  - o Kurumlar vergisi indirimi, KDV istisnası, gümrük muafiyeti gibi araçların seçici biçimde kullanılması
  - o Uzun vadeli yatırımlara SGK prim destekleri

C. Yerli Yatırımların ve Girişimciliğin Desteklenmesi

- 1. Yerli Sermayeli Sanayi ve Teknoloji Yatırımlarına Öncülük**
  - o Yatırım yeri tahsisi, kredi desteği ve faiz sübvansiyonu gibi araçlarla destekleme
  - o “Stratejik Yerli Üretim Haritası” çıkarılarak kamu alımları ile bağlantılı yatırım teşvikleri
- 2. KOBİ ve Girişimcilik Finansmanı Erişimi**
  - o KGF teminatlalı yatırım kredileri, melek yatırımcı sistemlerinin yaygınlaştırılması
  - o İleri girişimcilik programları (yeşil teknoloji, yazılım, dijital üretim)
- 3. Dijital ve Bölgesel Teşvik Modelleri**
  - o Yatırımı dijital sistem üzerinden başvuranlara hızlandırılmış süreçler
  - o Dezavantajlı bölgelere pozitif ayrımcılığa dayalı bölgesel teşvik politikaları

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Doğrudan Yabancı Yatırım Girişi (Yıllık, Milyar \$)	15	25	40+
Sabit Sermaye Yatırımları / GSYH Oranı (%)	%27	%28	%30
Yatırım İzin Süresi (gün)	25	15	7
Türkiye'nin Doing Business Endeksindeki Sırası	60	40	İlk 25

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Özel Sektör Yatırımları / Toplam Yatırım Oranı	%75	%78	%80+
KOBİ Yatırım Kredisi Tutarı (Milyar ₺)	300	500	800+

Sorumlu Kurumlar:

- Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- Hazine ve Maliye Bakanlığı
- Ticaret Bakanlığı
- Türkiye Yatırım Teşvik Ajansı
- BDDK, SPK ve TOBB
- Yerel Yönetimler (altyapı ve ruhsat süreçlerinde)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Yatırımların Korunması Kanunu'nun güncellenmesi
- Dijital yatırım ofisi altyapısının yasal tanımlarla desteklenmesi
- Kamu-özel sektör diyalog platformlarının kurumsallaştırılması
- Ticari yargı sisteminde hızlı karar mekanizmaları (ihtisas mahkemeleri, arabuluculuk zorunluluğu)

1.6. Bölgesel Kalkınma ve Gelir Dağılımı Dengesi

Amaç:

Türkiye'nin tüm bölgelerinde sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını azaltmak, adil kaynak dağılımını sağlamak ve toplumsal refahı dengeli biçimde artırmak.

Stratejik Hedefler:

- Doğu-Batı, kıyı-çeper, metropol-kırsal farklarını azaltmak
- Az gelişmiş bölgelerde üretken yatırımları, istihdamı ve altyapıyı artırmak
- Kentsel ve kırsal gelir farklarını minimize etmek
- Bölgeye özgü potansiyelleri harekete geçiren yerel kalkınma stratejileri oluşturmak
- Sosyal destekleri ve kamu hizmetlerini coğrafi adalet ilkesine göre planlamak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Güçlendirilmesi ve Planlama

1. Yeniden Yapılandırılmış Bölgesel Kalkınma Modeli
  - 26 Düzey-2 bölgesinin ekonomik potansiyellerine göre yeniden değerlendirilmesi
  - Bölgesel kalkınma ajanslarının yetki, bütçe ve kurumsal kapasitesinin artırılması
2. Bölge Bazlı Stratejik Yatırım Haritaları

- Her bölge için özel: “Yatırım Öncelikli Sektörler”, “İşgücü Profili”, “Altyapı Haritası”
  - Üniversiteler, yerel yönetimler ve özel sektörle ortak planlama
3. **Yerel-Kalkınma Programlarıyla Kamu-Özel İşbirliği**
- “Yerel Kalkınma Fonu” aracılığıyla KOBİ'lere bölgesel destekler
  - Sosyal girişimcilik ve kooperatiflere yönelik mikro teşvik mekanizmaları

B. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Sosyal Adalet

- 1. Dezavantajlı Bölgelerde Kamu Yatırımı Önceliği**
  - Doğu ve Güneydoğu Anadolu başta olmak üzere altyapı, eğitim, sağlık yatırımlarının artırılması
  - Temel hizmetlerde standart eşitliği (nitelikli öğretmen, uzman hekim, hızlı internet, ulaşım)
- 2. Kırsal Kalkınma ve Tarımsal Gelirin Artırılması**
  - Tarımsal desteklerin verimlilik ve ihtiyaca göre yönlendirilmesi
  - Genç çiftçi ve kırsal girişimcilik programlarının yaygınlaştırılması
- 3. Gelir Transferi Mekanizmalarının Hedef Odaklı Hale Getirilmesi**
  - Aile destek sistemlerinin bölgesel eşitsizlikleri hedef alan biçimde yeniden yapılandırılması
  - Asgari geçim desteği ve istihdam bağımlı sosyal yardım sistemlerinin entegrasyonu

C. Göç, Kentsel Yoğunluk ve Dengeleyici Politikalar

- 1. Geri Göç ve Bölgeye Dönüş Stratejileri**
  - Teşvikli istihdam programlarıyla tersine göçün desteklenmesi
  - Köy dönüşüm projeleri, kırsal yaşam merkezleri, uzaktan çalışma altyapıları
- 2. Orta Ölçekli Kentlerin Güçlendirilmesi**
  - “Çekim Merkezleri” programıyla büyük şehir dışı şehirlerde sağlık, üniversite, sanayi kümelenmeleri
  - Alt bölge merkezlerinin ulaşım, lojistik ve sosyal yaşam altyapılarının geliştirilmesi
- 3. Mega Kentlerde Yoğunluk Azaltıcı Politikalar**
  - Yeni sanayi bölgeleri ve teknoloji merkezlerinin İstanbul, Ankara, İzmir dışına yönlendirilmesi
  - Ucuz konut, ulaşım sübvansiyonu ve mobil desteklerle göç baskısının azaltılması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
En Yüksek ve En Düşük GSYH'ye Sahip Bölgeler Arası Fark (x Kat)	2,5x	2,2x	1,8x
Gini Katsayısı (Gelir Eşitsizliği Ölçütü)	0,40	0,38	0,35
Bölgesel Yatırım Teşviklerinden Yararlanan Yatırım Tutarı (Milyar ₺)	300	500	800

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Kırsal Kesimde Hane Başına Düşen Gelir Artışı (%)	%15	%25	%40
Tersine Göçle Dönen Hane Sayısı (Yıllık)	50.000	100.000	200.000
Kalkınma Ajanslarının Uyguladığı Proje Sayısı	5.000	8.000	12.000

Sorumlu Kurumlar:

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Bölgesel Kalkınma Dairesi)
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
- Kalkınma Ajansları ve İlgili Valilikler
- Tarım ve Orman Bakanlığı
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları (bölgesel hizmet dengesi için)
- TÜİK (veri izleme ve bölgesel istatistikler için)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Kalkınma Ajansları Kanunu'nun güçlendirilerek yeniden yapılandırılması
- Yerel yönetimlerin planlama ve kalkınma uygulama yetkilerinin artırılması
- Bölgesel teşvik sisteminin dinamik veri temelli hale getirilmesi
- Kırsal kalkınma projelerine özel bir "Bölgesel Dengeleme Fonu" kurulması

2. SANAYİ, TEKNOLOJİ VE ÜRETİM

2.1. Sanayi Politikası ve Yerli Üretim

Amaç:

Türkiye'nin üretim kapasitesini ve rekabet gücünü artırmak, yerli ve milli sanayiye geliştirmek, sanayi politikalarını sürdürülebilir ve yüksek katma değerli bir yapıya kavuşturmak.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'nin sanayide **yüksek teknolojiye geçişini** hızlandırmak
- İthalata bağımlı sektörlerde yerli üretimi** artırmak
- KOBİ'leri sanayi ekosistemine entegre ederek **yaygın üretim zincirleri** oluşturmak
- Milli üretim altyapısını güçlendirerek** cari açığı azaltmak
- Organize sanayi bölgelerini (OSB) **planlı ve verimli bir üretim üssüne** dönüştürmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Stratejik Sanayi Sektörlerinin Belirlenmesi ve Teşvik Edilmesi

- 1. Milli Sanayi Öncelik Listesi Oluşturulması**
  - Otomotiv, savunma, enerji ekipmanları, ilaç, tarım makineleri, yazılım, yarı iletken gibi alanlara odaklanması
  - Her sektör için **yerelleşme oranı** ve **katma değer hedefi** belirlenmesi
- 2. Sanayi Yatırım Teşviklerinin Yeniden Yapılandırılması**
  - Genel teşviklerden ziyade **stratejik sektör ve proje bazlı** destek modeli
  - Yerli katkı oranı yüksek projelere ilave teşvik puanı
- 3. Sanayi Ürünlerinde İthal İkamesi Programı**
  - Hangi ürünlerin ithalatını azaltabileceğimizin tespitine dayalı bir yerli üretim seferberliği
  - Kamu alımlarında **yerli üretici lehine pozitif ayrımcılık**

B. Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi ve Dijitalleşme

- 1. Yeni Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Endüstri Bölgeleri Kurulması**
  - 2. ve 3. kademe şehirlerde OSB teşvikleri artırılmalı
  - OSB'lerde yeşil altyapı, atık yönetimi, dijital yönetim sistemleri desteklenmeli
- 2. İleri Sanayi Altyapısı ve Akıllı Fabrika Programı**
  - Endüstri 4.0 altyapıları (sensör, otomasyon, yapay zekâ, bulut sistemleri) için hibe-destek paketleri
  - Sanayi kuruluşlarına **dijital dönüşüm danışmanlığı** verilmesi
- 3. Sanayi Lojistik ve Enerji Erişim Kolaylığı**
  - Demiryolu bağlantılı OSB sayısının artırılması
  - OSB'lere ucuz enerji tarifesi ve yenilenebilir enerji hibeleri

C. KOBİ'lerin Sanayi Ekosistemine Entegrasyonu

- 1. KOBİ Sanayi Kümelemesi ve Tedarik Zinciri Entegrasyonu**
  - Ana sanayi firmalarına entegre çalışan KOBİ kümeleri oluşturulması
  - Tedarikçi geliştirme programlarıyla kalite, kapasite ve dijital yetkinliklerin artırılması
- 2. Sanayi Destek Fonları ve Uygun Finansman**
  - Makine alımı, tesis modernizasyonu için uygun faizli uzun vadeli sanayi kredileri
  - KOSGEB ve kalkınma ajansları aracılığıyla bölgeye özel fon programları
- 3. KOBİ'lere Uluslararası Pazara Erişim Desteği**
  - Fuar, dijital pazar, markalaşma ve dış ticaret eğitimi programları
  - E-ihracat ve küresel e-tedarik zincirlerine entegrasyon destekleri

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Sanayinin GSYH İçindeki Payı	%25	%27	%30+
Yüksek Teknoloji Ürün İhracatının Toplam İhracattaki Payı	%4,5	%6,5	%10+
Yerli Katkı Oranı Ortalama	%55	%65	%75

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
OSB Sayısı ve Kapasite Kullanımı (%)	380 (%70)	400 (%80)	450 (%90)
Tedarik Zincirinde KOBİ Payı	%25	%30	%40
Dijitalleşmiş (Endüstri 4.0) Tesis Sayısı	1.000	3.000	7.500

Sorumlu Kurumlar:

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- TÜBİTAK (teknolojik üretim projeleri için)
- KOSGEB (KOBİ destekleri)
- TOBB ve OSBÜK (sanayi bölgeleri koordinasyonu)
- Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi
- Ticaret Bakanlığı (ihracat ve dışa açılım için)
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (enerji altyapısı için)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Sanayi Teşvik Kanunu çıkarılması (mevcut teşvik sistemlerinin bütüncül çerçevede birleştirilmesi)
- İthalat Bağımlılığı Yüksek Sektörler için Özel Strateji Belgeleri hazırlanması
- Kamu Alımlarında Yerli Üretim Oranını Zorunlu Hale Getiren Yasal Düzenlemeler
- OSB Kanunu'nun güncellenerek yeşil altyapı, dijitalleşme ve eğitim bileşenlerini içermesi

2.2. Ar-Ge ve İnovasyon Ekosisteminin Geliştirilmesi

Amaç:

Türkiye'nin teknoloji üreten, bilgi temelli ve küresel rekabette güçlü bir ekonomi haline gelmesi için Ar-Ge ve inovasyonu merkeze alan kapsayıcı bir ekosistem oluşturmak.

Stratejik Hedefler:

- Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payını artırmak
- Üniversite-sanayi iş birliğini kurumsallaştırmak
- Teknoloji tabanlı girişimciliği yaygınlaştırmak
- Patent, faydalı model ve ticari ürün sayısını artırmak
- Teknoloji transferi ve ticarileştirme süreçlerini hızlandırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Ar-Ge Harcamalarının Artırılması ve Etkinleştirilmesi

1. GSYH'nin %1'inin Üzerine Çıkan Ar-Ge Harcama Oranı

- Kamu, özel sektör ve üniversite bütçelerinin Ar-Ge payları yeniden yapılandırılmalı
  - Ar-Ge projelerinde %75'e kadar hibe desteği; uzun vadeli ve faizsiz Ar-Ge kredileri uygulanmalı
- 2. Kamu Ar-Ge Fonlarının Etkin Dağılımı**
- TÜBİTAK, KOSGEB ve Kalkınma Ajanslarının destek programlarının sadeleştirilmesi
  - Stratejik öncelikli alanlara (biyoteknoloji, savunma, yapay zekâ, yenilenebilir enerji) odaklanma
- 3. Kamu Alımlarıyla Ar-Ge Teşviki**
- Yerli teknolojilere kamu önceliği (satın alma garantili Ar-Ge projeleri)
  - Prototip ve pilot üretim destekli ihale modelleri

B. Üniversite-Sanayi İş Birliğinin Güçlendirilmesi

- 1. Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO) ve Araştırma Merkezlerinin Yaygınlaştırılması**
- Her üniversiteye aktif teknoloji transfer ofisi kurulması
  - Sanayiye dönük uygulamalı araştırma merkezlerinin kurulması (tarım, savunma, iklim teknolojileri vb.)
- 2. Akademik Teşvik Sisteminin Ticarileşmeye Uygun Hale Getirilmesi**
- Akademik yayın yerine patente, ticarileşmeye ve endüstriyel prototipe teşvik verilmesi
  - Üniversite personelinin sanayi danışmanlığı yapmasının özendirilmesi
- 3. Ar-Ge Personelinin Yetiştirilmesi ve Tutundurulması**
- Doktora ve yüksek lisans bursları, sanayi doktora programları
  - Özel sektör Ar-Ge birimlerine nitelikli insan kaynağı desteği ve SGK prim teşviki

C. İnovasyon ve Girişimcilik Ekosisteminin Genişletilmesi

- 1. Teknoloji Girişimciliği Programları**
- “Tekno-Girişim Sermaye Desteği”, “Girişim Hızlandırıcı Merkezler” ve “Startup Vize Programı”
  - Girişimlerin ilk 3 yılına özel vergi muafiyeti ve altyapı desteği
- 2. Teknopark ve Kuluçka Merkezlerinin Etkinleştirilmesi**
- Mevcut teknoparkların etkinlik, üretkenlik ve dışa açılma ölçütlerine göre yeniden yapılandırılması
  - Bölgeye özgü tematik kuluçka merkezleri (tarım teknolojileri, sağlık teknolojileri, iklim inovasyonu vb.)
- 3. Patent, Marka ve Ticarileştirme Teşvikleri**
- Yerli patent ve faydalı model başvurularına mali destek
  - Patent portföylerinin özel sektörle eşleştirilmesi için dijital platform kurulması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Ar-Ge Harcaması / GSYH Oranı	%1,4	%1,8	%2,5
Özel Sektörün Ar-Ge Harcamalarındaki Payı	%60	%65	%70+

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Yıllık Patent Başvuru Sayısı (yerli)	10.000	15.000	25.000
Üniversite-Sanayi İş Birliği Proje Sayısı	5.000	8.000	12.000+
Teknopark Sayısı	95	110	125
Ticarileşen Teknolojik Girişim Sayısı (yıllık)	2.000	4.000	8.000
Girişimcilik Ekosistemi Uluslararası Endeks Sırası	ilk 50	ilk 35	ilk 20

Sorumlu Kurumlar:

- TÜBİTAK (temel ve uygulamalı araştırma destekleri)
- KOSGEB (inovasyon ve KOBİ Ar-Ge destekleri)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- YÖK ve üniversiteler
- TÜRKPATENT (fikri mülkiyet süreçleri)
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi
- Teknopark yönetimleri, kuluçka merkezleri, teknokentler
- Ticaret Bakanlığı (girişimcilik ve ihracat destekleri için)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Ar-Ge ve İnovasyon Kanunu:** Tüm desteklerin, teşviklerin ve yükümlülüklerin çerçevesini netleştiren bir üst yasa
- **Fikri Mülkiyetin Ticarileştirilmesine Yönelik Özel Teşvik Mevzuatı**
- **Girişim Sermayesi ve Melek Yatırımcılık Kanunu'nda sadeleştirme ve vergi teşvikleri**
- **Kamu-üniversite-sanayi iş birliğini zorunlu kılan AR-GE destek kriterleri**

2.3. Dijital Dönüşüm ve Endüstri 4.0

Amaç:

Türkiye'nin üretimden kamu yönetimine kadar tüm alanlarda dijital dönüşümünü sağlayarak, yüksek verimlilik, rekabet gücü ve yenilikçi kapasite kazanması; Endüstri 4.0 uygulamalarıyla sanayide ileri teknolojiye geçişin hızlandırılması.

Stratejik Hedefler:

- Üretimde dijitalleşme oranını artırmak ve Endüstri 4.0'a geçişi yaygınlaştırmak
- Kamu, özel sektör ve toplum düzeyinde dijital yetkinlikleri geliştirmek
- Dijital altyapıyı ülke genelinde güçlendirmek
- Veri, yapay zekâ, otomasyon ve nesnelerin interneti (IoT) tabanlı uygulamaları yaygınlaştırmak

- Siber güvenlik, veri güvenliği ve dijital egemenlik alanlarında ulusal kapasite oluşturmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Sanayide Dijitalleşme ve Endüstri 4.0 Geçişi

- Dijital Olgunluk Değerlendirme ve Teşvik Programı**
  - OSB ve KOBİ'ler için "dijital seviye tespiti" sistemi kurulması
  - Dijitalleşme skoru yüksek firmalara özel vergi teşviki ve yatırım önceliği
- Akıllı Fabrikalar ve Otomasyon Yatırımları**
  - Robotik, sensör, veri analitiği ve yapay zekâ kullanan üretim hatlarına geçişe kredi destekleri
  - Üretimde yapay zekâ ve büyük veri uygulamaları için kamu-özel Ar-Ge fonları
- Endüstri 4.0 Danışmanlık ve Mentorluk Merkezleri**
  - Sanayi odaları ve teknoparklar bünyesinde uzman destek merkezlerinin kurulması
  - Dönüşüm rehberliği, insan kaynağı planlaması ve teknoloji uyumluluğu desteği

B. Dijital Altyapı ve Teknoloji Platformlarının Geliştirilmesi

- Yüksek Hızlı Fiber ve 5G Yaygınlaştırılması**
  - Tüm OSB'lere ve kırsal üretim alanlarına yüksek hızlı internet erişimi
  - 5G'ye geçişi hızlandıracak frekans tahsisi ve özel sektör iş birlikleri
- Veri Merkezleri ve Bulut Bilişim Ekosistemi**
  - Kamu-özel ortaklığıyla yerli veri merkezleri kurulması
  - Ulusal bulut altyapısının teşvik edilmesi ve regülasyonlarının oluşturulması
- Yerli Yazılım ve Donanım Geliştirme Programları**
  - IoT, endüstriyel yazılım ve makine kontrol sistemlerinde yerlileşme
  - Açık kaynaklı yazılım çözümlerinin desteklenmesi

C. Dijital Yeteneklerin ve Ekosistemin Geliştirilmesi

- Dijital Beceri Eğitim Programları**
  - Kodlama, veri analitiği, yapay zekâ, siber güvenlik gibi alanlarda eğitim seferberliği
  - Meslek liseleri, MYO'lar ve üniversitelerde "Dijital Üretim Teknolojileri" bölümlerinin açılması
- KOBİ'lere ve Kamuya Özel Dijital Dönüşüm Yol Haritaları**
  - Sektör bazlı kılavuzlar: tarımda dijitalleşme, tekstilde otomasyon, lojistikte IoT vb.
  - Kamu kurumlarında e-devletin ötesine geçerek yapay zekâ destekli karar mekanizmaları
- Siber Güvenlik ve Dijital Egemenlik Stratejisi**
  - Ulusal siber güvenlik merkezlerinin kurulması
  - Kritik sektörlerde dışa bağımlılığı azaltan dijital altyapı üretimi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Dijitalleşen Sanayi İşletmesi Oranı (%)	%15	%30	%50+
Endüstri 4.0 Uygulayan Firma Sayısı	5.000	15.000	30.000+
5G Kapsama Oranı (nüfus bazlı)	%30	%65	%90
OSB'lerde Yüksek Hızlı Fiber Erişimi Oranı (%)	%50	%80	%100
Dijital Beceri Eğitimi Alan Kişi Sayısı (toplam/yıllık)	250.000	500.000	1.000.000
Yerli Yazılım Kullanımı (endüstriyel sistemlerde)	%20	%35	%60

Sorumlu Kurumlar:

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi
- TÜBİTAK
- KOSGEB
- BTK (dijital altyapı ve 5G için)
- Meslek Odaları, OSB Müdürlükleri, Üniversiteler

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Dijital Dönüşüm Strateji Belgesi'nin güncellenerek bağlayıcı hale getirilmesi
- Kamu-özel veri paylaşımı ve güvenliği mevzuatının çıkarılması
- Siber Güvenlik Kanunu ile kritik altyapıların korunmasına yönelik zorunluluklar getirilmesi
- Dijital Hizmetler Vergisi gibi uygulamaların Ar-Ge yatırımlarına yönlendirilmesi

2.4. Teknoloji Girişimciliği ve Start-up Destekleri

Amaç:

Türkiye'nin küresel teknoloji rekabetinde söz sahibi olması için yenilikçi, hızlı ölçeklenebilir ve yüksek katma değerli start-up ekosistemini güçlendirmek; girişimcilik kültürünü ve finansman altyapısını kalıcı şekilde kurumsallaştırmak.

Stratejik Hedefler:

- Girişimcilik faaliyetlerini yaygınlaştırmak ve bölgesel çeşitliliği sağlamak
- Start-up'ların finansmana erişimini ve büyüme kapasitelerini artırmak
- Yerli unicorn (milyar dolarlık girişim) sayısını artırmak
- Kurumsal firmalarla start-up iş birliklerini teşvik etmek
- Uluslararası yatırımcı ve yetenekleri Türkiye'ye çekmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Girişimcilik Kültürünün Yaygınlaştırılması

- Ulusal Girişimcilik Eğitim Programı**
  - Üniversitelerde zorunlu "Girişimcilik ve İnovasyon" dersleri
  - Lise düzeyinde yaratıcı düşünme, kodlama ve proje temelli eğitimler
  - Yaygın medya kampanyalarıyla girişimcilik bilincinin artırılması
- Bölgesel Girişimcilik Merkezleri**
  - 26 kalkınma bölgesinde start-up merkezleri kurulması
  - Yerel potansiyele dayalı dikey alanlara odaklı kuluçka merkezleri (ör. tarım teknolojileri, iklim teknolojileri)
- Kadın, Genç ve Kırsal Girişimciliğe Özel Programlar**
  - Kadınlara özel fonlar, dijital eğitim platformları
  - Kırsalda "mobil girişimcilik destek ofisleri" kurulması

B. Start-up Finansmanı ve Yatırım Ekosisteminin Geliştirilmesi

- Türkiye Teknoloji Girişim Fonu (TTGF) Kurulması**
  - Kamu-özel ortaklığıyla 5 milyar ₺ başlangıç sermayesi
  - Erken aşama ve ölçeklenme aşamasındaki girişimlere ortaklık temelli destek
- Melek Yatırımcı ve Girişim Sermayesi Teşvikleri**
  - Yatırımcılara %50 vergi avantajı ve gelir vergisi stopajı muafiyeti
  - Yatırımcının zarar ettiği durumlarda sigorta destek mekanizması
- Kitle Fonlama ve Hisse Bazlı Yatırım Platformlarının Yaygınlaştırılması**
  - SPK tarafından denetlenen platformlara teknik ve hukuki destek
  - Girişimlerin doğrudan bireysel yatırımcılarla buluşması

C. Start-up Ekosisteminin Uluslararasılaşması ve Kurumsallaşması

- Start-up Vizesi ve Uluslararası Girişimci Çekme Programı**
  - Yabancı teknoloji girişimcilerine Türkiye'de 3 yıllık oturum ve şirket kurma kolaylığı
  - Girişimcinin ailesine destek, sosyal güvence ve hızlandırıcı program bağlantısı
- Kurumsal Şirketlerle Girişim İş Birlikleri**
  - Holding ve sanayi şirketlerinin girişim sermayesi fonlarına katılımı teşvik edilmeli
  - Kurumsal hızlandırıcı programlara vergi avantajı
- Global Hızlandırıcı Programlarla İş Birliği**
  - Türkiye'deki start-up'ların Y Combinator, 500 Startups, Techstars gibi uluslararası ağlara yönlendirilmesi
  - TÜBİTAK ve TİM iş birliğiyle uluslararası "Demo Day" etkinlikleri

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Yıllık Kurulan Start-up Sayısı	3.000	5.000	8.000+
Toplam Start-up Ekosistemi Büyüklüğü (₺)	50 milyar	150 milyar	400 milyar

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Girişim Başına Ortalama Yatırım Tutarı (₺)	2 milyon	5 milyon	10 milyon+
Türkiye Menşeli Unicorn Sayısı	3	8	15+
Kadın Girişimcilerin Start-up Ekosistemindeki Payı (%)	%20	%30	%40
Girişimcilik Eğitim Programlarına Katılım (Yıllık)	150.000	300.000	500.000
Türkiye'nin Küresel Start-up Ekosistem Sıralaması	ilk 50	ilk 30	ilk 20

Sorumlu Kurumlar:

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Girişimcilik Dairesi Başkanlığı)
- TÜBİTAK (BİGG, girişimcilik programları)
- KOSGEB (girişimci destekleri)
- TİM ve TOBB (ticaretle uyumlu büyüme için)
- SPK ve BDDK (finansal araçlar ve platformlar için)
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi
- Üniversiteler, teknoparklar, kuluçka merkezleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Start-up Yasası:** Girişim, yatırımcı ve hızlandırıcıların hukuki tanım ve haklarını belirleyecek özel bir yasa
- **Melek Yatırımcı ve Girişim Sermayesi Mevzuatının Genişletilmesi**
- **Teknoloji Girişimleri İçin Ticaret ve Vergi Kolaylıkları Düzenlemesi**
- **Kamu ihalelerinde start-up'lara kota ve öncelik tanınması**

2.5. Savunma Sanayi Stratejileri

Amaç:

Türkiye'nin savunma sanayisinde tam bağımsız, yüksek teknoloji ve ihracat odaklı bir yapıya kavuşması; caydırıcılığı yüksek, sürdürülebilir ve yerli üretim temelli bir savunma sanayi ekosistemi oluşturulması.

Stratejik Hedefler:

- Savunma sanayinde yerli üretim oranını %80'in üzerine çıkarmak
- **Kritik teknolojilerde dışa bağımlılığı azaltmak**
- Sivil-askeri teknoloji dönüşümünü sağlayacak **çift kullanımlı (dual-use) altyapılar kurmak**
- **Savunma sanayi ihracatını artırmak** ve uluslararası rekabet gücü sağlamak
- Ekosistem tabanlı büyümeyle **KOBİ, Ar-Ge ve insan kaynağını** geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yerli ve Milli Üretim Kapasitesinin Genişletilmesi

- 1. Milli Projelerin Ticarileşmesi ve Seri Üretimi**
  - TUSAŞ, ASELSAN, ROKETSAN, HAVELSAN gibi kurumların ürünlerinin hızlıca orduya entegre edilmesi
  - Akıncı, Altay, İHA-SİHA, MİLGEM, GÖKTÜRK, Hisar gibi sistemlerin tüm versiyonlarının yaygınlaştırılması
- 2. Kritik Teknoloji Alanlarında Yerli Yatırımlar**
  - Yarı iletkenler, aviyonik sistemler, yapay zekâ, elektro-optik, motor ve itki sistemleri
  - Savunma için özel endüstri bölgeleri ve teknoloji üsleri kurulması
- 3. Askerî İhtiyaçlara Göre Stratejik Planlama**
  - Kara, hava, deniz ve siber güvenlik için ayrı ayrı teknoloji yol haritaları oluşturulması
  - Savaş ortamında kullanılabilirlik, bakım kolaylığı ve modüler sistem yaklaşımı

B. Savunma Sanayi Ekosisteminin Derinleştirilmesi

- 1. KOBİ ve Tedarikçi Geliştirme Programları**
  - Ana yüklenicilere bağlı çalışan alt yüklenicilerin kalite, yetenek ve kapasite bazında geliştirilmesi
  - TSKGV iştirakleri dışında özel sektör savunma üreticilerine daha fazla destek sağlanması
- 2. Ar-Ge ve Üniversite İş Birliği**
  - Savunma temalı teknoloji transfer ofisleri, askeri Ar-Ge laboratuvarları, ortak enstitüler
  - Üniversitelerde savunma mühendisliği, roket sistemleri, siber harp gibi uzmanlık programları
- 3. Sivil-Savunma Dönüşümlü Teknoloji Platformları**
  - Sivil sektörde kullanılabilecek (ör. dronlar, yazılım, haberleşme sistemleri) çift yönlü projeler
  - Savunma inovasyonlarının ekonomik sektöre yaygınlaştırılması

C. İhracat ve Uluslararası Konumlandırma

- 1. Savunma Sanayi İhracat Destek Programı**
  - Satış öncesi tanıtım, satış sonrası bakım, teknik eğitim, finansman paketi dahil destek modeli
  - Hedef pazarlar: Orta Doğu, Afrika, Türk Devletleri, Güneydoğu Asya
- 2. Uluslararası Savunma Fuarları ve Diplomasisi**
  - IDEF gibi organizasyonların küresel etkinliğinin artırılması
  - Savunma iş birlikleri için ikili askeri teknoloji anlaşmaları (ör. Pakistan, Katar, Azerbaycan)
- 3. Savunma Ürünlerinde Markalaşma ve Kalite Standardizasyonu**
  - Ürünlerin NATO ve BM uyum testlerinden geçmesi
  - Sertifikasyon, lisanslandırma ve teknik belge düzenlemelerinin uluslararasılaştırılması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
----------	-------------	-------------	-------------

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Savunma Sanayinde Yerli Üretim Oranı (%)	%75	%80	%85+
Savunma Sanayi İhracatı (Milyar \$)	5	10	25
Kritik Teknolojilerde Dışa Bağımlılık Oranı (%)	%30	%20	%10
Savunma Ar-Ge Harcamaları / Toplam Savunma Bütçesi	%10	%12	%15
Tedarikçi Sayısı (KOBİ ve Alt Yüklenici)	2.000	3.500	5.000
Sivil-Savunma Çift Kullanımlı Ürün Geliştirme Sayısı	100	250	500

Sorumlu Kurumlar:

- Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB)
- Milli Savunma Bakanlığı (MSB)
- TÜBİTAK SAGE ve Bilgem (Ar-Ge projeleri için)
- ASELSAN, TUSAŞ, ROKETSAN, HAVELSAN, STM
- Ticaret Bakanlığı (ihracat destekleri için)
- YÖK, Milli Eğitim Bakanlığı (insan kaynağı planlaması için)
- TSKGV ve ilgili vakıf şirketleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Savunma Sanayi Strateji Yasası çıkarılmalı
- Milli Tedarik ve Yerli Üretim Zorunluluğu getiren düzenlemeler
- Savunma Sanayinde Teknoloji Transfer ve İş Birliği Kanunu (kamu-özel-üniversite)
- Uluslararası Savunma Satışı ve Yatırımı Kolaylaştırma Mevzuatı

3. TARIM, GIDA VE KIRSAL KALKINMA

3.1. Tarımsal Üretim Güvencesi ve Gıda Arz Güvenliği

Amaç:

Türkiye'nin tarımsal üretim kapasitesini sürdürülebilir biçimde artırmak, stratejik ürünlerde kendine yeterlilik sağlamak ve halkın temel gıda maddelerine erişimini her koşulda güvence altına almaktır.

Stratejik Hedefler:

- Gıda arz zincirini iklim, savaş, kriz ve afet koşullarına karşı dirençli hale getirmek

- Tarımsal üretimde **stratejik ürünlerde** (buğday, arpa, ayçiçeği, mısır, süt, et vb.) **kendine yeterlilik oranını artırmak**
  - Küçük ve orta ölçekli çiftçinin sürdürülebilir üretimini garanti altına almak
  - Tarımda **planlı üretim, dijital takip ve erken uyarı sistemleri** kurmak
  - Gıda fiyat istikrarını koruyacak **stok ve müdahale mekanizmalarını** kurumsallaştırmak
-

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Stratejik Ürün Bazlı Üretim Planlaması

1. **Ulusal Tarımsal Üretim ve İhtiyaç Haritası Oluşturulması**
    - Bölgesel bazda hangi ürünün nerede verimli yetiştirileceği ve hangi üründe arz açığı olduğu tespit edilmeli
    - Bu harita temel alınarak destekler, alım garantileri ve ekim kotaları yönlendirilmeli
  2. **Stratejik Ürünlerde Üretim Teşvik Programı**
    - Tahıl, baklagil, yağlı tohumlar, şeker pancarı, süt ve kırmızı et gibi ürünlere özel destek paketleri
    - Sertifikalı tohum, mazot, gübre, sulama ve ürün sigortası teşvikleri
  3. **Tarımsal Üretimde Sözleşmeli Modelin Yaygınlaştırılması**
    - Üretici, sanayici ve kamu arasında üçlü sözleşmeler (güvence, fiyat ve pazar garantisi)
    - Sözleşmeli üretim yapan çiftçiye ek teşvikler ve kredi avantajı
-

B. Gıda Arz Güvenliği ve Kriz Dayanıklılığı

1. **Stratejik Gıda Rezervleri ve Ürün Takip Sistemi Kurulması**
    - TMO ve Tarım Kredi Kooperatifleri bünyesinde ulusal ürün rezerv sisteminin kurulması
    - Dijital takip altyapısıyla stok, üretim, tüketim ve risk yönetimi yapılması
  2. **İklim Değişikliği ve Kuraklık Senaryolarına Uyum**
    - Kuraklığa dayanıklı ürün geliştirme, modern sulama altyapısı ve erken uyarı sistemleri
    - Tarım arazilerinin korunması ve boş arazilerin üretime kazandırılması
  3. **Gıda İthalat Bağımlılığının Azaltılması**
    - GDO, ithal yem ve hayvan ithalatına bağımlılığı azaltacak yerli üretim programları
    - Yerli üretimi olumsuz etkileyen ithalat politikalarının gözden geçirilmesi
-

C. Tarımsal Gelir Güvencesi ve Üretici Refahı

1. **Tarımsal Destekleme Ödemelerinde İstikrar ve Öngörülebilirlik**
  - Destekleme takvimlerinin üretimden önce ilan edilmesi
  - Destek miktarlarının maliyet artışlarına göre endeksli olarak belirlenmesi
2. **Tarımsal Ürün Sigortalarının Kapsamının Genişletilmesi**

- o TARSİM sisteminin daha fazla ürün, bölge ve risk türünü kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması
  - o Sigorta primlerinin belirli oranda devlet tarafından karşılanması
- 3. Kırsalda Genç ve Kadın Çiftçi Desteği**
- o Genç çiftçilere sıfır faizli kredi, hibe ekipman ve toprak tahsisi
  - o Kadın çiftçilere özel kooperatif, pazarlama ve eğitim programları

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Tarımsal Kendine Yeterlilik Oranı (stratejik ürünlerde)	%80	%90	%95+
Sözleşmeli Üretimle Yapılan Tarımsal Üretim Oranı	%20	%35	%50
Tarımsal Sigorta Kapsamındaki Üretim Alanı (milyon dekar)	25	35	50
Stratejik Gıda Rezervi Erişim Süresi (gün)	60	90	120
Gıda İthalatı / Tarımsal Üretim Oranı (%)	%18	%12	%8
Genç Çiftçi Sayısı (desteklenen/yıllık)	25.000	50.000	100.000

Sorumlu Kurumlar:

- Tarım ve Orman Bakanlığı
- Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)
- Tarım Kredi Kooperatifleri
- Ziraat Bankası ve TKDK
- TÜİK (tarımsal veri ve üretim istatistikleri)
- TARSİM (sigorta altyapısı için)
- Kalkınma Ajansları ve İl Tarım Müdürlükleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Gıda Arz Güvenliği ve Tarımsal Üretim Planlama Yasası
- Sözleşmeli Tarım Kanunu'nun güçlendirilmesi ve zorunlu hale getirilmesi
- Stratejik ürünlerde ithalatı sınırlayıcı ve yerli üretimi koruyucu tarife düzenlemeleri
- Tarımsal destekleme sisteminin sadeleştirilmesi ve dijitalleştirilmesi

3.2. Tarımsal Destekleme Politikalarının Reformu

Amaç:

Tarımsal destekleme sistemini üretim planlamasıyla uyumlu, adil, verimli ve hedef odaklı hale getirerek üreticiyi güçlendirmek ve kamu kaynaklarını daha etkili kullanmak.

Stratejik Hedefler:

- Destekleme sistemini **veriye dayalı, dinamik ve yönlendirici** hale getirmek
- Çiftçiye zamanında ve öngörülebilir **mali güvence** sağlamak
- Desteklerin **verimlilik, sürdürülebilirlik ve stratejik ürün üretimiyle** uyumlu hale getirilmesi
- **Küçük üreticilerin sistemden dışlanması önlenmesi**
- Destek mekanizmalarının **iklim krizi, kuraklık ve gıda arz güvenliği ile entegre edilmesi**

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Destekleme Sistemi Reformu ve Sadeleştirme

1. **Destekleme Modellerinin Yeniden Yapılandırılması**
  - Dağınık ve çok başlıklı desteklerin sadeleştirilerek **4 ana başlıkta** toplanması:
    1. Üretim ve girdi desteği
    2. Gelir desteği
    3. Risk yönetimi ve sigorta desteği
    4. Sürdürülebilirlik/yeşil dönüşüm desteği
2. **Çiftçi Kayıt Sistemi'nin Dijitalleştirilmesi ve Güçlendirilmesi**
  - Tüm desteklerin dijital sistem (ÇKS+) üzerinden izlenmesi ve otomatik hesaplanması
  - E-devlet üzerinden başvuru ve izleme kolaylığı
3. **Veriye Dayalı Destekleme Planlaması**
  - TÜİK, Ziraat Odaları, TARSİM ve Tarım Bakanlığı verilerinin entegre edilerek karar sistemine dönüştürülmesi
  - Desteklerin iklime, bölgeye, stratejik ürün ihtiyacına göre kademeli farklılaştırılması

B. Hedefli ve Sosyal Amaçlı Destekleme Politikası

1. **Küçük ve Orta Ölçekli Üreticilere Öncelik**
  - Desteklemelerde adil dağılım için kademeli ödeme sistemi (büyük işletmelere daha az, küçük çiftçiye daha fazla oran)
  - “Yoksul üretici” tanımı getirilerek doğrudan gelir desteği
2. **Genç, Kadın ve Kırsal Girişimcilere Pozitif Ayrımcılık**
  - Genç çiftçilere desteklerde %25-50 oranında ilave puan
  - Kadın kooperatiflerine doğrudan destek ve kredi faizi sınırlama modeli
3. **Kooperatif ve Topluluk Destekli Tarıma Özel Programlar**
  - Üretici birlikleri aracılığıyla yapılan toplu destek uygulamaları
  - Pazarlama, soğuk zincir ve katma değerli üretim için kooperatif teşvikleri

C. Sürdürülebilirlik, İklim ve Yeşil Tarım Destekleri

1. **İklim-Dostu Uygulamalara Ödül Bazlı Destekleme**
  - Organik tarım, iyi tarım uygulamaları, azotlu gübre azaltımı gibi kriterlere göre yeşil teşvik sistemi
  - Su tasarruflu sulama sistemlerine ilave destek ve amortisman kolaylığı
2. **Karbon Tarımı ve Toprak Koruma Teşvikleri**
  - Toprak verimliliğini koruyan uygulamalara (nöbetleşe ekim, bitki örtüsü, anız bırakma) özel teşvikler

- Tarımsal karbon sertifikası sisteminin pilot olarak başlatılması
- 3. Sıfır Gıda İsrafı ve Atık Yönetimi Destekleri**
- Tarladan pazara kadar gıda kaybını azaltan teknolojilere ve altyapılara destek verilmesi
  - Atık gübre, biyogaz ve kompost uygulamalarına yönelik hibeler

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Tarımsal Desteklerin GSYH'ye Oranı	%0,9	%1,0	%1,2
Stratejik Ürünlere Yönelik Destek Oranı	%35	%50	%65
Desteklerin Dijital Sistemle Dağıtım Oranı	%75	%90	%100
Küçük Üreticilerin Toplam Destekten Aldığı Pay (%)	%40	%50	%60
Genç ve Kadın Çiftçilerin Destek Payı (toplam içinde %)	%10	%20	%30
Yeşil Tarım Uygulamalarına Verilen Destek Oranı	%10	%20	%35

Sorumlu Kurumlar:

- **Tarım ve Orman Bakanlığı (Destekleme Genel Müdürlüğü)**
- **TÜİK (veri paylaşımı ve analiz için)**
- **TARSİM (sigorta destekleri için)**
- **Ziraat Bankası ve TKDK (kredi altyapısı)**
- **Tarım Kredi Kooperatifleri ve Üretici Birlikleri**
- **Kalkınma Ajansları (bölgesel tarımsal projeler için)**
- **Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (yeşil tarım destekleri için)**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Tarımsal Destekleme Yasası:** Destekleme sisteminin temel ilkelerini ve çerçevesini tanımlayan çatı yasa
- **Çiftçi Kayıt Sistemi Reformu:** E-devlet üzerinden erişim, doğrulama ve otomatik güncelleme sistemi
- **İklim ve Sürdürülebilir Tarım Teşvikleri Yönetmeliği**
- **Kooperatifçilik ve Topluluk Tarımı Destek Mevzuatı**

3.3. Kırsal Kalkınma, Kooperatifçilik ve Tarımda Gençlik

Amaç:

Kırsal alanlarda yaşam kalitesini artırmak, ekonomik çeşitliliği teşvik etmek, tarımda genç nüfusu yeniden kazanmak ve kooperatifçilik temelli üretim-tüketim zincirini güçlendirmek.

Stratejik Hedefler:

- Kırsalda **tersine göçü teşvik eden ekonomik ve sosyal ortamı** oluşturmak
- Gençlerin tarım ve kırsal girişimcilikte yer almasını sağlamak
- **Kooperatifçilik modelini modernize ederek** küçük üreticilerin pazara erişimini artırmak
- Kadınların ve ailelerin kırsalda üretime katılımını yaygınlaştırmak
- Kırsal alanlarda **altyapı, eğitim, sağlık ve dijital erişim eşitliğini sağlamak**

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Kırsal Kalkınmanın Güçlendirilmesi

1. Kırsal Yaşam Kalitesi Yatırım Programı

- Altyapı: içme suyu, kanalizasyon, yol, internet erişimi
- Sosyal hizmetler: kırsal sağlık birimleri, gezici eğitim ekipleri, gençlik ve kültür merkezleri

2. Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi

- Tarım dışı alanlara (kırsal turizm, el sanatları, yöresel ürünler, enerji üretimi) destekler
- Kırsalda kadın girişimciliği, evden üretim ve e-ticaret teşvikleri

3. Köy Yaşam Merkezleri ve Kırsal Kümelenmeler

- Çok amaçlı kırsal merkezlerde üretim, eğitim, pazarlama ve sosyal etkileşim alanları
- Aynı bölgede faaliyet gösteren üreticilerin kümelenmesiyle maliyet düşürme ve ölçek ekonomisi

B. Kooperatifçilik ve Üretici Birliklerinin Güçlendirilmesi

1. Kooperatifçilik Reformu ve Modernizasyonu

- Şeffaflık, denetim, profesyonel yönetim yapılarıyla “Yeni Nesil Kooperatif Modeli”
- Ürün alım-satımı, işleme, soğuk zincir ve ihracat gibi alanlarda kooperatif faaliyetlerinin genişletilmesi

2. Kooperatiflere Mali ve Kurumsal Destek Mekanizması

- Vergi muafiyetleri, düşük faizli krediler ve yatırım hibeleri
- Kooperatiflerin dijitalleşmesi ve muhasebe sistemlerinin geliştirilmesi için teknik destek

3. Kooperatif Tabanlı Pazarlama ve Markalaşma Programı

- Ortak pazarlama platformları, e-ticaret entegrasyonu, coğrafi işaretli ürünlerin yaygınlaştırılması
- “KoopMarka” gibi ulusal kooperatif ürün markası oluşturulması

C. Tarımda Gençliğin Rolünün Artırılması

1. Genç Çiftçi Girişimcilik Programı

- 40 yaş altı çiftçilere hibe destekleri, toprak tahsisi, tarım teknolojisi hibeleri
- Üniversite mezunu gençlere tarım alanında “başlangıç işletmesi modeli”

2. Tarım Meslek Liseleri ve Uygulamalı Eğitim Alanları

- Tarım liseleri, MYO ve ziraat fakültelerinde arazi uygulamaları, girişimcilik eğitimi

- o Genç çiftçilerin dijital becerilerle desteklenmesi (e-tarım, veri analitiği, sensör teknolojileri)
3. **Kırsalda Gençler İçin Sosyal ve Kültürel Hayat Projeleri**
- o Gençlik merkezleri, kırsal spor ve kültür aktiviteleri, dijital kütüphane ve etkinlik alanları
  - o Sosyal etkileşim, motivasyon ve kırsalda aidiyet duygusunun geliştirilmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Kırsalda Yaşayan Nüfus Oranı (%)	%7,5	%8,5	%10
Genç Çiftçi Sayısı (aktif kayıtlı)	50.000	100.000	200.000+
Tarımsal Kooperatif Sayısı (etkin ve şeffaf işleyen)	3.000	5.000	7.500
Kırsalda Dijital Erişim (hızlı internet bulunan köy sayısı)	10.000	15.000	Tüm köyler
Kadın Kooperatifi Sayısı	500	1.000	2.000+
Kırsalda Tarım Dışı Faaliyetlerden Elde Edilen Gelir / Toplam Gelir	%15	%25	%35

Sorumlu Kurumlar:

- **Tarım ve Orman Bakanlığı (Kırsal Kalkınma ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü)**
- **Milli Eğitim Bakanlığı (tarım eğitimi için)**
- **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (kadın ve genç destekleri)**
- **Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (kırsal kalkınma fonları için)**
- **Kalkınma Ajansları ve İl Tarım Müdürlükleri**
- **Kooperatifler, üretici birlikleri, yerel yönetimler**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Kooperatifçilik Reform Yasası:** Kurumsal yapı, denetim, vergi avantajları, profesyonel yönetim ilkeleri
- **Genç Çiftçi Kanunu / Statüsü:** Vergi muafiyetleri, arazi tahsisi, sosyal güvenlik kolaylıkları
- **Kırsal Kalkınma Fonu Kanunu:** Kırsala özel yatırım, teşvik ve altyapı finansmanı için yasal altyapı
- **Dijital Kırsal Altyapı Yönetmeliği:** E-tarım, hızlı internet, uzaktan eğitim/sağlık erişimi için düzenlemeler

4. EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR

4.1. Temel Eğitimde Kalite ve Erişim

Amaç:

Her çocuğun nitelikli, kapsayıcı ve çağın gerekliliklerine uygun temel eğitime erişimini sağlamak; fırsat eşitliği temelinde eğitimde kaliteyi ülke genelinde standart hale getirmektir.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'nin her bölgesinde **nitelikli öğretim kadrosu ve fiziki altyapıya sahip okullarda eşit eğitim imkânı sağlamak**
- Öğrencilerin **okuryazarlık, sayısal okuryazarlık, dijital beceri ve temel yaşam becerileri** alanlarında asgari standartlara ulaşmasını sağlamak
- **Kırsal, yoksul bölgeler, göç alan yerleşimler ve dezavantajlı grupların** eğitimdeki dezavantajlarını ortadan kaldırmak
- Eğitim sistemini **ölçme-değerlendirme, öğretmen niteliği ve müfredat modernizasyonu** yönüyle güçlendirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Erişim

1. **Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması**
  - 5 yaş okulöncesi okullaşma oranının %100'e çıkarılması
  - Ücretsiz okulöncesi eğitimi destekleyecek devlet anaokulu yatırımlarının artırılması
2. **Taşınmalı Eğitim Yerine Yatılı Bölge Okullarının Güçlendirilmesi**
  - Dezavantajlı bölgelerde bölgesel merkez okullarının fiziki, sosyal ve akademik kapasitesinin artırılması
  - Öğrenciler için ücretsiz barınma, yemek, rehberlik ve etüt desteği
3. **Kız Çocukları, Göçmenler ve Engelli Öğrenciler İçin Özel Programlar**
  - Kız öğrencilerin eğitime devamını teşvik eden burs ve sosyal destek programları
  - Dil desteği, özel eğitim birimleri ve aile rehberliği programlarıyla bütünlükçi eğitim modeli

B. Öğretmen Niteliği ve Eğitim Ortamının Güçlendirilmesi

1. **Öğretmen Yetiştirme ve Atama Sisteminin Gözden Geçirilmesi**
  - Öğretmen adayları için pedagojik yeterlilik sınavı ve mülakat esaslı atama modeli
  - Mesleki gelişim için "sürekli hizmet içi eğitim ve sertifikasyon sistemi"
2. **Öğretmenlerin Bölgesel Rotasyonu ve Teşvik Sistemi**
  - Zor bölgelerde görev yapan öğretmenlere barınma, ek ödeme, kariyer puanı gibi teşvikler
  - 4+4 yıl esaslı rotasyon modeliyle deneyim dengesinin ülke genelinde sağlanması
3. **Okul İklimi, Fiziksel Donanım ve Dijital Altyapı İyileştirmesi**
  - Tüm okullarda temiz tuvalet, güvenli bina, laboratuvar ve spor alanı standardı
  - Akıllı tahta, tablet, hızlı internet erişimi ve dijital içerik altyapısı

C. Müfredat ve Ölçme-Değerlendirme Kalitesinin Artırılması

1. **Temel Beceri Odaklı Müfredat Reformu**

- Ezber yerine eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim ve iş birliği becerilerine dayalı yapı
- STEM, dijital okuryazarlık, finansal bilinç, çevre bilinci gibi çağdaş konuların entegrasyonu
- 2. **Sınav Bağımlılığını Azaltan Ölçme Sistemleri**
  - Süreç temelli, çoklu değerlendirme araçları (performans, proje, sunum vb.)
  - Okul başarı puanlarının merkezi sınavlar kadar etkili hale getirilmesi
- 3. **Erken Müdahale ve Destek Sistemleri**
  - İlkokul düzeyinde okuma, yazma, matematik alanında geride kalan öğrenciler için özel destek programları
  - Psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin her okulda standart hale getirilmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
5 Yaş Okul Öncesi Okullaşma Oranı (%)	%85	%95	%100
Temel Eğitimde Okullaşma Oranı (ilkokul + ortaokul)	%98	%99,5	%100
Öğrenci Başına Düşen Öğretmen Sayısı (ilkokul)	1/25	1/22	1/20
Öğretmenlerin Yıllık Hizmet İçi Eğitim Saati	30 saat	50 saat	80 saat
Temel Beceri (okuma-yazma, matematik) Yeterlilik Oranı (4. sınıf)	%65	%75	%90
Kız-Erkek Eğitimde Devam Oranı Eşitliği (%)	%98	%99	%100
Okullarda Dijital Erişim Oranı (internet + donanım)	%75	%90	%100

Sorumlu Kurumlar:

- **Milli Eğitim Bakanlığı**
- **Yükseköğretim Kurulu (YÖK)** – öğretmen eğitimi altyapısı için
- **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı** – sosyal destek uygulamaları için
- **Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı** – okul binaları standartları için
- **TÜBİTAK, TİKA, UNICEF, Kalkınma Ajansları** – müfredat, araştırma ve destek programları
- **Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Temel Eğitimde Kalite Yasası:** eğitimde eşitlik, kalite, öğretmen niteliği ve altyapı standartlarını içeren bağlayıcı yasa
- **Ulusal Öğretmenlik Meslek Kanunu:** öğretmenlikte kariyer, yeterlik, hizmet içi eğitim ve değerlendirme sistemini yasal çerçeveye oturtan düzenleme

- **Erken Çocukluk Eğitimi Zorunluluğu ve Finansmanı Yönetmeliği**
- **Bölgesel Eğitim Eşitliği Strateji Belgesi:** Doğu-Güneydoğu bölgelerine özel teşvik ve kaynak tahsisi esasları

4.2. Yükseköğretim, Üniversite-Sanayi İşbirliği

Amaç:

Türkiye'nin yükseköğretim sistemini nitelikli bilgi üretimi, ekonomik kalkınma ve toplumsal ihtiyaçlarla uyumlu hale getirmek; üniversiteleri sanayi, teknoloji ve inovasyonun stratejik paydaşı haline getirmek.

Stratejik Hedefler:

- Üniversitelerin **bilgi üretimi ile ekonomik ve toplumsal fayda üretimi** arasında güçlü bir köprü kurması
- Üniversite mezunlarının **istihdam edilebilirliğini artırmak** ve özel sektörle uyumlu müfredat geliştirmek
- Üniversite-sanayi iş birliğini **yapısal ve kalıcı modellerle kurumsallaştırmak**
- Teknoloji transferi, patent ve girişimcilik gibi alanlarda **etkinlik ve çıktı üretimi** sağlamak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Üniversite-Sanayi İşbirliği Ekosisteminin Kurumsallaştırılması

1. **Üniversitelerde Zorunlu İş Birliği Birimleri**
  - Her üniversitede aktif çalışan **Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO)** zorunlu hale getirilmeli
  - Sanayi danışma kurulları, sektör temsilcileriyle ortak projeler için üniversite içi platformlar kurulmalı
2. **Araştırma Üniversiteleri ile Sanayi Kümelenmeleri Entegrasyonu**
  - YÖK ve Sanayi Bakanlığı koordinasyonu ile **bölge bazlı eşleştirme modeli** (ör. Konya – tarım teknolojisi, Bursa – otomotiv)
  - Sanayi odaları, teknoparklar ve OSB yönetimleri ile doğrudan eşgüdüm planları
3. **Sektörel Uygulama ve Ar-Ge Merkezlerinin Yaygınlaştırılması**
  - Üniversite bünyelerinde sektör odaklı (savunma, biyoteknoloji, yazılım, gıda vb.) Ar-Ge laboratuvarları kurulması
  - Bu merkezlerde lisansüstü tez ve sanayiye hizmet odaklı proje yürütme zorunluluğu

B. Üniversitelerde Uygulamalı Eğitim ve İşgücü Uyumunun Güçlendirilmesi

1. **Müfredatların Sektör İhtiyaçlarına Uygun Güncellenmesi**
  - Üniversitelerde danışma kurullarında sanayi temsilcileri yer almalı
  - Mühendislik, işletme, tasarım vb. programlarda “iş yeri odaklı öğrenme” zorunlu hale getirilmeli
2. **İş Yeri Uygulamalı Eğitim (3+1, 7+1) Programlarının Yaygınlaştırılması**
  - Meslek yüksekokulları ve lisans bölümleri için sektörde dönemlik staj + proje uygulamaları

- o Bu uygulamaya katılan firmalara vergi teşviki ve SGK prim desteği sağlanması
3. **Üniversite Mezunları İçin Sektörle Bağlantılı Kariyer Destek Programları**
- o Mezun takip sistemi, işe yerleştirme ofisleri, girişimcilik mentorluk ağları
  - o Üniversiteye bağlı kuluçka merkezleri ve “mezun-startup destek fonları”

C. Bilgi Üretimi, Patent ve Ticarileştirme Performansının Artırılması

1. **Üniversite Patent Performansı Teşvik Modeli**
  - o Patent başvurusu, lisans gelirleri, ticarileşen ürün sayısı gibi kriterlere göre kurumsal destek
  - o Akademisyenlere bireysel telif, girişim hakkı ve pay ortaklığı fırsatları
2. **Teknoparklarla Entegre Girişimcilik Ekosistemi**
  - o Üniversite içindeki teknoparklarda öğretim üyelerine ve öğrencilere özel alan tahsisi
  - o Start-up şirketler için “üniversite destekli Ar-Ge ortaklık modeli” geliştirilmesi
3. **Kamu-Sanayi-Üniversite Üçgeninde Ulusal Ar-Ge Konsorsiyumları**
  - o TÜBİTAK ve YÖK ortaklığında büyük ölçekli proje platformları
  - o Üniversitelerin konsorsiyum lideri ya da yürütücü ortak olması teşvik edilmeli

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Üniversite-Sanayi İş Birliği Proje Sayısı	5.000	10.000	20.000+
Uygulamalı Eğitim Alan Öğrenci Oranı (3+1, 7+1 sisteminde)	%30	%50	%70+
Üniversitelerden Patent Başvuru Sayısı (yıllık)	5.000	10.000	15.000+
Üniversite Kaynaklı Lisans Gelirleri (Milyon ₺)	100	300	1.000+
Teknoloji Transfer Ofisi Olan Üniversite Sayısı	100	150	Tüm üniversiteler
Üniversite Mezunlarının 1 Yıl İçinde İstihdam Oranı (%)	%65	%75	%85

Sorumlu Kurumlar:

- **Yükseköğretim Kurulu (YÖK)**
- **Milli Eğitim Bakanlığı (meslek yüksekokulları ve uygulamalı eğitim koordinasyonu)**
- **Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (OSB, teknoparklar, kümelenme projeleri)**
- **TÜBİTAK (Ar-Ge destekleri ve konsorsiyum projeleri)**
- **TTO'lar, Teknopark Yönetimleri, TOBB, Sanayi Odaları**
- **Üniversite Rektörlükleri ve Fakülte Yönetimleri**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Yükseköğretim ve İş Dünyası Entegrasyon Yasası:** iş yeri temelli eğitimin yasal altyapısı
- **Teknoloji Transfer Ofislerinin Yetkilendirme ve Performans Yönetmeliği**
- **Üniversite Patent ve Ticarileştirme Teşvik Yönetmeliği**
- **Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Ulusal Strateji Belgesi**

4.3. Mesleki Eğitim ve İşgücü Uyum Programları

Amaç:

Türkiye'de mesleki eğitimi üretim ve istihdamla entegre hale getirerek nitelikli iş gücünü artırmak; işgücü piyasasının dinamik ihtiyaçlarına hızla yanıt verebilen, bölgesel ve sektörel odaklı bir mesleki eğitim ve beceri geliştirme sistemi kurmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Mesleki eğitimi **iş dünyasıyla tam uyumlu**, uygulamalı ve istihdama geçiş odaklı hale getirmek
- **İşsizlik, vasıfsızlık ve beceri uyumsuzluğu sorunlarını** yapısal olarak azaltmak
- Genç işsizliğini azaltacak **işgücü uyum programlarını yaygınlaştırmak**
- Teknolojik dönüşüm, dijitalleşme ve yeşil dönüşümle uyumlu **meslek grupları ve becerileri desteklemek**

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Mesleki Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması

1. **Sektörle Entegre Okul Modeli**
  - Meslek liselerinin sanayi bölgelerine entegre edilmesi (OSB içi okullar, okul-fabrika modelleri)
  - Sektör temsilcilerinin okul yönetimlerinde yer alması ve müfredat katkısı
2. **3+1 / 4+1 Uygulamalı Eğitim Modelinin Standartlaştırılması**
  - Son sınıf dönemlerinin doğrudan işyerinde uygulama ve proje tabanlı değerlendirmeyle geçmesi
  - İşletmelerde uygulamalı eğitim alan öğrencilere SGK desteği ve asgari ücret katkısı
3. **Meslek Liselerine ve MYO'lara Kalite Standardı Sistemi**
  - "Akredite Meslek Okulu" statüsü ile başarılı okullara ilave teşvik
  - Fiziki altyapı, öğretmen donanımı ve mezun başarı kriterlerine dayalı performans değerlendirmesi

B. İşgücü Uyum ve Beceri Geliştirme Programları

1. **Bölgesel ve Sektörel Beceri Haritaları Oluşturulması**
  - Hangi ilde, hangi sektörde ne tür becerilere ihtiyaç olduğu veri temelli çıkarılmalı
  - Bu haritalar doğrultusunda kurs, sertifika ve yetiştirme programları yönlendirilmeli
2. **Hızlandırılmış Beceri Kazandırma Programları (Upskilling-Reskilling)**

- o İşsiz gençlere, meslek değiştirmek isteyenlere ve düşük vasıflılara özel 3-6 aylık yoğun eğitim modelleri
  - o Dijital, yeşil ekonomi, lojistik, turizm, bakım hizmetleri gibi büyüyen sektörlerle odaklanma
- 3. Eğitim-İstihdam Geçişini Destekleyen Uygulamalar**
- o Kurs sonrası iş garantili programlar (kamu-özel ortaklığıyla)
  - o Sertifika sonrası işe yerleştirme mekanizmaları, kariyer danışmanlığı ve takip sistemi

C. Eğitim Niteliği, İş Birliği ve Dijitalleşme

- 1. Meslek Eğitimcilerinin Yeterlilik ve Sektör Deneyimi Geliştirme Programı**
  - o Meslek öğretmenlerinin her 5 yılda bir sektörde zorunlu staj yapması
  - o Dijital araçlar, yeni teknolojiler ve öğretim yöntemlerine yönelik sertifikalı eğitimler
- 2. Kamu-Özel-Sivil İş Birliği ile Eğitim Geliştirme**
  - o Meslek birlikleri, odalar, kalkınma ajansları, STK'lar ile ortak eğitim protokolleri
  - o Paydaş destekli “yaşam boyu öğrenme merkezleri” kurulması
- 3. Dijital Mesleki Eğitim Platformlarının Kurulması**
  - o Uzaktan eğitim, simülasyon, artırılmış gerçeklik gibi teknolojilerle desteklenen içerikler
  - o Herkesin erişebileceği “Ulusal Dijital Beceri Portalı”

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Meslek Lisesi Mezunlarının İlk Yıl İçinde İstihdam Oranı (%)	%45	%55	%70
İş Yeri Uygulamalı Eğitim Programına Katılım (öğrenci sayısı)	250.000	400.000	600.000+
İşgücü Uyum Programlarına Katılım Sayısı (kişiyıllık)	300.000	500.000	1.000.000
Yeni Mezunlar İçin Mesleki Sertifika Programları (yıllık)	100.000	250.000	500.000
Dijital Eğitim Altyapısına Sahip Meslek Okulu Oranı (%)	%50	%75	%100
Akredite (kaliteli) Meslek Okulu Sayısı	300	600	1.000

Sorumlu Kurumlar:

- **Milli Eğitim Bakanlığı (Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü)**
- **Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Üniversiteler (MYO'lar için)**
- **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR koordinasyonu)**
- **Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (OSB içi uygulamalar)**
- **TOBB, TESK, sektör odaları ve birlikleri**
- **TÜBİTAK, KOSGEB (eğitimde teknoloji ve Ar-Ge desteği)**
- **Kalkınma Ajansları ve Belediyeler (yerel uyum programları için)**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Yasası:** Sektörle iş birliği, uygulamalı eğitim zorunluluğu ve kalite güvence sistemlerini içeren üst çerçeve
- **Eğitim-İstihdam Geçiş Teşvikleri Yönetmeliği:** Staj, sertifika ve işe yerleştirme desteklerinin yasal altyapısı
- **Dijital Mesleki Eğitim Yönetmeliği:** çevrimiçi platformlar, içerik standardı ve erişim hakkı tanımı
- **Sektörel Beceri Konseyi Kurulması:** iş dünyası ve kamu arasında yetkinlik planlaması

4.4. Bilim ve Teknoloji Politikaları

Amaç:

Bilimsel bilgi üretimini ve teknolojik gelişmeyi Türkiye'nin kalkınma hedefleriyle bütünleştirmek; bilim ve teknolojiyi stratejik alanlarda ilerlemenin temel aracı haline getirmek ve küresel rekabet gücü kazandırmak.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'yi **bilimsel üretimde ve teknoloji geliştirmede lider bölgesel aktör** haline getirmek
- Temel bilimler, yapay zekâ, enerji, biyoteknoloji, uzay ve savunma gibi alanlarda **ulusal atılımlar başlatmak**
- Bilim ve teknoloji yatırımlarının **ekonomik ve toplumsal faydaya dönüşmesini sağlamak**
- **Bilim kültürünü** yaygınlaştırmak ve genç kuşakları bilimsel düşünceye yönlendirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Ulusal Bilim ve Teknoloji Yönetişiminin Güçlendirilmesi

1. **Türkiye Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun (TBTYK) Etkinleştirilmesi**
  - Cumhurbaşkanlığı koordinasyonunda çalışan, tüm bakanlıkların katıldığı yüksek strateji organı
  - Bilim, teknoloji ve yenilik politikalarının 5 yıllık ulusal çerçeve belgeleriyle yönetilmesi
2. **Stratejik Öncelikli Bilim ve Teknoloji Alanlarının Tanımlanması**
  - Yapay zekâ, kuantum, enerji dönüşümü, biyoteknoloji, nanoteknoloji, siber güvenlik, uzay teknolojileri
  - Her alan için yol haritası, hedefler, fonlar ve sorumlu kurumlar belirlenmeli
3. **BTYK'nın Altında Disiplinler Arası Milli Bilim Platformları**
  - Üniversite, kamu ve özel sektör temsilcilerinin yer aldığı iş birliği ağları
  - Ar-Ge'ye yön verecek öncü araştırma projelerinin belirlenmesi

B. Bilimsel Araştırmalar ve Teknolojik Geliştirme Altyapısının Genişletilmesi

1. **Araştırma Üniversiteleri ve Merkezlerine Yönelik Destek Programları**

- Bilimsel yayın, araştırma bütçesi, uluslararası iş birlikleri, doktora öğrenci sayısı gibi kriterlerle destek dağıtımı
  - Mükemmeliyet merkezleri kurulması (iklim araştırmaları, ileri malzemeler, yapay zekâ, genetik mühendisliği)
2. **TÜBİTAK ve AR-GE Fonlarının Etkinleştirilmesi**
- Karmaşık ve dağınık destek sistemlerinin sadeleştirilmesi
  - Kamu-üniversite-özel sektör ortak projelerine öncelik veren “büyük fon modeli”
3. **Bilim İnsanlarının Yetiştirilmesi ve Tutundurulması**
- Yurt dışı doktora ve post-doktora bursları
  - Akademiye ve özel sektöre dönen genç bilim insanları için geri dönüş destekleri ve araştırma fonları

C. Bilim Kültürü, Kamusal Bilim ve Toplumsal Katılım

1. **Bilim Okulları, Merkezleri ve Deney Atölyeleri**
- Her ilde bilim ve deney merkezi kurulması (TÜBİTAK + belediye iş birliğiyle)
  - Okullarda "Bilim Günü", "Genç Mucitler Programı", "Bilim Şenlikleri" gibi yaygın etkinlikler
2. **STEM ve STEAM Eğitim Yaklaşımlarının Yaygınlaştırılması**
- Okul öncesinden lise düzeyine kadar bilim-teknoloji mühendislik matematik (ve sanat) entegrasyonunun sağlanması
  - Kodlama, robotik ve proje temelli öğrenmenin her seviyede programa entegre edilmesi
3. **Bilimsel Yayıncılık, Açık Bilim ve Veri Paylaşımı Reformu**
- Açık erişimli ulusal bilim arşiv platformunun kurulması
  - Akademik teşvik sisteminin yayın kalitesine ve etki düzeyine göre yeniden düzenlenmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Ar-Ge Harcamalarının GSYH'ye Oranı	%1,4	%2,0	%2,5+
Türkiye Adresli Uluslararası Bilimsel Yayın Sayısı (yıllık)	45.000	55.000	70.000
Türkiye'nin Bilimsel Yayın Etki Faktörü Ortalaması	1,5	2,0	3,0
TÜBİTAK Destekli Ulusal Proje Sayısı	6.000	10.000	15.000+
Türkiye Menşeli Uluslararası Patent Başvuru Sayısı (yıllık)	5.000	10.000	20.000
Bilim Merkezlerine Katılan Öğrenci Sayısı (yıllık)	1 milyon	3 milyon	5 milyon+

Sorumlu Kurumlar:

- TÜBİTAK (strateji, fonlama ve uygulama koordinasyonu)
- Yükseköğretim Kurulu (akademik yapı ve araştırma üniversiteleri)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Ar-Ge altyapısı)
- Milli Eğitim Bakanlığı (STEM eğitimi ve genç bilim programları)

- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm ve Bilim Kurulları
- TÜBA, TÜRKPATENT, Kalkınma Ajansları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Bilim ve Teknoloji Yönetişim Yasası:** BTYK'nın yetkilerini, destek sistemlerini ve kurumlar arası koordinasyonu düzenleyen çerçeve
- **Ulusal Bilimsel Yayın ve Açık Erişim Mevzuatı**
- **Araştırmacı Kariyer Sistemi Yönetmeliği:** bilim insanı yetiştirme, atama, proje bazlı fonlama
- **Kamu Ar-Ge Fonlarının Performans Bazlı Dağıtım ve Denetimi Yönetmeliği**

4.5. Kültürel Mirasın Korunması ve Yaygınlaştırılması

Amaç:

Türkiye'nin zengin kültürel mirasını korumak, yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak; bu mirası eğitim, turizm ve dijital araçlarla toplumla buluşturmak ve kültürel kimliği güçlendirmektir.

Stratejik Hedefler:

- Somut ve somut olmayan kültürel mirasın **bilimsel temelde korunması ve restore edilmesi**
- Kültür varlıklarının **eğitim, turizm ve medya yoluyla toplumun tüm kesimleriyle buluşturulması**
- **Yerel kültürlerin tanıtımı ve yaşatılması için bölgesel kültür politikaları geliştirmek**
- Kültürel mirasın **dijitalleştirilmesi ve genç kuşaklarla buluşturulması**
- Kültür alanında **sivil toplum ve halk katılımını artırmak**

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Kültürel Mirasın Korunması ve Envanterleştirilmesi

1. **Ulusal Kültürel Miras Envanteri'nin Güncellenmesi ve Dijitalleştirilmesi**
  - Tüm tescilli yapılar, geleneksel yaşam pratikleri, halk oyunları, ağızlar, el sanatları dijital sistemde kayıt altına alınmalı
  - Kültürel miras envanteri ilçe düzeyine kadar detaylandırılmalı
2. **Restorasyon Politikalarının Bilimsel ve Bütüncül Hale Getirilmesi**
  - Tescilli yapıların aslına uygun restorasyonu için uzman kadroların artırılması ve kamu fonlarının güçlendirilmesi
  - Koruma amaçlı imar planları zorunlu hale getirilmeli
3. **Yerel Kültür Alanlarının Canlandırılması**
  - Han, hamam, köy evleri, sokaklar, tarihi çarşılar, dini yapılar işlevlendirilerek halka açılmalı
  - Yaşayan müze, kültür rotası ve yerel üretim merkezleri kurulmalı

B. Kültürün Yaygınlaştırılması ve Toplumsal Katılım

- Okullarda ve Yerel Toplumda Kültür Eğitiminin Yaygınlaştırılması**
  - İlköğretimden itibaren ‘‘Kültürel Miras ve Kimlik’’ dersi
  - Yerel tarih projeleri, aile büyüklerinden hikâye derleme alışmaları
- Yerel Festivaller, şenlikler ve Kültürel Etkinliklere Teşvik**
  - Coğrafi işaretili ürünler, geleneksel oyunlar, halk müziği vb. unsurların tanıtıldığı yerel organizasyonlara destek
  - Gençlik ve halk kültürü buluşmaları için fon oluşturulması
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması**
  - Anlatılar, ağıtlar, geleneksel tedavi yöntemleri, mutfak kültürü gibi unsurların UNESCO listelerine aday gösterilmesi
  - Taşıyıcı kişiler (açık, meddah, ustalar) için ‘‘kültürel hafıza destek programı’’

C. Dijital Kültür Politikası ve Erişim Kolaylığı

- Milli Kültür Portalı ve Sanal Miras Haritaları**
  - Tüm kültürel değerlerin yer aldığı etkileşimli bir dijital platform: görsel, metinsel, harita destekli erişim
  - Miras rotaları, şehir hafızası ve sanal müze turları
- Gençlere Yönelik Dijital Kültür İçerikleri**
  - YouTube, TikTok, Instagram gibi platformlar için kültür ve tarih içerikleri
  - ‘‘Genç Küratörler’’, ‘‘Dijital Hafıza Avcıları’’ gibi yenilikçi programlar
- Ulusal Arşiv ve Miras Medya Platformu Kurulması**
  - TRT, Kültür Bakanlığı ve  niversiteler iş birliğiyle tüm arşivlerin erişime açılması
  - Belgesel yapımı, animasyon, oyunlaştırma projeleriyle kültürel tanıtım

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Tescilli Kültür Varlığı Sayısı (kayıtlı ve envantere giren)	120.000	150.000	200.000+
Restorasyon Tamamlanan Tarihi Yapı Sayısı	1.500	3.000	5.000+
Kültür Portalı Ziyaretçi Sayısı (yıllık)	2 milyon	5 milyon	10 milyon+
Okullarda Kültürel Miras Eğitimi Uygulanan Sınıf Sayısı	5.000	15.000	30.000+
UNESCO Somut Olmayan Miras Listesine Giren Kültürel Unsur Sayısı	25	30	40+
Yerel Festival ve Kültür Etkinliği Sayısı (desteklenen)	500	1.000	2.000+

Sorumlu Kurumlar:

- Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü)**

- Milli Eğitim Bakanlığı (kültür eğitimi müfredatı)
- TİKA (yurt dışı kültürel miras çalışmaları)
- TRT ve RTÜK (medya içerikleri ve dijital kültür yayımı)
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu
- Belediyeler, İl Kültür Müdürlükleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü
- Üniversiteler, STK'lar, sanatçılar, yerel halk

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Kültürel Miras Koruma ve Yaygınlaştırma Yasası:** koruma, restorasyon, işlevlendirme, denetim ve eğitim alanlarını kapsayan çerçeve
- **Somut Olmayan Kültürel Miras Destekleme Yönetmeliği**
- **Dijital Kültür Mevzuatı:** arşivlerin dijitalleşmesi, dijital yayıncılıkta kamu sorumluluğu ve erişim hakkı
- **Yerel Kültür Programı Yönergesi:** belediyelere proje bazlı destek mekanizmaları

5. SAĞLIK, SOSYAL POLİTİKALAR VE REFAH

5.1. Sağlık Sisteminin Güçlendirilmesi

Amaç:

Türkiye'nin sağlık sistemini erişilebilirlik, kalite, sürdürülebilirlik ve krizlere karşı dayanıklılık esaslarıyla yeniden yapılandırarak, toplumun tüm kesimlerine etkili ve adil sağlık hizmeti sunmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Sağlık hizmetlerine **zamanında, eşit ve kaliteli erişimi** güvence altına almak
- **Aile hekimliği ve birinci basamak hizmetlerini** güçlendirmek
- **Sağlık altyapısını, insan gücünü ve bilgi sistemlerini** sürdürülebilir hale getirmek
- **Kriz ve afetlere dayanıklı, dijital temelli bir sağlık yönetim sistemi** oluşturmak
- **Koruyucu sağlık hizmetlerini ve halk sağlığını** öncelikli hale getirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Sağlık Hizmetlerinin Erişilebilirliği ve Kalitesinin Artırılması

1. **Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi**
  - Aile hekimliği sisteminin yaygınlaştırılması, her 2.500 kişiye bir aile hekimi hedefi
  - Aile sağlığı merkezlerine hemşire, ebe, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı entegrasyonu
2. **Yataklı Tedavi Kurumlarının Kapasite ve Kalite Artırımı**
  - Şehir hastanelerine ek olarak orta ölçekli, bölge ihtiyaçlarına uygun kamu hastaneleri
  - Yatak başına düşen hemşire ve yoğun bakım standartlarının artırılması
3. **Kırsal ve Yoksul Bölgelerde Eşit Hizmet İçin Teşvikli Sistem**
  - Zor bölgelerde görev yapan sağlık personeline ek ücret, lojman, rotasyon sistemi

- Mobil sağlık uniteleri, gezici diş klinikleri ve uzaktan tanı merkezi uygulamaları

B. Sağlık İnsan Kaynağının Planlaması ve Güçlendirilmesi

- 1. Uzmanlık ve Yardımcı Personel Dengesinin İyileştirilmesi**
  - Her uzman hekime yeterli sayıda hemşire, teknisyen ve idari destek personeli tahsisi
  - Meslek liseleri ve MYO'larda sağlık hizmetleri bölümlerinin artırılması
- 2. Sağlıkta Sürekli Eğitim ve Mesleki Gelişim Programları**
  - Hekim ve hemşirelere akreditasyon esaslı sürekli eğitim sistemi
  - Dijital beceri, hasta iletişimi ve afet müdahale eğitimi
- 3. Sağlıkta Yurt Dışı Beyin Göçünü Azaltacak Teşvikler**
  - Uzmanlar için bilimsel araştırma fonları, akademik ilerleme fırsatları
  - Çalışma şartlarının ve özlük haklarının iyileştirilmesi

C. Krizlere Dayanıklı ve Dijital Sağlık Altyapısı Kurulması

- 1. Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi'nin Geliştirilmesi (E-Nabız 2.0)**
  - Tüm bireylerin geçmiş sağlık verilerinin entegre dijital ortamda tutulması
  - Klinik karar destek sistemleri, yapay zekâ destekli erken teşhis algoritmaları
- 2. Afetlere ve Salgına Hazırlıklı Sağlık Yönetimi**
  - Her şehirde acil sağlık lojistik merkezi ve kriz koordinasyon ekipleri
  - Pandemi sonrası "Salgın Eylem Planı ve Zorunlu Stoklama Rejimi"
- 3. Uzaktan Sağlık Hizmetleri ve Teletıp Uygulamalarının Yaygınlaştırılması**
  - Kırsalda uzman erişimini kolaylaştırmak için görüntülü muayene sistemleri
  - Dijital sağlık danışmanlığı, e-reçete, mobil teşhis uniteleri

D. Koruyucu Sağlık ve Halk Sağlığı Öncelikleri

- 1. Aşılama, Taramalar ve Erken Tanı Programlarının Yaygınlaştırılması**
  - HPV, kolon kanseri, diyabet, obezite ve kalp-damar tarama programlarının yaygınlaştırılması
  - Mobil tarama araçları ve okul temelli sağlık hizmetleri
- 2. Beslenme, Fiziksel Aktivite ve Ruh Sağlığı Programları**
  - Ulusal okul beslenme programı, toplum egzersiz parkları, ruh sağlığı danışma hatları
  - İş yerlerinde çalışan sağlığı programlarının zorunlu hale getirilmesi
- 3. Çevre ve İklim Kaynaklı Sağlık Risklerine Karşı Koruma**
  - Hava kalitesi, su kirliliği, pestisit ve gıda katkı maddeleri denetimlerinin artırılması
  - İklim değişikliğine bağlı sağlık riskleri (ısı dalgaları, yeni enfeksiyonlar) için eylem planı

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Aile Hekimine Erişim Oranı (%)	%90	%95	%100
Kişi Başına Yıllık Aile Hekimi Ziyareti Sayısı	3	4,5	6+

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Yatak Başına Düşen Hemşire Sayısı	1,2	1,6	2,0
Uzaktan Sağlık Hizmetlerinden Yararlanan Kişi Sayısı	2 milyon	5 milyon	10 milyon+
E-Nabız Aktif Kullanıcı Sayısı	50 milyon	65 milyon	75 milyon
Aşı Kapsayıcılığı (Temel aşı takvimi)	%95	%97	%98+

Sorumlu Kurumlar:

- Sağlık Bakanlığı (Temel Sağlık, Kamu Hastaneleri, Sağlık Yatırımları Genel Müdürlükleri)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (çevresel sağlık için)
- YÖK, üniversiteler, tıp fakülteleri
- TÜSEB, TÜBİTAK (dijital sağlık ve Ar-Ge destekleri)
- AFAD, Kızılay (kriz ve afet yönetimi için)
- Belediyeler, yerel yönetimler (sağlıklı şehir altyapısı için)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Sağlık Hizmet Kalitesi ve Erişim Yasası
- Sağlık Personeli Stratejik Planlama ve Teşvik Yönetmeliği
- Dijital Sağlık Hizmetleri Kanunu (uzaktan sağlık, veri güvenliği, yapay zekâ uygulamaları)
- Halk Sağlığı ve Koruyucu Hizmetler Reform Paketi
- Kriz ve Afetlere Hazırlıklı Sağlık Sistemleri Strateji Belgesi

5.2. Sosyal Yardımların Etkinleştirilmesi

Amaç:

Yoksullukla mücadelede sosyal yardımları daha **hedefli, adil, şeffaf ve sürdürülebilir** hale getirerek dezavantajlı bireylerin asgari yaşam koşullarına erişimini sağlamak ve sosyal adaleti güçlendirmektir.

Stratejik Hedefler:

- Sosyal yardımları **hak temelli ve gelire dayalı** biçimde yeniden yapılandırmak
- Yardımları geçici destek olmaktan çıkararak **sosyo-ekonomik güçlenmeye dönüştürmek**
- **Veri temelli, entegre ve dijital sistemlerle** ihtiyaç sahiplerine doğru zamanda ulaşmak
- Sosyal yardımları **istihdam, eğitim ve sosyal hizmetlerle bütünleştirerek** bağımlılığı azaltmak
- **Kadın, çocuk, yaşlı ve engelli gibi kırılgan gruplara özel destek mekanizmaları** geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Sosyal Yardım Sisteminin Hedefli ve Adil Hale Getirilmesi

- Gelire Dayalı Ulusal Sosyal Yardım Veri Tabanı (TÜSYBİS) Kurulması**
  - Gelir, mülkiyet, tüketim ve hanedeki sosyal durum verilerine dayalı ihtiyaç analizi
  - Tüm kamu kurumlarının entegre olduğu tek sosyal yardım yönetim platformu
- Hedef Odaklı Yardım Modelleri**
  - Kronik yoksulluk, ani gelir kaybı, doğal afet ve sağlık mazeretleri gibi kategorilere özel yardım planları
  - Yardımanın süre, miktar ve türü ihtiyacın derecesine göre değişen "kademeli yardım modeli"
- Yerinde Denetim ve Sosyal İnceleme Mekanizmalarının Güçlendirilmesi**
  - Aile sosyal destek uzmanları ve yerel sosyal hizmet ekipleri aracılığıyla düzenli saha kontrolleri
  - Sosyal yardımın ihtiyaçla uyumunu ölçen performans göstergeleri

B. Yardımın Sosyo-Ekonomik Güçlenmeye Dönüştürülmesi

- Yardım-Eğitim ve Yardım-İstihdam Koşulluluğu**
  - Çocuk yardımları için okul devam şartı
  - Çalışabilecek durumdaki bireylerde yardımın istihdam programına katılım ile koşullandırılması
- Aile Destek Modelinin Genişletilmesi**
  - Aylık sabit destek yerine eğitim, sağlık, ulaşım ve enerji harcamalarına yönelik özel destek bileşenleri
  - Aile sosyal destek planlarıyla birlikte sosyal hizmet danışmanlığı (rehberlik, psikolojik destek, istihdam danışmanlığı)
- Kadınlara ve Gençlere Yönelik Güçlenme Odaklı Yardım Programları**
  - Kadınlara yönelik "sosyal yardım + beceri eğitimi + mikro kredi" modeli
  - Gençlere yönelik "sosyal yardım + mesleki eğitim bursu + işe yönlendirme" modeli

C. Yardım Süreçlerinde Dijitalleşme, Şeffaflık ve Vatandaş Katılımı

- Sosyal Yardım Takip ve Başvuru Portalı (e-Yardım)**
  - Vatandaşların başvuru yapabildiği, durumunu izleyebildiği ve geri bildirim sunabildiği tek dijital platform
  - Yardımların niteliği, miktarı, dağılımı kamuoyuna açık biçimde raporlanmalı
- Sosyal Yardım Performans Göstergeleri Sistemi**
  - Yardımanın etkisi (okula devam, iş bulma, gıda güvenliği, borç azaltma) istatistiksel olarak izlenmeli
  - Her yıl performans değerlendirme raporu yayımlanmalı
- Yerel Katılım Mekanizmaları ve Sosyal Yardım Denetim Kurulları**
  - İl/ilçe düzeyinde STK'lar, muhtarlar ve yerel paydaşlarla ortak izleme mekanizmaları
  - Sosyal yardım suiistimallerine karşı şeffaf denetim sistemi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Hedef Odaklı Yardım Kapsayıcılığı (gerçek ihtiyaç sahibi oranı)	%75	%90	%100
Yardımdan İstihdama Geçiş Oranı	%12	%20	%35
Dijital Yardım Başvuru ve Takip Oranı	%60	%85	%100
Sosyal Yardım Alan Çocukların Okula Devam Oranı	%90	%95	%98+
Yardım Alan Kadınların Eğitim/İstihdam Programlarına Katılımı	%25	%45	%60
Aile Sosyal Destek Planı ile İzlenen Hane Sayısı	500.000	1 milyon	2 milyon+

Sorumlu Kurumlar:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR destekleri için)
- Milli Eğitim Bakanlığı (okul destek ve şartlı yardımlar için)
- Enerji ve Tarım Bakanlıkları (fatura ve gıda yardımı için)
- Belediyeler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
- STK'lar, vakıflar, yerel destek kuruluşları
- TÜİK ve Gelir İdaresi Başkanlığı (veri altyapısı için)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Sosyal Yardım Reform Yasası: hedefleme, koşulluluk, performans ve entegrasyon ilkelerini belirleyen temel yasa
- Sosyal Yardım Veri ve Performans Yönetmeliği
- Aile Destek Programı Yönetmeliği
- Yerel Sosyal Yardım Denetim Kurulu Mevzuatı
- Sosyal Yardım – İstihdam – Eğitim Entegrasyon Protokolü

5.3. Aile, Kadın ve Çocuk Politikaları

Amaç:

Aile kurumunu desteklemek, kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını güçlendirmek ve çocukların sağlıklı, güvenli ve fırsat eşitliği içinde gelişimini sağlamak.

Stratejik Hedefler:

- Aileyi koruyan ve güçlendiren **bütüncül sosyal destek sistemini** kurmak
- Kadınların **istihdam, eğitim, temsil ve sosyal haklara erişimini artırmak**
- Çocukların **eğitim, sağlık, güvenlik ve gelişim haklarını** tam olarak güvence altına almak
- **Erken yaşta evlilik, aile içi şiddet ve çocuk istismarı** gibi tehditlere karşı sıfır tolerans yaklaşımı geliştirmek

- **Aile dostu kentler, kadın dostu hizmetler ve çocuk dostu toplum anlayışını** yerleştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Aile Kurumunun Güçlendirilmesi

- 1. Aile Sosyal Destek Sisteminin (ASDEP) Yaygınlaştırılması ve Güçlendirilmesi**
  - Her haneye sosyal danışman atanması, aile ihtiyaçlarına göre bireysel destek planı
  - Aile içi iletişim, çocuk eğitimi, bütçe yönetimi gibi konularda rehberlik programları
- 2. Aile İçi Şiddet ve Boşanma Risklerine Erken Müdahale Mekanizması**
  - Aile mahkemeleriyle eşgüdümlü çalışan sosyal hizmet ekipleri
  - Riskli ailelere önleyici destek, aile arabuluculuk hizmeti ve psiko-sosyal danışmanlık
- 3. Aile Dostu Politikaların Yerelleştirilmesi**
  - Belediyelere aile destek birimleri, kreş, danışmanlık merkezi kurma yükümlülüğü
  - Ulaşım, barınma, çocuk eğitimi gibi konularda aile destek paketleri

B. Kadının Güçlenmesi ve Fırsat Eşitliği

- 1. Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Programı**
  - Kadın kooperatifleri, evden üretim, dijital girişimcilik ve mikro kredi destekleri
  - İşverenlere yönelik “kadın istihdamını artırma teşviki”
  - Kreş, bakım hizmetleri, doğum sonrası işe dönüş garantili destekler
- 2. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumsal Kapasite Artışı**
  - Her ilde 7/24 açık, güvenli ve profesyonel yönetilen sığınma evleri
  - Kadın destek hatları, mobil uygulamalar, e-randevu sistemi, baroya bağlı adli yardım
- 3. Kadının Temsili ve Liderliği İçin Pozitif Ayrımcılık**
  - Kamu ve yerel yönetimlerde kadın yöneticilerin oranını artıracak kariyer programları
  - Siyasi partiler ve STK’larda %30 kadın kotası teşviki

C. Çocukların Korunması, Gelişimi ve Katılımı

- 1. Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması**
  - 0–6 yaş grubuna yönelik ücretsiz ya da destekli kreş hizmetleri
  - Her mahallede “aile çocuk merkezi” ile gelişim izleme ve oyun temelli eğitim
- 2. Çocuk İhmal ve İstismarına Karşı Ulusal Müdahale Mekanizması**
  - Sağlık, eğitim ve adalet kurumları arasında veri paylaşımı ve erken bildirim sistemi
  - Sosyal medya ve dijital ortamda çocuklara yönelik zararlı içeriklerle mücadele mekanizması
- 3. Çocuk Katılımı ve Hak Temelli Yaklaşım**
  - Belediye ve okul düzeyinde çocuk meclisleri, fikir atölyeleri
  - Çocuklara yönelik yayın, medya ve kültür içeriklerinin desteklenmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
ASDEP ile İzlenen Hane Sayısı	1 milyon	2 milyon	3 milyon+
Kadın İstihdam Oranı	%36	%42	%50
Aile İçi Şiddet Vakalarında Müdahale Süresi (ortalama saat)	48 saat	24 saat	12 saat
0-6 Yaş Çocuklar İçin Kurumsal Kreş Hizmeti Kapsayıcılığı (%)	%20	%35	%60
Kadınların Kamuda Üst Düzey Temsil Oranı (%)	%15	%25	%35
İhbar Edilen Çocuk İstismarı Olaylarında Müdahale ve Takip Oranı (%)	%70	%85	%95+
Belediye ve Kamu Kurumlarında Kadın ve Aile Hizmet Birimi Kurulum Oranı	%60	%80	%100

Sorumlu Kurumlar:

- **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı**
- **Milli Eğitim Bakanlığı (erken çocukluk, kreşler, eğitici programlar)**
- **İçişleri Bakanlığı (şiddet ihbarları ve koruma sistemleri)**
- **Yargı Kurumları (aile mahkemeleri, çocuk mahkemeleri)**
- **Belediyeler (yerel aile ve kadın destek birimleri)**
- **TÜİK ve STK'lar (veri ve sivil katılım alanları)**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Aileyi Güçlendirme Yasası:** aile danışmanlığı, ASDEP, boşanma öncesi destek, yerel sorumluluklar
- **Kadının Güçlenmesi ve Şiddetle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi (yeni dönem)**
- **Çocuk Hakları İzleme ve Müdahale Sistemi Yönetmeliği**
- **Erken Çocukluk Hizmetlerinin Tek Çatı Altında Toplanması Mevzuatı**
- **Belediyelere Kadın-Aile-Çocuk Birimi Kurma Zorunluluğu Yönetmeliği**

5.4. Yaşlı, Engelli ve Kırılgan Gruplar İçin Hizmetler

Amaç:

Toplumun dezavantajlı ve kırılgan kesimlerinin (yaşlı, engelli, kronik hastalar, evsizler, tek başına yaşayanlar vb.) **insan onuruna yakışır biçimde yaşamasını sağlamak**, toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını garanti altına almak.

Stratejik Hedefler:

- Yaşlı ve engelli bireylerin **bakım, sağlık ve sosyal destek hizmetlerine erişimini** yaygınlaştırmak
- Tüm kamu hizmetlerinde **erişilebilirlik, ulaşılabilirlik ve eşitlik ilkesini** kurumsallaştırmak
- **Evde bakım, gündüzlü destek ve toplumsal katılım programlarını** yaygınlaştırmak
- Kırılgan bireyler için **risk temelli erken müdahale sistemleri** oluşturmak
- **Toplum temelli hizmet modellerini**, bireyin bağımsızlığını esas alacak şekilde yeniden tasarlamak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yaşlı Bireyler İçin Aktif ve Güvenli Yaşam Politikaları

- Yaşlılara Yönelik Evde Destek ve Bakım Programları**
  - Her ilde “Yaşlı Destek Birimi” kurulmalı: yemek, temizlik, sağlık takibi, sosyal etkileşim hizmetleri
  - Tek başına yaşayan yaşlılar için dijital sağlık takip cihazları ve güvenlik sistemleri
- Gündüzlü Yaşlı Bakım Merkezlerinin Yaygınlaştırılması**
  - Büyükşehir ve ilçe merkezlerinde yaşlılar için sosyalleşme, sağlık kontrolü ve rehabilitasyon merkezleri
  - Yakınlarına bakım veren bireylerin desteklenmesi için gündüz bakım hizmetleri
- Aktif Yaşlanma Politikaları**
  - Emeklilik sonrası danışmanlık, gönüllülük, yarı zamanlı eğitim/çalışma modelleri
  - Yaş dostu parklar, ulaşım hizmetleri, dijital okuryazarlık eğitimleri

B. Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik ve Katılım Temelli Hizmetler

- Engellilik Tabanlı Kamu Hizmetleri Reformu**
  - Her bakanlık ve belediyeye “Engelli Hizmet Erişim Koordinatörü”
  - Tüm kamu binaları, dijital hizmetler, ulaşım sistemlerinde tam erişilebilirlik standardı
- Bireyselleştirilmiş Eğitim, İstihdam ve Sosyal Hizmet Planları**
  - Hafif ve orta düzeyde engelliler için istihdam destekli bireysel gelişim planları
  - Özel eğitim okulları ve kaynaştırma sistemlerinin güçlendirilmesi
- Engelli Bireyler İçin Dijital Destek ve Takip Sistemleri**
  - Mobil uygulama üzerinden randevu, yardım çağırma, yön bulma hizmetleri
  - Engel türüne özel dijital içerik: işaret dili, görsel anlatım, sesli kitaplar

C. Kırılgan ve Yüksek Riskli Gruplar İçin Koruyucu ve Müdahaleci Programlar

- Evsizler, Kronik Hastalar ve Tek Başına Yaşayanlar İçin Entegre Takip Sistemi**
  - Belediyelerle iş birliği içinde barınma, sağlık, psikososyal destek zinciri
  - Kış aylarında koruma, kriz dönemlerinde öncelikli yardım sistemleri
- Ruh Sağlığı ve Madde Bağımlılığı Müdahale Merkezleri**
  - Toplum temelli ruh sağlığı merkezlerinin her ilde yaygınlaştırılması
  - Rehabilitasyon, istihdam desteği ve aile danışmanlığı içeren bütüncül model
- Toplum Temelli Erken Uyarı ve İzleme Ağı**
  - Aile hekimleri, öğretmenler, imamlar, sosyal hizmet uzmanları gibi saha aktörlerinden oluşan müdahale ağı
  - Riskli durumları erken tespit ve hızlı sosyal hizmet yönlendirme

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Evde Sağlık ve Sosyal Destek Hizmeti Alan Yaşlı Sayısı	250.000	500.000	1 milyon+
Gündüzlü Yaşlı Bakım Merkezi Sayısı	150	300	600+
Erişilebilir Kamu Binası Oranı	%60	%80	%100
Engelli Bireylerin Bireysel Hizmet Planı ile İzlenme Oranı	%30	%60	%90
Engelli İstihdam Teşvik Programına Katılan İşletme Sayısı	10.000	20.000	35.000+
Evsizler İçin Yıl Boyu Açık Barınma ve Rehabilitasyon Merkezi Sayısı	50	150	300

Sorumlu Kurumlar:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı (evde sağlık, ruh sağlığı programları)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (engelli istihdamı)
- Milli Eğitim Bakanlığı (özel eğitim ve erişilebilirlik)
- İçişleri Bakanlığı, Belediyeler (barınma ve yerel destek)
- TÜİK (veri altyapısı ve izleme sistemleri)
- Sivil Toplum Kuruluşları, engelli dernekleri, yaşlı hakları platformları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Yaşlı Hakları ve Hizmetleri Yasası (barınma, bakım, sosyal katılım)
- Engelli Erişilebilirlik ve Hizmet Uyum Yasası
- Bireysel Hizmet Planı Yönetmeliği (engelli ve yaşlılar için)
- Kırılgan Gruplara Yönelik Toplum Temelli Müdahale Sistemleri Yönetmeliği
- Erişilebilir Belediyecilik ve Dijital Hizmetler Rehberliği

5.5. Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Adalet

Amaç:

Gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmak, yoksulluk riskini sistematik biçimde önlemek, fırsat eşitliğini güçlendirmek ve Türkiye'yi daha kapsayıcı, adil ve dayanışmacı bir topluma dönüştürmektir.

Stratejik Hedefler:

- **Yoksulluğun çok boyutlu nedenlerini** (gelir, eğitim, barınma, sağlık, istihdam) birlikte ele almak
- Yoksulluğu **kalıcı olarak azaltan, geçici değil dönüşüm sağlayan** politika setleri geliştirmek
- **Vergi, sosyal transfer ve kamusal hizmetler yoluyla gelir adaletini** güçlendirmek
- Dezavantajlı bireylerin **sosyo-ekonomik olarak güçlendirilmesini** desteklemek
- **Sosyal adalet, eşitlik ve insan onurunu** temel alan yeni bir sosyal sözleşme anlayışı geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yoksullukla Mücadelede Entegre ve Önleyici Yaklaşım

1. **Ulusal Yoksullukla Mücadele Stratejisi ve İzleme Mekanizması**
  - Çok boyutlu yoksulluk tanımı (gelir, eğitim, barınma, sağlık, sosyal dışlanma) esas alınmalı
  - Her il için yoksulluk haritası ve müdahale planı oluşturulmalı
  - Yıllık “Yoksulluk ve Sosyal Eşitsizlik Raporu” yayımlanmalı
2. **Kırsalda ve Kentsel Yoksulluk Ayrımıyla Hedefli Müdahale**
  - Kırsalda tarımsal destek, altyapı ve üretime katılım odaklı destekler
  - Kentte barınma, ulaşım, enerji, çocuk bakımı gibi gider yüklerine özel sosyal tarifeler
3. **Çok Boyutlu Yoksulluk Takip Sistemi Kurulması**
  - TÜİK, e-Devlet, Aile Bakanlığı ve SGK verilerinin entegre edildiği dijital analiz sistemi
  - Hane temelli müdahale planı geliştirme yeteneği kazandırılması

B. Gelir Adaletini Sağlayan Yeniden Dağıtım Politikaları

1. **Vergi Politikalarında Dikey ve Yatay Adaletin Sağlanması**
  - Dolaylı vergilerin payı kademeli azaltılmalı, doğrudan vergilendirme artırılmalı
  - Asgari gelir güvencesi için negatif gelir vergisi veya vergi iadesi sistemi geliştirilmeli
2. **Sosyal Transferlerin Daha Adil ve Etkili Hale Getirilmesi**
  - Yardımların temel ihtiyaçlara endekslenmesi (asgari gıda, enerji, barınma, ulaşım)
  - Eğitim, sağlık, çocuk bakımı gibi sosyal hizmetlerin ücretsiz erişimi yaygınlaştırılmalı
3. **Kamusal Hizmetlerde Eşit Erişim İçin Pozitif Ayrımcılık**
  - Yoksul bölgelere öğretmen, doktor, altyapı ve sosyal hizmetlerde öncelik
  - Şehir içi ulaşım, enerji, barınma, kreş gibi hizmetlerde “sosyal tarifelendirme” sistemi

C. Sosyo-Ekonomik Güçlenme ve Fırsat Eşitliği

1. **Yoksul Hanelere İstihdam ve Üretim Temelli Destekler**
  - Kırsalda toprak tahsisi, tarım araç-gereç hibesi, kooperatif ortaklığı
  - Kentte iş garantili mesleki eğitim, sosyal girişimcilik, esnaf destek programları
2. **Kadınların ve Gençlerin Yoksulluk Döngüsünden Çıkışı İçin Mekanizmalar**
  - Kadınlara yönelik evden üretim, mikro kredi ve gelir garantili destek paketleri
  - Gençlere mesleki eğitim bursu + sosyal güvence + işyeri başlatma hibesi
3. **Eğitimde ve Teknolojide Fırsat Eşitliği Programları**

- o Yoksul bölgelerde tablet, internet erişimi, okul destek programları
- o Dezavantajlı öğrencilere mentorluk ve rehberlik sistemlerinin yaygınlaştırılması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Görelî Yoksulluk Oranı	%21	%18	%12
Çok Boyutlu Yoksullukla Yaşayan Hane Sayısı	3 milyon	2 milyon	1 milyon
Kamusal Hizmetlere Ücretsiz Erişim Sağlanan Nüfus Oranı	%60	%75	%90
Asgari Gelir Güvencesine Kapsanan Birey Sayısı	1 milyon	3 milyon	5 milyon
Sosyal Tarifeli Ulaşım/Enerji/Barınma Hizmeti Alan Hane Sayısı	500.000	1 milyon	2 milyon
İşe Yönlendirilen Yoksul Hane Üyesi Sayısı (yıllık)	250.000	500.000	1 milyon

Sorumlu Kurumlar:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (vergi ve sosyal harcama politikaları)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (istihdam ve beceri programları)
- Milli Eğitim Bakanlığı (fırsat eşitliği politikaları)
- TÜİK (yoksulluk ve eşitsizlik veri takibi)
- Belediyeler ve yerel sosyal destek kurumları
- Kalkınma Ajansları, STK'lar, kooperatifler, sosyal girişimler

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Adalet Yasası
- Vergi Adaleti Reform Paketi: doğrudan vergilerin artışı, dolaylı vergilerin azaltılması
- Temel Gelir Desteği / Asgari Yaşam Güvencesi Mevzuatı
- Kamusal Hizmetlerde Sosyal Tarifelendirme Yönetmeliği
- Çok Boyutlu Yoksulluk İzleme ve Müdahale Sistemleri Yönetmeliği

6. İSTİHDAM, İŞGÜCÜ VE GİRİŞİMCİLİK

6.1. Aktif İstihdam Politikaları

Amaç:

Çalışabilir nüfusun üretken ve sürdürülebilir biçimde istihdama katılmasını sağlamak; iş gücü piyasasında arz-talep uyumunu güçlendirmek; işsizliği azaltıcı, beceri artırıcı ve istihdam yaratıcı dinamik politikalar uygulamaktır.

Stratejik Hedefler:

- İşsizliği azaltmak için **aktif, hedefli ve bölge-temelli politikalar** geliştirmek
- İş gücü piyasasını **teknoloji, demografi ve sektör değişimlerine** uygun hale getirmek
- Gençler, kadınlar ve uzun süreli işsizler için **özel istihdam destek modelleri** oluşturmak
- İstihdamı artırırken **verimlilik, kayıtlılık ve sosyal korumayı** birlikte güçlendirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. İstihdam Oluşturulmasını Teşvik Eden Mekanizmaların Güçlendirilmesi

1. **İşverenlere Yönelik İstihdam Teşvik Paketlerinin Hedefli Hale Getirilmesi**
  - Genç, kadın, engelli ve uzun süreli işsiz istihdamında SGK prim desteği, vergi indirimi
  - İstihdam teşviklerinin bölgesel kalkınma haritasına göre farklılaştırılması
2. **Kamu Yatırımlarında İstihdam Koşullu İhale Sistemi**
  - Büyük ölçekli altyapı ve sanayi projelerinde asgari yerel istihdam şartı
  - Taşeron istihdamında sosyal koruma ve eğitim şartı getirilmesi
3. **Sosyal Ekonomi ve Kooperatifçilik Temelli İstihdam**
  - Kadın kooperatifleri, sosyal işletmeler ve bölgesel üretici ağları desteklenmeli
  - Sosyal girişimlerin istihdam üretme kapasitesine özel kredi ve vergi destekleri

B. İşgücü Becerilerinin Geliştirilmesi ve Uyumlandırılması

1. **Mesleki Eğitim – İstihdam Geçiş Programlarının Yaygınlaştırılması**
  - 6–9 ay süren kurs + işyeri stajı + işe yerleştirme modeli
  - Sektör temelli (lojistik, yeşil işler, yazılım, bakım hizmetleri) beceri programları
2. **İŞKUR ve Özel Sektör İş Birliğiyle Beceri Haritası Güncellenmesi**
  - Hangi şehirde hangi beceriye ihtiyaç olduğu belirlenerek eğitim planlarının yönlendirilmesi
  - Dijital beceriler, müşteri hizmetleri, bakım hizmetleri, imalat teknolojileri öncelikli alanlar
3. **Yaşam Boyu Öğrenme ve Yeniden Becerlendirme Programları**
  - Orta yaş ve üzeri işsizler için yeni mesleğe geçiş destek programları
  - Online platformlarda ücretsiz ve sertifikalı beceri eğitimleri

C. Dezavantajlı Gruplar İçin Özel İstihdam Modelleri

1. **Genç İstihdamı Geliştirme Programı**
  - “İşe İlk Adım” modeliyle 18–25 yaş arası gençlere 1 yıllık işe giriş desteği
  - Genç girişimcilere vergi muafiyeti, hibe desteği, iş kurma rehberliği
2. **Kadınların İstihdamda Kalmasını Sağlayan Destekler**
  - İşe dönüş garantili doğum izni, kreş desteği, esnek ve uzaktan çalışma modelleri
  - Kadın istihdam eden işverenlere ekstra teşvik puanı
3. **Engelli ve Kronik Hastalar İçin Uyumlu İstihdam**
  - Engellilere uygun istihdam alanlarının dijital eşleştirme sistemiyle desteklenmesi
  - İşe girişte refakatli oryantasyon ve iş başı eğitimi desteği

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Toplam İşsizlik Oranı	%9	%8	%6
Genç İşsizlik Oranı (15–24 yaş)	%18	%14	%10
Aktif İstihdam Programlarına Katılım (yıllık kişi)	500.000	750.000	1.000.000+
İŞKUR Destekli Programlardan Sonra 6 Ayda İşe Yerleşme Oranı	%35	%50	%65
Kadınların İstihdam Oranı	%36	%42	%50
İstihdam Teşvikiyle İşe Alınan Uzun Süreli İşsiz Sayısı (yıllık)	100.000	200.000	350.000

Sorumlu Kurumlar:

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR, SGK)
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (istihdam teşvikleri)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (üretim temelli istihdam için)
- Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK (beceri eğitimi ve müfredat uyumu)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (kadın, engelli, genç destekleri)
- Kalkınma Ajansları, Belediyeler, STK'lar, özel sektör temsilcilikleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal İstihdam Stratejisi ve Yasa Güncellemesi
- Aktif İşgücü Programları Reformu ve Performans Yönetmeliği
- İstihdam Teşviklerinde Bütünleşik Dijital Takip Sistemi
- Genç ve Kadın İstihdamı İçin Özel Destek Kanunu
- Sosyal Kooperatifçilik ve Sosyal Girişimcilik Mevzuatı

6.2. Gençlik ve Kadın İstihdamı

Amaç:

Türkiye'nin kalkınma potansiyelini artırmak için **gençlerin üretken biçimde iş gücüne katılımını** sağlamak ve **kadınların iş hayatına erişimini güçlendirmek**; toplumsal cinsiyet eşitliğini istihdam alanında kalıcı ve yapısal hale getirmektir.

Stratejik Hedefler:

- Gençlerin **istihdam edilebilirliğini** artırmak, işsizlik döngüsünü kırmak
- Kadınların **iş gücüne katılım ve istihdam oranlarını** yükseltmek
- **Bakım yükü, eğitim eksikliği, ulaşım ve işyeri koşulları** gibi engelleri ortadan kaldırmak
- Girişimcilik, beceri geliştirme ve esnek çalışma modelleriyle **kapsayıcı bir iş gücü piyasası** oluşturmak

- **NEET grubu (ne eğitimde ne istihdamda olan gençler)** için özel programlar oluşturmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Gençlerin İstihdama Geçişini Hızlandıran Programlar

- Gençlik İstihdam Garantisi Programı**
  - 18–29 yaş arası gençlere mezuniyet sonrası ilk 6 ay içinde eğitim, staj ya da iş teklifi sunulması
  - İŞKUR, özel sektör ve yerel yönetim iş birliğiyle istihdam havuzları kurulması
- Mesleki Rehberlik ve Beceri Edindirme Programları**
  - Lise ve üniversite öğrencilerine kariyer danışmanlığı, sektör gezileri, yaz stajları
  - Gençlere yönelik dijital beceri eğitimleri, mobil uygulamalarla takip edilebilen gelişim planları
- Genç Girişimcilik ve İnovasyon Destekleri**
  - Genç girişimcilere hibe, iş kurma danışmanlığı, mentorluk ve vergi muafiyeti
  - Üniversite içi kuluçka merkezleri ve genç girişim kampları

B. Kadınların İşgücüne Katılımını Artırıcı Yapısal Destekler

- Kadınlar İçin Kapsayıcı İstihdam Teşvikleri**
  - Kadın istihdam eden işverenlere SGK prim teşviki, gelir vergisi indirimi
  - Kırsal bölgelerde kadın istihdamına özel kooperatif ve esnaf hibeleri
- Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması ve Kadınların Üzerinden Alınması**
  - Her mahallede erişilebilir, kaliteli ve ücretsiz/ucuz kreş ve gündüz bakım evi ağı kurulması
  - Aile bireylerine bakan kadınlar için “ev içi bakım sigortası” ve sosyal güvence desteği
- Kadınlara Yönelik Beceri Eğitimi ve Rehberlik Programları**
  - Kadınlara dijital okuryazarlık, muhasebe, pazarlama, tekstil, bakım hizmetleri gibi alanlarda sertifikalı kurslar
  - Çalışma hayatına ara vermiş kadınlar için “yeniden giriş programları” (iş başı eğitim + iş garantisi)

C. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Güvenceli Çalışma

- Toplumsal Cinsiyet Duyarlı İstihdam Politikaları**
  - Tüm kamu ve özel kurumlarda cinsiyet eşitliği denetimleri
  - İş yerlerinde taciz ve ayrımcılık karşıtı eğitim ve şikâyet mekanizmaları
- Esnek ve Uzaktan Çalışma Modelleriyle Uyumlu Kadın ve Genç İstihdamı**
  - Kadınların ve gençlerin evden/uzaktan çalışabileceği sektörlerle yönelik teşvikler
  - Esnek çalışma yapan kadınlara sigorta ve prim destek modeli
- NEET Gençlere Özel Sosyal Müdahale ve İstihdam Programları**
  - Ne eğitimde ne istihdamda olan gençler için mahalle bazlı takip ve yönlendirme
  - NEET gençlere sosyal hizmet danışmanı + beceri eğitimi + iş başı staj modeli

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Genç İşsizlik Oranı (15–24 yaş)	%18	%14	%10
Kadın İşgücüne Katılım Oranı (%)	%38	%45	%50+
NEET Genç Oranı	%22	%17	%10
Kadın İstihdamına Sunulan SGK Teşvikinden Yararlanan İşletme Sayısı	50.000	100.000	150.000
Kadınlara ve Gençlere Sunulan Beceri Eğitimlerine Katılım (yıllık)	500.000	750.000	1.000.000+
Kadın ve Genç Girişimci Hibesi Alan Kişi Sayısı	25.000	50.000	100.000+

Sorumlu Kurumlar:

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR, SGK)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (kadın ve genç destekleri)
- Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK (mesleki ve yükseköğretim yönlendirmesi)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (girişimcilik ve inovasyon programları)
- Belediyeler, STK'lar, kadın dernekleri, gençlik meclisleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Genç İstihdamı ve Girişimcilik Destek Yasası
- Kadın İstihdamını Artırma ve Bakım Hizmetleri Reform Paketi
- NEET Genç Takip ve Müdahale Mekanizması Yönetmeliği
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme ve Denetim Kurulu Düzenlemesi
- Ev İçi Bakım Yükümlülüğü Olan Kadınlar İçin Sosyal Güvence Yasası

6.3. İşgücü Piyasası Reformu

Amaç:

İşgücü piyasasını daha verimli, adil, esnek ve sosyal güvenliğe duyarlı bir yapıya kavuşturarak istihdamın artırılması, kayıt dışılığın azaltılması, iş güvencesinin güçlendirilmesi ve üretkenliğin artırılmasıdır.

Stratejik Hedefler:

- İşgücü piyasasında katılıkları azaltarak istihdam esnekliğini artırmak
- Çalışanlara adil, güvenceli ve sürdürülebilir sosyal haklar sağlamak
- Kayıt dışı istihdamı sistematik biçimde azaltmak
- İşgücü piyasasında veri temelli yönetim ve performans odaklı kurumlaşma tesis etmek

- Yeni nesil çalışma biçimlerine uygun hukuki ve sosyal güvenlik çerçevesi geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. İstihdamda Esneklik ve Güvence Dengesi

1. **Esnek Çalışma Biçimlerinin Yasal ve Güvenceli Hale Getirilmesi**
  - Uzaktan çalışma, yarı zamanlı, proje bazlı, mevsimlik işler için sosyal güvenlik entegrasyonu
  - “Güvenceli Esneklik” ilkesi çerçevesinde hem işverenin esnekliği hem çalışanın hakları korunmalı
2. **İş Kanunu ve Sosyal Güvenlik Kanunu’nun Bütüncül Revizyonu**
  - 2003 tarihli İş Kanunu yeni nesil çalışma yapıları ve platform ekonomisi için güncellenmeli
  - Tüm çalışanlara iş güvencesi, kıdem hakkı ve izin haklarının eşit dağılımı sağlanmalı
3. **İşyeri İçi Denetim, Arabuluculuk ve Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmalarının Güçlendirilmesi**
  - İş müfettişi kapasitesi artırılmalı, dijital denetim sistemleri kurulmalı
  - Arabuluculuk sistemi yaygınlaştırılmalı; işçi hakları eğitim programları başlatılmalı

B. Kayıt Dışı Çalışmayla Mücadele ve Teşvik Sistemleri

1. **Ulusal Kayıtlı İstihdam Stratejisi (UKİS) Güncellenmeli**
  - Tarım, inşaat, ev hizmetleri ve küçük esnaf alanlarında kayıt dışılığa karşı özel eylem planları
  - Denetim + teşvik + eğitim + işyeri rehberliği birlikte yürütülmeli
2. **Kayıtlı İstihdama Geçiş Teşvikleri**
  - Kayıt dışı çalışandan kayıtlıya geçen işverene SGK primi indirimi
  - Mikro işletmelere geçici vergi muafiyetleri, POS zorunluluğu, e-fatura entegrasyonu
3. **Vatandaşla Ortak Denetim Mekanizmaları ve Bilgilendirme**
  - “Kayıtsız Çalışma Bildirim Hattı” ve mobil uygulama
  - Çalışanlara hak bilinci eğitimi, esnaf ve işveren bilgilendirme kampanyaları

C. İşgücü Planlaması, Performans Takibi ve Dijital Yönetişim

1. **Ulusal İşgücü Envanteri ve Tahmin Modeli Kurulması**
  - TÜİK, İŞKUR ve SGK verileriyle entegre, bölge-sektör-meslek kırılımında arz-talep tahmini
  - Bu modele dayalı teşvik, eğitim ve yatırım kararları yönlendirilmeli
2. **İŞKUR Reformu ve Performans Bazlı Yönetişim Modeli**
  - İl müdürlüklerinin performans hedefleri belirlenmeli
  - Danışman başına düşen işsiz, işe yerleştirme süresi ve işveren geri bildirimleri esas alınmalı
3. **E-Çalışma Hayatı Platformu Geliştirilmesi**
  - Tüm çalışanların SGK, İŞKUR, maaş, eğitim ve kariyer verilerinin bir arada izlenebileceği dijital sistem
  - İş arayan, çalışan ve işverenin eş zamanlı erişebileceği bir dijital yönetim paneli

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Kayıt Dışı İstihdam Oranı (genel)	%27	%20	%15
Kayıt Dışı Kadın İstihdamı Oranı	%36	%25	%18
Esnek Çalışan Sayısının Sosyal Güvence Kapsamına Alınma Oranı	%40	%65	%90
İŞKUR'un İşe Yerleştirme Performansı (başvuran/yerleşen)	%35	%50	%65
İşgücü Piyasasında Dijital Takip Sistemine Dahil Olan Sayı	10 milyon	20 milyon	30 milyon

Sorumlu Kurumlar:

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR, SGK, İSGGM)
- TÜİK (iş gücü verileri ve analiz)
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (vergi teşvikleri ve kayıt dışı ekonomi takibi)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ev hizmetleri ve kadın çalışması için)
- Belediyeler, STK'lar, meslek odaları, işçi-işveren sendikaları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Yeni Nesil İşgücü Yasası (iş kanunu + sosyal güvenlik + esnek çalışma güncellenmesi)
- Ulusal Kayıtlı İstihdamla Mücadele Yasası ve Eylem Planı
- İŞKUR Reform Yasası ve Performans Yönetmeliği
- Esnek ve Uzaktan Çalışma Sosyal Güvence Düzenlemesi
- İşyeri Denetimlerinin Dijitalleştirilmesi ve Şeffaflaştırılması Mevzuatı

6.4. Girişimcilik ve KOBİ Destekleri

Amaç:

Türkiye'deki girişimcilik ekosistemini ve KOBİ'leri inovasyon, ihracat, dijitalleşme ve istihdam oluşturma odağında destekleyerek **bölgesel kalkınma, ekonomik büyüme ve rekabet gücü** sağlamaktır.

Stratejik Hedefler:

- Girişimciliği yenilik, istihdam ve katma değer oluşturan bir üretim gücüne dönüştürmek
- KOBİ'lerin verimlilik, dijitalleşme ve dışa açılma kabiliyetlerini artırmak
- Kırsal ve kadın-genç girişimciliğini sosyal ve ekonomik dönüşüm aracı haline getirmek
- Yatırım, finansman, mentorluk ve pazara erişim desteğini entegre bir sistemde sunmak

- KOBİ'leri yeşil dönüşüm, ihracat ve küresel tedarik zincirlerine entegrasyon konularında güçlendirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi

1. **Ulusal Girişimcilik Strateji Belgesi'nin Güncellenmesi**
  - Teknoloji tabanlı, sosyal, kırsal, kadın ve genç girişimciliğe özel hedefler belirlenmeli
  - Kuluçka merkezleri, hızlandırıcılar, melek yatırım ve girişim sermayesi için ekosistem desteklenmeli
2. **Girişimcilik Eğitimleri ve Mentorluk Programları**
  - Meslek liseleri, MYO'lar ve üniversitelerde zorunlu "uygulamalı girişimcilik dersi"
  - Girişimcilere özel dijital rehberlik, hukuki destek ve mali danışmanlık sistemleri
3. **Kamu Alımları Yoluyla Girişimcilere Talep Oluşturma**
  - Yeni kurulan firmalara %15 kamu ihalesi kotası
  - Ar-Ge veya yerli üretim yapan genç girişimlere kamu garantili satın alma modeli

B. KOBİ'lerin Finansmana, Pazara ve Teknolojiye Erişiminin Kolaylaştırılması

1. **KOBİ Finansman Sisteminin Yeniden Yapılandırılması**
  - KGF, KOSGEB ve bankacılık sisteminde risk paylaşımı artırılmalı
  - Mikro-KOBİ'ler için teminatsız kredi, üretim ve dijitalleşme yatırımlarına öncelik verilmesi
2. **Dijitalleşme ve E-Ticarete Entegrasyon Programları**
  - KOBİ'ler için dijital araç eğitimleri, web sitesi, e-fatura ve e-ticaret altyapısı destek paketleri
  - "KOBİ Dijital Skor Kartı" ile gelişmişlik düzeyine göre rehberlik verilmesi
3. **KOBİ'lerin İhracata Hazırlık ve Markalaşma Programları**
  - Bölge bazlı KOBİ kümelenme stratejileri, fuar desteği, yurtdışı tanıtım faaliyetleri
  - Coğrafi işaretli ürün, tasarım ve patent başvuru süreçlerine destek

C. Kadın, Genç ve Kırsal Girişimcilik Programları

1. **Kadın Girişimciliği Destek Paketi**
  - Hibe destekli iş kurma modeli (10.000–100.000 TL arası), vergi muafiyetleri, bakım hizmeti desteği
  - Kadın kooperatiflerine özel finansman, pazarlama ve yönetim danışmanlığı
2. **Genç Girişimcilik Kampı ve Girişimciye İlk Adım Programı**
  - 18–29 yaş arası gençlere iş planı eğitimi + mentorluk + işe başlama hibesi + 3 yıl vergi avantajı
  - Üniversite teknoparklarında gençler için ön inkübasyon desteği
3. **Kırsal ve Tarımsal Girişimcilik Destekleri**
  - Tarımsal üretim, gıda işleme, yöresel ürün, agro-turizm gibi alanlara özel kredi ve yatırım desteği
  - Kırsal kalkınma ajansları aracılığıyla bölgesel mentorluk ve pazar erişimi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Yıllık Yeni Girişim Sayısı	100.000	150.000	200.000
Aktif KOSGEB Destekli Girişim Sayısı	30.000	50.000	75.000+
KOBİ'lerin Toplam İhracattaki Payı (%)	%25	%30	%35
Kadın Girişimcilere Sağlanan Mikro Hibe Sayısı	15.000	30.000	50.000
E-Ticaret Platformuna Entegre Olan KOBİ Sayısı	50.000	100.000	200.000+
Dijitalleşme Desteğinden Yararlanan KOBİ Sayısı	25.000	60.000	100.000

Sorumlu Kurumlar:

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (KOBİ ve girişimcilik politikaları)
- KOSGEB (destek mekanizmaları, danışmanlık, eğitim)
- Ticaret Bakanlığı (ihracat, e-ticaret ve markalaşma destekleri)
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (vergi, finansman ve KGF destekleri)
- Tarım ve Orman Bakanlığı (kırsal girişim destekleri)
- İŞKUR (girişimcilik eğitimi ve kariyer danışmanlığı)
- Belediyeler, Kalkınma Ajansları, teknoparklar, STK'lar, üniversiteler

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Girişimcilik ve KOBİ Strateji Yasası
- Kadın ve Genç Girişimcilik Teşvik Yönetmeliği
- KOBİ Finansman ve Risk Paylaşım Sistemi Reformu
- Kamu Alımları Yoluyla Girişim Teşvik Düzenlemesi
- Dijital Dönüşüm ve E-Ticaret KOBİ Teşvik Mevzuatı

7. ENERJİ, MADENCİLİK VE YEŞİL DÖNÜŞÜM

7.1. Enerji Arz Güvenliği ve Kaynak Çeşitlendirmesi

Amaç:

Türkiye'nin enerji bağımlılığını azaltmak, arz güvenliğini sağlamak, kaynak çeşitliliğini artırmak ve ekonomik kalkınmayı destekleyecek **sürdürülebilir, rekabetçi ve yerli enerji altyapısı** oluşturmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Enerji arzını **kesintisiz, ekonomik ve sürdürülebilir** şekilde güvence altına almak
- **Yerli ve yenilenebilir kaynakların kullanımını artırmak**, dışa bağımlılığı azaltmak

- **Farklı kaynaklar, bölgeler ve tedarikçiler** üzerinden arz çeşitlendirmesini güçlendirmek
- Enerji ithalatını **stratejik ortaklıklar ve uzun vadeli anlaşmalarla** dengelemek
- Türkiye’yi **bölgesel enerji ticaret merkezi** haline getirecek altyapı ve bağlantı sistemlerini kurmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yerli Kaynakların Etkin Kullanımı ve Rezerv Geliştirme

1. **Doğal Gaz ve Petrol Keşif ve Üretim Faaliyetlerinin Hızlandırılması**
  - Karadeniz ve Doğu Akdeniz’de saha geliştirme yatırımlarına öncelik
  - TPAO ve özel sektör iş birlikleri ile üretim hacminin artırılması
2. **Yerli Kömür ve Linyit Rezervlerinin Çevreci Şartlarda Kullanımı**
  - Yüksek emisyonlu santrallerin rehabilitasyonu
  - Temiz kömür teknolojileri ve karbon yakalama altyapılarının entegrasyonu
3. **Nükleer Enerji Yatırımlarının Devam Ettirilmesi**
  - Akkuyu NGS’nin zamanında devreye alınması
  - Sinop ve Trakya’da ikinci ve üçüncü nükleer santral projelerinin fizibilite çalışmaları

B. İthalat Kaynaklarının Çeşitlendirilmesi ve Risk Azaltımı

1. **Uzun Vadeli ve Çok Kaynaklı İthalat Anlaşmaları**
  - Azerbaycan, Cezayir, ABD, Nijerya gibi LNG ve boru hattı ülkeleriyle esnek anlaşmalar
  - Spot piyasa ile uzun vadeli kontratlar arasında denge politikası
2. **Enerji Diplomasisinin Güçlendirilmesi**
  - Türk Devletleri Teşkilatı, Afrika ve Orta Asya ülkeleriyle enerji alanında yeni iş birlikleri
  - TANAP, TAP ve TürkAkım benzeri yeni hatların siyasi ve teknik altyapısının geliştirilmesi
3. **LNG Terminalleri, Yeraltı Depoları ve Yüzer LNG Üniteleri (FSRU)**
  - Marmara Ereğlisi, Aliğa ve Saros’taki LNG kapasitelerinin artırılması
  - Tuz Gölü ve Silivri yeraltı doğal gaz depolama kapasitesinin 2027’ye kadar 11 milyar m³’e çıkarılması

C. Enerji Taşıma, Dağıtım ve Bölgesel Enerji Merkezi Olma Vizyonu

1. **Türkiye’nin Enerji Koridoru Rolünün Güçlendirilmesi**
  - Hazar–Avrupa, Irak–Türkiye, Doğu Akdeniz–Türkiye enerji yollarının fizibilite çalışmaları
  - Elektrik ve doğal gaz iletiminde bölgesel enterkonnekte sistemlerin kurulması (Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu)
2. **Doğalgaz Ticareti ve Borsası Altyapısının Geliştirilmesi**
  - İstanbul’da “Enerji Borsası”nın bölgesel doğal gaz fiyat referansı haline getirilmesi
  - Enerji Piyasaları İşletme A.Ş. (EPİAŞ) üzerinden spot ve vadeli gaz işlemlerinin yaygınlaştırılması
3. **Kritik Enerji Altyapılarında Siber ve Fiziksel Güvenlik Sistemlerinin Modernizasyonu**

- Enerji nakil hatları ve tesisleri için dijital izleme, erken uyarı ve müdahale sistemleri
- Enerji arz güvenliği için ulusal kriz senaryoları ve acil müdahale planlarının hazırlanması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Enerji İthalatının Toplam Enerji Tüketimindeki Payı (%)	%70	%60	%50
Yerli Doğal Gaz Üretiminin Yıllık Tüketimdeki Payı (%)	%8	%15	%25+
Yerli Kaynaklarla Elektrik Üretim Oranı (%)	%60	%65	%70+
Yeraltı Doğalgaz Depolama Kapasitesi (m ³)	6 milyar	11 milyar	15 milyar+
LNG ve FSRU Giriş Kapasitesi (m ³ /gün)	130 milyon	180 milyon	250 milyon
Enerji Borsası Spot ve Vadeli İşlem Hacmi (milyar ₺/yıl)	80	150	300+

Sorumlu Kurumlar:

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- TPAO, BOTAŞ, EÜAŞ, EPIAŞ, TEİAŞ
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (yatırım finansmanı ve kamu-özel ortaklıkları için)
- Dışişleri Bakanlığı (enerji diplomasisi ve uluslararası anlaşmalar)
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (çevresel etki denetimi)
- TÜBİTAK, üniversiteler ve özel sektör enerji şirketleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Enerji Arz Güvenliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2025–2035)
- Enerji Diplomasisi ve Kritik Enerji Projeleri Koordinasyon Mekanizması
- Doğal Gaz ve LNG Piyasaları Kanunu'nun Güncellenmesi
- Enerji Depolama ve FSRU Yönetmeliği
- Ulusal Enerji Güvenliği ve Kriz Müdahale Yönetmeliği

7.2. Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği

Amaç:

Türkiye'nin enerji dönüşümünü hızlandırarak **yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak**, **enerji yoğunluğunu azaltmak** ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen **verimli, temiz ve akıllı enerji sistemleri** kurmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'nin yenilenebilir enerji kurulu gücünü artırmak ve yerli üretimle desteklemek
- **Enerji verimliliğini** tüm sektörlerde öncelikli politika haline getirmek
- Enerji dönüşümünü **dijitalleşme, akıllı şebekeler ve depolama sistemleriyle entegre hale getirmek**
- **Karbon emisyonlarını azaltarak iklim değişikliği hedeflerine katkı sunmak**
- Yeşil enerji yatırımlarını **finansal teşviklerle cazip hale getirmek**

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Genişletilmesi

1. **YEKA (Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları) Modelinin Yaygınlaştırılması**
  - GES, RES ve hibrit santral yatırımlarında büyük ölçekli YEKA ihaleleri artırılmalı
  - Yerli üretim ekipman şartı devam ettirilmeli
2. **Lisanssız Enerji Üretiminin Teşviki ve Kolaylaştırılması**
  - Ev, çiftlik, sanayi tesisi gibi yerlerde çatı tipi güneş enerjisi kurulumları desteklenmeli
  - Belediyelere, okullara, hastanelere sıfır faizli yenilenebilir enerji dönüşüm fonu sağlanmalı
3. **Biyokütle, Jeotermal ve Hidrojen Enerjisinin Geliştirilmesi**
  - Organik atıklardan enerji, şehir atıklarından biyogaz üretimi desteklenmeli
  - Jeotermal kaynakların tarım ve konut ısıtmasında kullanım kapasitesi artırılmalı
  - Hidrojen strateji planı hazırlanarak, pilot bölgelerde uygulamaya geçilmeli

B. Enerji Verimliliğinin Ekonomi Geneline Yaygınlaştırılması

1. **Binalarda Enerji Verimliliği Seferberliği**
  - Kamuda ve özel sektörde enerji sınıfı düşük binaların izolasyon ve sistem modernizasyonuna finansal destek
  - Yeni yapılan tüm binalarda A enerji sınıfı zorunluluğu ve yeşil bina sertifikası teşviki
2. **Sanayide Verimlilik Odaklı Teşvik Mekanizmaları**
  - Enerji yoğun sanayilere “verimlilik artırıcı proje (VAP)” hibeleri
  - Isı geri kazanım sistemleri, akıllı motorlar ve otomasyon sistemleri için yatırım indirimi
3. **Ulaştırma ve Tarımda Enerji Verimliliği**
  - Elektrikli araç şarj altyapısının yaygınlaştırılması, kamu alımlarında elektrikli araç zorunluluğu
  - Tarımda damlama sulama sistemleri, elektrikli traktör ve soğuk hava depoları için enerji teşvikleri

C. Akıllı Enerji Sistemleri ve Depolama Altyapısı

1. **Enerji Depolama Sistemlerinin Teşviki ve Mevzuatının Tamamlanması**
  - Lityum, hibrit ve yerli depolama teknolojilerinde yatırım önceliği
  - GES+batarya veya RES+hidrojen sistemleri için bütünlük projeleri teşvikleri
2. **Akıllı Şebeke ve Sayaç Sistemlerinin Kurulması**
  - Elektrik dağıtım şirketlerine akıllı sayaç, uzaktan izleme, yük yönetimi yatırımı için finansal destek
  - Tüketicinin üreticiye dönüştüğü prosumer modelinin yaygınlaştırılması

3. Karbon Piyasası ve Sertifika Sistemlerinin Kurulması

- Ulusal yeşil sertifika (YEK-G) piyasası yaygınlaştırılmalı
- Karbon emisyon azaltımına dayalı teşvik modelleri uygulanmalı

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Yenilenebilir Kaynaklı Elektrik Üretimi Oranı (%)	%52	%60	%70
Yenilenebilir Enerji Kurulu Gücü (GW)	60 GW	75 GW	100 GW
Enerji Verimliliği Yatırım Tutarı (milyar ₺/yıl)	20	35	60
Kamu Binalarında Enerji Tüketiminde Azalma (%)	%10	%20	%30
Akıllı Sayaç Kurulum Oranı (şehir şebekelerinde)	%40	%70	%100
Enerji Depolama Kapasitesi (MW)	1.500	3.000	10.000+

Sorumlu Kurumlar:

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB)
- EPDK (mevzuat ve piyasa düzenlemeleri)
- TÜBİTAK (teknoloji geliştirme destekleri)
- KOSGEB, Kredi Garanti Fonu, Kalkınma Ajansları (finansal teşvikler)
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (yeşil bina ve karbon piyasası)
- Belediyeler, özel sektör dağıtım şirketleri, sanayi ve ticaret odaları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Yenilenebilir Enerji Stratejisi ve 2035 Eylem Planı
- Enerji Verimliliği Kanunu'nun güncellenmesi ve sektörel hedeflerin bağlayıcı hale gelmesi
- Enerji Depolama ve Akıllı Şebeke Yönetmeliği
- Kamu Binalarında Zorunlu Verimlilik Uygulamaları Yönetmeliği
- Ulusal Karbon Piyasası ve Sertifikasyon Mevzuatı

7.3. Madencilik Politikası

Amaç:

Türkiye'nin yer altı kaynaklarını **verimli, çevreye duyarlı ve yüksek katma değerli** biçimde ekonomiye kazandırmak; stratejik madenlerde dışa bağımlılığı azaltmak ve **madencilik sektörünü yenilikçi, sürdürülebilir ve güvenli** bir yapıya kavuşturaktır.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'nin **stratejik ve kritik madenlerini tespit ederek üretim, işleme ve ihracat zincirini kurmak**
- **Çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliği** gözeterek madencilik faaliyetlerini yürütmek
- Madencilik **ham madde ihracatçısı yerine ürün dönüştürücüsü** yapan sanayi entegrasyonunu sağlamak
- **Maden veri altyapısını dijitalleştirmek**, şeffaflık ve yatırım çekiciliğini artırmak
- İş sağlığı ve güvenliğiyle birlikte **toplumla uyumlu madencilik kültürünü** yerleştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Stratejik Madenlerin Tespiti ve Ekonomik Değerlendirme Zinciri

- 1. Ulusal Kritik Maden Stratejisi ve Haritası Hazırlanması**
  - Lityum, nadir toprak elementleri, bor, grafit, nikel, kobalt, altın vb. kritik madenlerin tespiti
  - Stratejik madenler için arama-çıkarma-işleme-ürünleştirme zinciri kurulması
- 2. Madenlerin Yurtiçinde İşlenmesine Yönelik Teşvikler**
  - Ham maden ihracatına sınırlı vergi veya kota uygulanması
  - Maden işleme ve rafinasyon tesislerine yatırım indirimi, enerji teşviki ve Ar-Ge desteği
- 3. Bor ve Nadir Elementlerde Katma Değerli Üretim Programı**
  - Bor karbür, batarya teknolojileri, cam-seramik, elektronik sektörlerine yönelik sanayi kümeleri
  - Eti Maden ve özel sektör ortaklığıyla yüksek teknoloji ürünleri üretimi

B. Çevresel Sürdürülebilirlik ve Toplumla Uyumlu Madencilik

- 1. Çevre Etki Değerlendirme (ÇED) Süreçlerinin Şeffaflaştırılması ve Güçlendirilmesi**
  - Her maden projesi için bağımsız çevre izleme ve toplumsal etkileşim kurulları
  - Rehabilitasyon, yeşillendirme ve doğaya geri kazandırma zorunluluğu
- 2. Yeşil Maden Sertifikası ve Çevre Dostu Üretim Teşvikleri**
  - Atık yönetimi, su kullanımı, enerji verimliliği ve karbon salımı kriterlerine göre madencilere sertifika sistemi
  - “Sıfır atıklı maden sahası” modeli yaygınlaştırılmalı
- 3. Maden Faaliyetlerinin Yerel Halkla Uyumlu Hale Getirilmesi**
  - Yerel istihdam, sosyal yatırım, eğitim ve halk bilgilendirme çalışmaları zorunlu hale getirilmeli
  - Ruhsat verirken yerel paydaş görüşlerinin alınması

C. Madencilikte Dijitalleşme, Güvenlik ve Yatırım Ortamı İyileştirmesi

- 1. Ulusal Maden Veri Bankası ve Dijital Ruhsat Haritası Oluşturulması**
  - Tüm maden ruhsat alanlarının şeffaf, güncel ve dijital ortamda erişilebilir hale getirilmesi
  - Jeolojik veri, arama sonuçları, ruhsat süresi, yatırımcı bilgileri tek ekosistemde birleştirilmeli
- 2. İş Sağlığı ve Güvenliği Standartlarının Yükseltilmesi**
  - Tüm yeraltı madenlerinde gaz izleme, erken uyarı ve uzaktan izleme sistemleri zorunlu hale getirilmeli
  - Maden mühendisleri ve işçiler için sürekli eğitim ve sertifikasyon sistemi

3. Yerli ve Yabancı Yatırımcılar İçin Madencilik Finansman Programları

- Yatırım kredileri, arama destek hibeleri, ortak arama projeleri
- Kamu-özel iş birlikli pilot projeler (lityum tesisi, batarya hammaddesi üretimi vb.)

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2027 Hedefi	2030 Hedefi
Madenlerin Yurtiçinde İşlenme Oranı (%)	%45	%60	%80
Kritik Maden İşleme Tesisi Sayısı	5	15	30+
Dijital Ruhsat ve Veri Platformu Kullanıcı Sayısı	5.000	15.000	30.000+
Yeşil Maden Sertifikası Almış Ruhsat Sahası Sayısı	100	500	1.000+
Yerel İstihdam Oranı (maden sahalarındaki çalışanların %'si)	%60	%70	%80
Yeraltı Madenlerinde Kaza Sayısında Azalma Oranı (yıllık)	%10	%25	%50

Sorumlu Kurumlar:

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı – Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (MAPEG)
- Eti Maden, TKİ, TPAO (stratejik madencilik yatırımları için)
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇED süreçleri ve rehabilitasyon)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (rafineri ve işleme sanayileri için)
- TÜBİTAK, üniversiteler (maden teknolojileri Ar-Ge çalışmaları için)
- Belediyeler, il özel idareleri ve STK'lar (yerel etkileşim ve sosyal denetim için)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Madencilik Stratejisi ve 2035 Yol Haritası
- Kritik Madenler Kanunu (stratejik rezervler, yatırım önceliği, yerli üretim şartları)
- Yeşil Maden Sertifikasyonu ve Çevreye Uyumlu Üretim Yönetmeliği
- Dijital Maden Veri ve Ruhsat Portalı Mevzuatı
- Madenlerde İş Sağlığı ve Güvenliği Reform Paketi

7.4. Sıfır Emisyon ve Yeşil Dönüşüm Stratejisi

Amaç:

Türkiye'nin 2053 net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda; **emisyon azaltımı, kaynak verimliliği ve çevre dostu üretim-tüketim modelleriyle** yeşil ekonomiye geçişi sağlamak, iklim değişikliğiyle mücadelede öncü bir dönüşüm gerçekleştirmektir.

Stratejik Hedefler:

- **Karbon salımını azaltarak** Türkiye’yi 2053’e kadar **net sıfır emisyon hedefine** ulaştırmak
- Sanayi, enerji, ulaşım ve tarım sektörlerinde **düşük karbon teknolojilerini** yaygınlaştırmak
- **Yeşil finansman, yeşil istihdam ve döngüsel ekonomi modellerini** desteklemek
- Avrupa Yeşil Mutabakatı ile uyumlu biçimde **sınırdaki karbon düzenlemelerine** hazırlık sağlamak
- **Doğaya-temelli çözümleri, karbon yutak alanlarını ve ekosistem hizmetlerini** güçlendirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Net Sıfır Emisyon Yol Haritasının Uygulanması

1. **Sektörel Karbonsuzlaşma Planlarının Hazırlanması ve Uygulanması**
  - Enerji, sanayi, ulaştırma, tarım ve binalar için ayrı ayrı karbon azaltım yol haritaları
  - 2030 ara hedefi olarak toplam emisyonların %35 azaltımı (1990 baz yılına göre)
2. **Ulusal Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) Kurulması**
  - Büyük sanayi tesisleri ve enerji üreticileri için karbon piyasasına geçiş
  - Karbon kotası, alım-satım ve yatırım teşvikleriyle adil geçiş sağlanması
3. **Karbon Yutak Alanlarının Artırılması**
  - Orman alanlarının artırılması, bozkır ve sulak alan restorasyonu
  - Kent içi yeşil alan, çatı bahçesi ve karbon emici altyapı projeleri

B. Yeşil Dönüşümün Sanayi ve Ekonomi Politikalarına Entegrasyonu

1. **Yeşil Sanayi Dönüşüm Programı**
  - ISO 14001, çevre dostu üretim, düşük karbon teknolojileri yatırımları için destek
  - Çimento, demir-çelik, kimya gibi yüksek emisyonlu sektörlerde dönüşüm kredileri
2. **Sınırdaki Karbon Düzenlemesi (CBAM) Uyum Planı**
  - İhracatçı firmalar için karbon ayak izi ölçüm sistemi kurulması
  - Yeşil sertifikasyon, dijital takip ve gümrük entegrasyonu projeleri
3. **Döngüsel Ekonomi ve Atık Yönetimi Reformları**
  - Geri dönüşüm oranının artırılması, sanayi atıklarının yeniden kullanımı
  - Kamu alımlarında “yeşil ürün” şartı, üretici sorumluluğu sistemlerinin etkinleştirilmesi

C. Yeşil Finansman, İstihdam ve Toplumsal Dönüşüm

1. **Yeşil Finansman Stratejisi ve Yeşil Tahvil Mekanizmaları**
  - Bankalara çevreci yatırım için portföy hedefi ve kredi kolaylığı sağlanması
  - Devlet tahvilleri, yeşil bono ve karbon yatırım fonları kurulması
2. **Yeşil İstihdam ve Beceri Dönüşüm Programları**
  - Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, geri dönüşüm, e-mobilite alanlarında istihdam teşvikleri
  - Meslek liseleri ve İŞKUR eliyle “yeşil meslek” programları
3. **İklim Farkındalığı ve Toplum Katılımı**
  - Medya, eğitim, STK iş birliğiyle iklim bilinci artırılmalı

- o Belediye düzeyinde “iklim meclisleri” ve halk katılımlı projeler

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi	2053 Hedefi
Toplam Sera Gazı Emisyonu (1990 baz yılına göre değişim)	+15%	-35%	Net Sıfır
ETS Kapsamındaki Tesis Sayısı	250	750	2.000+
Yeşil Sanayi Sertifikası Alan Firma Sayısı	500	2.000	5.000+
Geri Dönüştürülen Atık Oranı (%)	%25	%45	%60+
Yeşil Finansman Portföyü (milyar ₺)	50	150	500+
Yeşil İstihdam Kapsamında Eğitim Almış Kişi Sayısı	100.000	500.000	2 milyon+

Sorumlu Kurumlar:

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- TÜBİTAK, TÜİK (karbon hesaplama ve teknoloji desteği)
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (yeşil finansman altyapısı)
- İŞKUR, MEB, üniversiteler (yeşil beceri dönüşümü)
- Belediyeler, özel sektör, STK'lar

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- İklim Kanunu (mecliste onaylanmalı, ETS ve emisyon azaltım çerçevesini içermeli)
- Ulusal Karbon Ticaret Sistemi Yönetmeliği
- Yeşil Sanayi Sertifikasyonu ve Dönüşüm Mevzuatı
- Döngüsel Ekonomi ve Atık Yönetimi Kanunu
- Yeşil Finans Rehberi ve Piyasa Teşvikleri Düzenlemesi

8. ULAŞTIRMA, LOJİSTİK VE ALTYAPI

8.1. Karayolu, Demiryolu, Hava ve Deniz Ulaşımı

Amaç:

Türkiye’de ulaştırma altyapısını **entegrasyon, verimlilik, güvenlik ve çevresel sürdürülebilirlik** temelinde dönüştürmek; **akıllı ulaşım sistemleriyle desteklenen, erişilebilir ve dengeli çok modlu taşımacılık** yapısını kurmak.

Stratejik Hedefler:

- Ulaştırma türleri arasında **denge ve entegrasyon** sağlamak (karayoluna bağımlılığı azaltmak)
- **Demiryolu, denizyolu ve havayolu taşımacılığını** artırmak ve modernize etmek
- **Lojistik merkezler ve ulaştırma koridorları** ile Türkiye'yi bölgesel bir transit merkezi haline getirmek
- **Yeşil ulaşım ve dijital altyapılarla** çevreci ve akıllı ulaştırma sistemine geçişi hızlandırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Karayolu Altyapısının Modernizasyonu ve Güvenliğinin Artırılması

- 1. Karayolu Ağı Modernizasyon Programı**
  - Düşük kaliteli yolların onarımı ve dijital harita entegrasyonu
  - Köy yollarında sıcak asfalt ve afet dayanımı programları
- 2. Akıllı Ulaşım Sistemlerinin (AUS) Yaygınlaştırılması**
  - Otoyollarda sensör, kamera, dijital bilgilendirme ekranları
  - Trafik yoğunluk analizine dayalı yönlendirme ve sürücü destek sistemleri
- 3. Karayolu Güvenlik Reformu**
  - Yayalara öncelik, bisiklet yolları, okul geçitleri, hız kontrol sistemleri
  - Trafik kazalarının yoğun olduğu bölgelerde “sıfır kaza koridoru” uygulamaları

B. Demiryolu Yatırımları ve Yük Taşımacılığının Güçlendirilmesi

- 1. Hızlı Tren ve Ana Hat Demiryolu Ağı Genişletme Programı**
  - Ankara merkezli hızlı tren hatlarının Konya, Sivas, İzmir, Antalya, Erzurum’a bağlanması
  - 2030’a kadar toplam 15.000 km demiryolu hedefi
- 2. Yük Taşımacılığında Demiryolu Payının Artırılması**
  - Organize sanayi bölgelerine doğrudan raylı bağlantı
  - Kombine taşımacılıkta intermodal terminallerin kurulması
- 3. Elektrifikasyon ve Sinyalizasyon Yatırımlarının Tamamlanması**
  - Enerji verimli demiryolu hatları ve uluslararası güvenlik standartlarına uyum
  - Avrupa demiryolu sistemleriyle entegrasyon (TEN-T ağı)

C. Havayolu Erişimi ve Bölgesel Bağlantıların Artırılması

- 1. Bölgesel Havalimanları ve İç Hat Uçuş Destek Programı**
  - Talep düşük bölgelerde iç hat uçuşlarına destek modeli (subvansiyonlu hatlar)
  - Havalimanlarının yerel ekonomiyle entegre edilmesi (turizm, ihracat, sağlık)
- 2. Yeşil Havalimanı ve Karbonsuz Uçuş Programı**
  - Yeni nesil terminal sistemleri (enerji verimli, sıfır atıklı)
  - Kısa mesafelerde elektrikli hava taksileri, sürdürülebilir havacılık yakıtı teşvikleri
- 3. Havacılık Lojistiği ve Kargo Taşımacılığına Odaklı Yatırımlar**
  - İstanbul Havalimanı’nı Avrupa-Asya hava kargo merkezine dönüştürmek
  - Bölgesel kargo dağıtım merkezleri kurulması (Konya, Erzurum, Mersin)

D. Deniz Taşımacılığı, Limanlar ve Denizcilik Stratejisi

- 1. Liman Kapasitesi ve Lojistik Bağlantıların Geliştirilmesi**
  - Mersin, İzmir, Filyos, Çandarlı gibi ana limanların genişletilmesi

- Limanlardan demiryolu ve karayolu entegrasyonu ile gümrük süreçlerinin dijitalleştirilmesi
2. **Kabotaj ve İç Su Yolu Taşımacılığının Teşviki**
- Kıyıdan kıyıya yük taşımacılığına teşvik (özellikle Karadeniz ve Ege'de)
  - Kanal İstanbul ve Sakarya Irmağı gibi iç su güzergahlarının fizibilitesi
3. **Yeşil Liman ve Temiz Deniz Ulaşımı Uygulamaları**
- Limanlarda kıyı elektrik bağlantısı (shore power), atık toplama sistemleri
  - Yerli hibrit deniz taşıtları ve elektrikli feribot projeleri

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Demiryolunun Yük Taşımacılığındaki Payı (%)	%5	%15
Hızlı Tren Ağı Uzunluğu (km)	2.500	5.000
Elektrifikasyonlu Demiryolu Oranı (%)	%50	%75
Bölgesel Havalimanı Uçuş Kapsayıcılığı (%)	%60	%90
Akıllı Yol Uzunluğu (km)	3.000	10.000
Yeşil Liman Sertifikası Almış Liman Sayısı	10	25+

Sorumlu Kurumlar:

- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
- TCDD, DHMİ, Karayolları Genel Müdürlüğü, Denizcilik Genel Müdürlüğü
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (yeşil ulaşım)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (lojistik sanayisi ve dijital entegrasyon)
- Belediyeler, lojistik şirketleri, özel sektör havayolu ve liman işletmeleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Ulaştırma Ana Planı ve Çok Modlu Ulaşım Yasası (Entegrasyon odaklı)
- Demiryolu Taşımacılığı Reformu ve OSB-Raylı Hat Bağlantı Yönetmeliği
- Yeşil Ulaştırma ve Akıllı Altyapılar Yönetmeliği
- Limanlar ve Kabotaj Taşımacılığı Reform Paketi
- Kamu-Özel Ulaştırma Projeleri İçin Yeni Finansman Modeli Mevzuatı

8.2. Akıllı Altyapı ve Ulaşım Sistemleri

Amaç:

Ulaştırma altyapısını **dijital teknolojilerle entegre ederek** daha güvenli, verimli, çevreci ve kullanıcı dostu bir ulaşım ağı oluşturmak; **veriye dayalı yönetim, otomasyon** ve

sürdürülebilir mobilite çözümleriyle şehirlerin ve ulaştırma ağlarının performansını artırmaktır.

Stratejik Hedefler:

- **Ulaştırma sistemlerinde dijitalleşme, otomasyon ve veri entegrasyonunu** sağlamak
- Trafik güvenliği, zaman yönetimi ve çevresel etkiler açısından **akıllı teknolojileri** yaygınlaştırmak
- Karayolu, demiryolu, denizyolu ve hava taşımacılığında **dijital altyapı yönetimini** kurumsallaştırmak
- **Akıllı şehir uygulamalarıyla** bireysel ve toplu ulaşımı verimli hale getirmek
- **Yerli yazılım ve sensör teknolojileriyle** ulaşım sektöründe dijital bağımsızlık geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Akıllı Ulaşım Sistemlerinin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması

1. **Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemi Strateji Belgesi'nin Uygulanması**
  - Tüm ulaşım türlerinde ortak veri paylaşımı, standartlar ve protokoller
  - AUS projeleri için belediyeler ve özel sektöre ortak eylem planları
2. **Karayollarında Akıllı Sistem Entegrasyonu**
  - Trafik yoğunluk ölçüm sensörleri, dijital yönlendirme panoları, kaza önleyici radar sistemleri
  - Otoyollarda dijital ödeme ve plaka tanıma sistemlerinin geliştirilmesi
3. **Toplu Taşıma Entegrasyonu ve Gerçek Zamanlı Bilgilendirme**
  - Metro, otobüs, tramvay ve minibüs sistemlerinin mobil uygulamalara entegre edilmesi
  - Akıllı duraklar, biletleme sistemleri ve yolcu yoğunluk verisi ile yönetim

B. Demiryolu, Havalimanı ve Limanlarda Dijital Modernizasyon

1. **Demiryollarında Akıllı Trafik ve Enerji Yönetimi**
  - Sinyalizasyonun dijital platforma alınması, tren zamanlamalarının optimizasyonu
  - Hattaki arıza ve enerji kayıplarının anlık izlenmesiyle bakım verimliliğinin artırılması
2. **Havalimanlarında Yolcu Deneyimi ve Güvenlik Teknolojileri**
  - Yüz tanıma, biyometrik geçiş, dijital bagaj izleme ve yön bulma sistemleri
  - Akıllı uçuş planlama ve trafik akışı optimizasyonu
3. **Limanlarda Akıllı Yük Yönetimi ve Gümrük Entegrasyonu**
  - Yük takibi, liman trafik simülasyonu, otomatik iskele yönlendirme
  - Dijital gümrükleme ve sınır ötesi veri paylaşımı

C. Veri Tabanlı Ulaştırma Yönetimi ve Yerli Teknoloji Ekosistemi

1. **Ulusal Ulaşım Veri Merkezi (UUDM) Kurulması**
  - Tüm şehirlerden ve taşıma modlarından gelen verilerin depolandığı, analiz edildiği merkezi sistem
  - Belediye, kamu ve özel sektöre açık API altyapısı
2. **Yerli Akıllı Ulaşım Bileşenlerinin Geliştirilmesi**

- o Yazılım, sensör, kameralar, GPS ve IoT cihazlarının yerleştirilmesi için AR-GE fonu
  - o Start-up ve üniversitelerle iş birliği içinde AUS ürünleri üretimi
- 3. Siber Güvenlik ve Veri Koruma Altyapısının Güçlendirilmesi**
- o Trafik, yolcu ve taşımacılık verilerinin korunması için ulusal güvenlik standartları
  - o Ulaşım sistemlerine siber saldırılara karşı merkezi savunma altyapısı kurulması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Akıllı Sistemle Donatılmış Otoyol Uzunluğu (km)	3.000	10.000
Gerçek Zamanlı Toplu Taşıma Takip Sistemi Olan İl Sayısı	30	81
Dijitalleşmiş Demiryolu Hat Uzunluğu (km)	2.000	6.000
Akıllı Trafik Işık Kontrol Sistemleri Olan Kavşak Sayısı	1.500	5.000+
Yüz Tanıma / Dijital Geçişle Desteklenen Havalimanı Sayısı	5	20+
Limanlarda Otomatik Yük ve Gümrükleme Sistemleri Kullanım Oranı	%25	%75+

Sorumlu Kurumlar:

- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (ana koordinasyon)
- Karayolları Genel Müdürlüğü, TCDD, DHMİ, Denizcilik Genel Müdürlüğü
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (yerli teknoloji üretimi)
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi
- Büyükşehir belediyeleri, üniversiteler, teknoparklar
- HAVELSAN, ASELSAN, TÜBİTAK, özel yazılım firmaları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Kanunu
- Ulaşım Verisi Paylaşımı ve Standardizasyon Yönetmeliği
- Akıllı Şehir Ulaştırma Uygulamaları Teknik Rehberi
- Yerli AUS Bileşenleri Teşvik ve Sertifikasyon Yönetmeliği
- Ulaşım Sistemleri Siber Güvenlik ve Dijital Haklar Mevzuatı

8.3. Lojistik Üsler ve Transit Ülke Stratejisi

Amaç:

Türkiye'nin jeostratejik konumunu değerlendirerek **Avrupa-Asya-Afrika ulaşım ekseninde lider transit ülke** haline gelmesini sağlamak; **lojistik altyapı, taşıma türleri entegrasyonu ve ticaret kolaylığıyla** küresel lojistik ağlarında merkez ülke konumuna ulaşmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'yi çok modlu lojistik merkezler aracılığıyla bir bölgesel ticaret ve taşımacılık üssü yapmak
- Kara, deniz, demiryolu ve havayolu taşımacılığını entegre eden lojistik koridorlar geliştirmek
- Transit taşımacılık kapasitesini artırmak ve gümrük geçiş sürelerini minimize etmek
- Lojistik hizmet kalitesini, dijitalleşmeyi ve yeşil lojistik uygulamalarını yaygınlaştırmak
- Türk lojistik sektörünün uluslararası rekabet gücünü ve ihracat katkısını artırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Ulusal Lojistik Merkezler ve Koridorlar Ağı

1. **Türkiye Lojistik Merkezleri Master Planı'nın Uygulanması**
  - En az 25 stratejik noktada organize lojistik üs kurulmalı (Mersin, Konya, Erzurum, Kars, Tekirdağ vb.)
  - Her merkezde kara, demir, deniz (varsa) bağlantısı, antrepo, gümrük ve dijital altyapı bir arada olmalı
2. **Transit Koridorlar ve Kervan Yollarının Modernizasyonu**
  - Orta Koridor (Çin-Orta Asya-Hazar-Türkiye-Avrupa) yatırımları
  - Zengezur Koridoru, Basra-Karadeniz Koridoru, Kalkınma Yolu, Orta Doğu-Körfez hattı entegrasyonu
3. **Kombine ve Intermodal Taşımacılık Altyapısının Geliştirilmesi**
  - OSB'lere demiryolu bağlantısı, liman-kara terminal-tren hattı entegrasyonu
  - Tek taşıma belgesiyle çok modlu geçişi sağlayan dijital sistemler kurulmalı

B. Gümrük Süreçleri, Dijital Altyapı ve Ticaret Kolaylığı

1. **Dijital Gümrük ve Hızlı Sınır Geçiş Sistemleri**
  - E-belge, e-gümrük, dijital antrepo, otomatik muayene geçiş sistemlerinin tüm geçiş noktalarında kullanımı
  - Yük kamyonlarına randevu bazlı sınır geçiş planlaması ve uydu takip sistemi
2. **Ticaret Geçiş Sürelerinin Azaltılması**
  - Gürbulak, Habur, Kapıkule gibi kritik sınır kapılarında ilave kapı açılımları ve çift yönlü geçiş
  - Gümrük memuru sayısı, vardiya düzeni, taşeron hizmet kalitesinde standardizasyon
3. **Türkiye Lojistik Portalı'nın Kurulması**
  - Yük veren, taşıyan, depolayan ve ihracat yapan tüm aktörleri dijital ortamda birleştiren tek platform
  - Harita, anlık yoğunluk, dijital rezervasyon, fiyat analizleri içeren bütüncül sistem

C. Yeşil ve Rekabetçi Lojistik Ekosistemi

1. **Yeşil Lojistik Sertifikasyon Sistemi**
  - Düşük emisyonlu araçlar, enerji verimli depolar, çevreci taşımacılık türlerine teşvik
  - Karbon ayak izine göre taşımacılara çevre puanı ve avantajlı vergi/kota uygulamaları

2. Yerli Lojistik Yazılım, Takip ve Otomasyon Sistemleri Geliştirilmesi

- Lojistik yazılım, akıllı rota planlama, filo takibi, yükleme verimliliği alanlarında Ar-Ge destekleri
- Yerli teknoloji ve girişimlerin lojistik merkezlerde pilot olarak uygulanması

3. Lojistik Sektöründe Nitelikli İş Gücü Programları

- Sürücülük, gümrük uzmanlığı, depo yöneticiliği gibi alanlara özel sertifikalı eğitim
- Meslek liseleri ve MYO'larda "yeşil lojistik" ve "akıllı taşımacılık" dersleri

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Tam Entegre Ulusal Lojistik Merkezi Sayısı	10	25+
Türkiye Üzerinden Yıllık Transit Yük (milyon ton)	80	200+
Gümrükte Ortalama Geçiş Süresi (saat)	12 saat	4 saat
Kombine Taşımacılığın Toplam Yük Taşımacılığındaki Payı (%)	%5	%20
Lojistik Performans Endeksi (LPI) Sıralamasında Türkiye'nin Yeri	47	ilk 25
Yeşil Sertifikalı Lojistik Tesisi Sayısı	100	500+

Sorumlu Kurumlar:

- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
- Ticaret Bakanlığı (gümrük ve sınır geçiş süreçleri)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (OSB-lojistik bağlantıları)
- TCDD Taşımacılık, DHMİ, liman işletmeleri
- TOBB, UTİKAD, UND (sektör temsilcileri)
- Belediyeler, Kalkınma Ajansları, özel lojistik firmaları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Lojistik Master Planı ve Lojistik Merkezler Kanunu
- Kombine Taşımacılık ve Transit Geçiş Yolu Düzenlemesi
- Dijital Gümrükleme ve E-Taşımacılık Yönetmeliği
- Yeşil Lojistik Sertifikası ve Karbon Takip Mevzuatı
- Lojistik Eğitim ve Mesleki Yeterlilik Yasası

9. ÇEVRE, İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE AFETLER

9.1. İklim Değişikliğiyle Mücadele Planı

Amaç:

Türkiye'nin iklim değişikliğine karşı **emisyona azaltımı, uyum kapasitesinin güçlendirilmesi** ve **doğa-temelli çözümlerle toplumsal dayanıklılığın artırılması** yoluyla 2053 Net Sıfır Emisyon hedefine ulaşmasını sağlamak.

Stratejik Hedefler:

- İklim değişikliğinin etkilerini **önceden öngören, yöneten ve azaltan** sistemler kurmak
- **Ulusal emisyon azaltım hedeflerini** tüm sektörlerde uygulanabilir hale getirmek
- Tarım, su, sağlık, şehircilik ve ekosistemlerde **iklim uyum planlarını** uygulamaya koymak
- **Yerel yönetimleri, özel sektörü ve toplumu** iklimle uyumlu yaşam tarzına teşvik etmek
- Türkiye'yi **iklim dirençli bir ülkeye dönüştürecek mekânsal, sektörel ve sosyal dönüşümü** başlatmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Sektörel Emisyon Azaltım Planlarının Uygulanması

1. **Ulusal Katkı Beyanı'nın (NDC) Yasal ve Kurumsal Altlığının Oluşturulması**
  - 2030 için sera gazı emisyonlarında %41 azaltım hedefinin bağlayıcı hale getirilmesi
  - Tüm kamu yatırımlarında karbon etkisi analizinin zorunlu hale getirilmesi
2. **Enerji, Sanayi, Ulaştırma ve Bina Sektörlerinde Emisyon Yönetimi**
  - Yenilenebilir enerji payının artırılması, enerji verimliliği eylem planlarının uygulanması
  - Yeşil bina sertifikaları, düşük karbonlu üretim standartları ve e-mobilite teşvikleri
3. **Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) Pilot Uygulaması ve Kapsam Genişletmesi**
  - İlk etapta büyük sanayi tesisleri için karbon kotası uygulaması
  - 2030'a kadar ulaştırma ve binalar dahil olmak üzere kademeli yaygınlaştırma

B. İklim Değişikliğine Uyum ve Risk Azaltımı

1. **İklim Risk Haritası ve Uyum Strateji Belgesinin Hazırlanması**
  - Bölgelere göre kuraklık, sel, orman yangını ve deniz seviyesi riski analizleri
  - Yerel yönetimlerin bu haritalara göre afet planları oluşturması
2. **Su, Tarım, Ormancılık ve Biyoçeşitlilikte Uyum Önlemleri**
  - Kuraklığa dayanıklı tarım modelleri, damla sulama, yeraltı suyu planlaması
  - Yangına dayanıklı orman yapıları, korunan alanların genişletilmesi
3. **Şehirlerde İklim Dayanıklılığı ve Afet Risk Yönetimi**
  - Su baskınına karşı geçirimsiz yüzeyler, yeşil altyapı sistemleri
  - İklim dirençli konut politikası ve mikroiklim düzenleyici yeşil kuşak projeleri

C. Yeşil Yaşam Tarzı, Farkındalık ve Katılımın Teşviki

1. **İklim Okuryazarlığı ve Farkındalık Kampanyaları**
  - Eğitim müfredatına iklim değişikliği modülü, kamu spotları, medya iş birlikleri
  - Belediyeler aracılığıyla "yeşil yaşam atölyeleri" ve dönüşüm merkezleri kurulması
2. **İklim Dostu Davranışların Teşvik Edilmesi**

- o Atık azaltımı, enerji tasarrufu, sürdürülebilir ulaşım gibi davranışlara teşvik programı
  - o “Yeşil Ev, Yeşil İşletme, Yeşil Okul” etiketleme sistemi
- 3. Yerel Yönetimlerde İklim Eylem Planı Zorunluluğu**
- o Nüfusu 100.000’i geçen tüm belediyelere iklim eylem planı hazırlama ve izleme yükümlülüğü
  - o Yerel iklim meclisleri, vatandaş katılımı ve iklim bütçesi uygulamaları

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi	2053 Hedefi
Emisyon Azaltımı (1990 baz yılına göre)	%10	%41	Net Sıfır
İklim Uyum Planı Hazırlayan İl Sayısı	30	81	Tüm ilçeler
ETS Kapsamına Alınan Sektör Sayısı	1 (sanayi)	4+	Tüm sektörler
Kuraklık/Sel Risk Haritasına Göre Önlem Alan İl Sayısı	25	60+	Tüm bölgeler
İklim Okuryazarlığı Eğitimi Alan Öğrenci Sayısı (kümülatif)	1 milyon	5 milyon	Tüm öğrenciler
Yeşil Etiket Sertifikalı Konut/İşletme Sayısı	10.000	100.000	500.000+

Sorumlu Kurumlar:

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ana koordinatör)
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- Tarım ve Orman Bakanlığı
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
- Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK (iklim eğitimi)
- TÜBİTAK, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, TÜİK
- Belediyeler, il özel idareleri, STK’lar

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- İklim Kanunu (mecliste yasalaştırılmalı)
- Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği ve Karbon Piyasası Çerçevesi
- Ulusal İklim Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (güncellenmiş)
- Yeşil Kamu Alımları ve Karbon Hesaplama Rehberi
- Yerel İklim Eylem Planı Hazırlama ve İzleme Yönetmeliği

9.2. Atık Yönetimi, Döngüsel Ekonomi ve Su Politikaları

Amaç:

Türkiye’de sıfır atık yaklaşımı, kaynakların yeniden kullanımı ve su kıtlığına karşı adaptif politikalar ile çevreye duyarlı, verimli ve dirençli bir altyapı kurmak; doğal kaynakları koruyarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemek.

Stratejik Hedefler:

- Atık oluşumunu önleyici ve geri kazanımı artırıcı sistemleri yaygınlaştırmak
- Türkiye’yi lineer tüketim modelinden dögüsel ekonomi modeline geçiren öncü ülkelerden biri haline getirmek
- Su kaynaklarını korumak, verimli kullanmak ve kuraklık riskine karşı güvence altına almak
- Endüstriyel simbiyoz, atık-su geri dönüşümü, kompostlama ve yeniden kullanım uygulamalarını tüm sektörlerle yaymak
- Toplumsal farkındalık ile birlikte yerel yönetimleri, sanayiye ve tarımı bu dönüşüme entegre etmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Atık Yönetimi ve Sıfır Atık Uygulamaları

1. **Ulusal Atık Azaltım Hedeflerinin Belirlenmesi ve İzlenmesi**
  - Hane, sanayi ve kurumlar bazında atık oluşumunu %30 azaltma hedefi (2030)
  - Her belediyede "atık profili" çıkarılarak özelleştirilmiş müdahale planları
2. **Sıfır Atık Yönetim Sisteminin Tüm Kurumlara Yaygınlaştırılması**
  - Kamu binaları, okullar, hastaneler, oteller, AVM'ler için zorunlu ayrıştırma ve kayıt sistemi
  - Mobil uygulama ile geri dönüşüm takibi ve teşvik sistemleri (puan, fatura indirimi vb.)
3. **Organik Atıklar İçin Kompost ve Biyogaz Sistemleri**
  - Belediyelerde merkezi kompost tesisleri kurulması
  - Gıda atıkları ve yeşil atıklardan enerji üretimi (biyogaz, biyogübre)

B. Dögüsel Ekonomi ve Endüstriyel Simbiyoz

1. **Dögüsel Ekonomi Ulusal Strateji ve Yol Haritası**
  - Tüketici–üretici zincirinde atığın kaynak olarak değerlendirildiği sektör öncelikleri
  - Eko-tasarım, geri dönüştürülebilir ambalaj, uzatılmış üretici sorumluluğu sistemleri
2. **Endüstriyel Simbiyoz Bölgeleri ve OSB'lerde Dögüsel Yapı**
  - OSB’lerde bir firmanın atığının diğerine hammadde olduğu modeller
  - Ortak atık işleme, atık ısı kullanımı ve su geri dönüşüm altyapısı
3. **Yeşil Kamu Alımları ve Ürün Etiketleme Sistemi**
  - Geri dönüştürülmüş malzeme içeren ürünlerin kamu ihalelerinde tercih edilmesi
  - “Dögüsel Ürün Sertifikası” uygulaması (ambalaj, tekstil, elektronik, mobilya vb.)

C. Su Kaynakları Yönetimi ve Kuraklıkla Mücadele

1. **Ulusal Su Güvenliği Planı ve Havza Bazlı Yönetim Modeli**
  - Su kullanımına göre sektörel önceliklendirme (tarım, içme, sanayi, çevre)
  - Su stresli 25 havza için ayrı ayrı kriz senaryoları ve yatırım planları

2. **Su Kayıp-Kaçaklarının Azaltılması ve Şebeke Modernizasyonu**
  - o Belediye içme suyu şebekelerinde kayıp oranının %25'ten %10'un altına düşürülmesi
  - o Akıllı sayaçlar, basınç kontrol sistemleri, uzaktan izleme altyapısı
3. **Atık Su Geri Kazanımı ve Tarımsal Su Verimliliği**
  - o Gri su kullanımının teşviki (bahçe sulama, sanayi soğutma vb.)
  - o Damlama sulama, tarımda ürün deseninin iklime uyumlu hale getirilmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Geri Dönüşüm Oranı (Toplam Atık İçinde)	%25	%50
Organik Atıklardan Enerji Üreten Belediye Sayısı	100	500+
Sıfır Atık Sistemine Geçen Kamu Kurumu Oranı	%60	%100
Endüstriyel Simbiyoz Uygulanan OSB Sayısı	15	50+
Kayıp-Kaçak Su Oranı (belediyeler ortalaması)	%35	%10
Geri Kazanılan Atık Su Miktarı (milyon m ³ /yıl)	250	1.000+

Sorumlu Kurumlar:

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ana koordinasyon)
- Tarım ve Orman Bakanlığı (su yönetimi, tarımsal su verimliliği)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (OSB dönüşümü, endüstriyel simbiyoz)
- İller Bankası, belediyeler, su ve kanalizasyon idareleri
- TÜBİTAK, üniversiteler (teknoloji geliştirme, su ve atık analitiği)
- STK'lar, çevre kuruluşları, özel sektör üreticileri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Döngüsel Ekonomi ve Sıfır Atık Kanunu
- Su Kanunu (havza bazlı planlama ve su hakkı çerçevesi)
- Geri Dönüşüm ve Kompost Sertifikasyon Yönetmeliği
- Kayıp-Kaçak Su Takip ve Performans İzleme Yönetmeliği
- Yeşil Kamu Alımları Yönetmeliği

9.3. Doğal Afetlere Hazırlık ve Kriz Yönetimi

Amaç:

Türkiye'nin afet risklerine karşı **önleyici, hazırlıklı ve hızlı müdahale edebilen** kurumsal kapasitesini güçlendirmek; **toplum temelli afet yönetimini** yerleştirerek can kaybını ve ekonomik kayıpları minimize etmek.

Stratejik Hedefler:

- Afetleri beklemeden **riskleri önceden tespit eden ve azaltan** sistemler kurmak
- **Tüm kurumların ve yerel yönetimlerin afet hazırlık düzeyini artırmak**
- Olası depremler, seller, yangınlar ve kuraklık gibi afetlere karşı **çok sektörlü ve çok aktörlü senaryoları** uygulamak
- **Toplumun afet bilincini güçlendirmek**, birey ve aile düzeyinde hazırlığı yaygınlaştırmak
- Afet sonrası toparlanma sürecini hızlandırmak ve yeniden inşayı dirençli biçimde gerçekleştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Afet Risk Azaltımı ve Önleyici Planlama

1. **Ulusal Afet Risk Haritalarının ve Yerel Afet Risk Profillerinin Hazırlanması**
  - Deprem, sel, heyelan, çığ, orman yangını ve kuraklık için detaylı bölgesel risk analizleri
  - Tüm belediyelere “Afet Risk Azaltım Planı (ARAP)” hazırlama yükümlülüğü
2. **Afet Öncelikli Kentsel Dönüşüm ve Zemin Etütleri**
  - Riskli alanlarda yapı envanteri çıkarılması ve dönüşümün hızlandırılması
  - İmar planlarında mikro bölgeleme, zemin verisi ve afete dayanıklılık kriterlerinin zorunlu hale getirilmesi
3. **Kritik Altyapı ve Kamu Binalarının Güçlendirilmesi**
  - Okul, hastane, karakol, köprü, baraj gibi stratejik tesislerin afet dayanımı testleri ve iyileştirme yatırımları
  - AFAD, UMKE, itfaiye ve askeri üslerin lojistik üs olarak konumlandırılması

B. Kurumlararası Koordinasyon, Erken Uyarı ve Müdahale Kapasitesi

1. **Ulusal Afet Müdahale Planı'nın (TAMP) Güncellenmesi ve Yaygınlaştırılması**
  - İl düzeyinde kamu kurumlarının görev tanımlarının revizyonu ve tatbikat zorunluluğu
  - TAMP sistemine belediyelerin, özel sektörün ve STK'ların entegrasyonu
2. **Erken Uyarı ve Anlık Bildirim Sistemlerinin Yaygınlaştırılması**
  - Mobil bildirim, siren sistemi, uydudan anlık uyarı, SMS ve radyo entegrasyonları
  - Sel ve taşkın erken uyarı sistemlerinin dere yataklarında kurulması
3. **Afet Lojistik Merkezleri ve Mobil Müdahale Birimleri**
  - Her ilde en az bir afet depo ve sevkiyat merkezi kurulması
  - Mobil hastane, geçici barınma, su/elektrik üretim araçları içeren seyyar ekipmanlar

C. Toplum Temelli Afet Bilinci, Eğitim ve Gönüllülük

1. **Toplum Temelli Afet Yönetimi Programı (TOP-AY)**
  - Mahalle düzeyinde afet gönüllü gruplarının kurulması, temel afet eğitimi
  - Sivil toplumun afet sonrası dağıtım, bakım ve psikolojik destekte görev alması
2. **Afet Farkındalık Eğitimlerinin Yaygınlaştırılması**
  - Tüm okullarda afet farkındalığı dersi, kamu spotları, toplu taşıma içi eğitim videoları
  - Aile afet planı, ev içi risk kontrolü ve tahliye senaryosu geliştirme rehberleri

3. Afet Simülasyon ve Tatbikat Altyapısının Kurulması

- Her bölgede deprem ve yangın simülasyon merkezleri kurulması
- Kurumlar arası büyük çaplı senaryo tatbikatlarının yılda en az bir kez yapılması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Afet Risk Haritası ve ARAP Hazırlayan Belediye Sayısı	500	1.397 (tamamı)
Güçlendirilmiş Kritik Kamu Binası Sayısı	10.000	50.000+
Erken Uyarı Sistemi ile Kapsanan İl Sayısı	25	81
Afet Farkındalık Eğitimi Alan Vatandaş Sayısı (kümülatif)	5 milyon	30 milyon
Mahalle Bazlı Afet Gönüllüsü Sayısı	100.000	500.000
Yılda Yapılan Resmi Afet Tatbikatı Sayısı	500	2.000

Sorumlu Kurumlar:

- AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı)
- İçişleri Bakanlığı, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
- Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı
- İller Bankası, TOKİ (altyapı ve konut dönüşüm)
- Belediyeler, Kızılay, UMKE, 112, AKUT, STK'lar, gönüllü ağları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Afet Risk Azaltım Kanunu (ARAK)
- Afet Öncelikli Kentsel Dönüşüm ve Zemin Güvenliği Yönetmeliği
- Erken Uyarı ve Toplumsal Bildirim Sistemleri Mevzuatı
- Afet Eğitimi ve Tatbikat Zorunluluğu Yönetmeliği
- Gönüllü Afet Müdahale Ağları ve Teşvik Yasası

10. HUKUK, ADALET VE DEMOKRASİ

10.1. Hukuk Devleti ve Yargı Reformu

Amaç:

Türkiye'de hukukun üstünlüğünü, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına alarak; adil, erişilebilir, hesap verebilir ve etkin bir adalet sistemini tesis etmek; bireylerin hak arama özgürlüğünü ve yargıya güvenini güçlendirmektir.

Stratejik Hedefler:

- Yargının bağımsızlık ve tarafsızlığını anayasal ve kurumsal düzeyde güçlendirmek
- Yargı süreçlerinin şeffaflığını, hızını ve kalitesini artırmak
- Adalete erişimi kolaylaştırmak, vatandaşların hak arama kapasitelerini geliştirmek
- Yargı etiğini ve hesap verebilirliğini kurumsallaştırmak
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla uyumlu, insan haklarına dayalı bir hukuk sistemini yerleştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığının Güçlendirilmesi

1. **HSK'nın Yapısının Demokratik Meşruiyet ve Çoğulculuk Temelinde Yeniden Düzenlenmesi**
  - Atama ve disiplin süreçlerinde yürütmenin etkisinin azaltılması
  - Hâkim ve savcılarının kariyer planlamasında liyakat esasının güvence altına alınması
2. **Hâkim ve Savcılarının Güvence Sistemi ve Performans Değerlendirmesi**
  - Coğrafi teminat, keyfi yer değişikliğine karşı koruma
  - Performans ölçümünde yalnızca nicelik değil, nitelik ve gerekçeli karar esas alınmalı
3. **Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Mahkemelerin Yetki ve İşleyişinin Güçlendirilmesi**
  - Bireysel başvuru sisteminin kapasitesinin artırılması
  - İhlal kararlarının bağlayıcılığı ve idareye yansımalarının izlenmesi

B. Adalete Erişimin Kolaylaştırılması ve Yargının Etkinliği

1. **Yargı Süreçlerinin Hızlandırılması ve Dijitalleşmenin Yaygınlaştırılması**
  - E-duruşma, e-tebligat, e-dava, uzaktan dinleme ve ifade alma sistemleri
  - Mahkemelerde iş yükü dengelemesi ve ara buluculuk sisteminin genişletilmesi
2. **Adli Yardım Mekanizmalarının Güçlendirilmesi**
  - Gelir düzeyi düşük vatandaşlara yönelik ücretsiz avukat, bilirkişi ve dava desteği
  - Barolarda "hak danışma merkezleri"nin kurulması
3. **İhtisas Mahkemeleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları**
  - Ticaret, iş, çevre, tüketici, bilişim ve aile hukuku ihtisas mahkemelerinin yaygınlaştırılması
  - Tahkim, arabuluculuk ve uzlaştırma kurumlarının kurumsallaşması

C. Hukuk Devleti Kültürünün Güçlendirilmesi ve Hesap Verebilirlik

1. **Yargı Etiği ve Hesap Verebilirlik Kurulu Kurulması**
  - Hâkim ve savcılar için etik ihlal denetimi ve rehberlik mekanizması
  - Yargı kararlarının şeffaflıkla kamuoyuna açık biçimde yayımlanması
2. **Yargıya Güven Endeksinin Yıllık Olarak Yayınlanması**
  - Vatandaş, avukat, akademisyen ve iş dünyası temsilcilerinden veri toplanarak şeffaflık sağlanması
  - Endeks sonuçlarına göre reform öncelikleri belirlenmesi
3. **İnsan Hakları Odaklı Hukuk Eğitimi ve Kurumsal Değişim**
  - Hukuk fakültelerinde yargı etiği, insan hakları hukuku ve AİHM içtihatlarının müfredata entegre edilmesi

- o Yargı mensuplarına sürekli eğitim programları: adil yargılanma, ifade özgürlüğü, ayrımcılık yasağı vb.

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Yargıya Güven Oranı (anketlerle ölçülen)	%45	%65+
Ortalama Dava Sonuçlanma Süresi (sivil/ceza, ay)	12 ay	6 ay
E-duruşma Uygulanan Mahkeme Oranı (%)	%60	%100
Ücretsiz Adli Yardımdan Yararlanan Dosya Sayısı (yıllık)	300.000	750.000+
Bireysel Başvuru Sonrası AiHM İhlal Kararı Oranı	%20	%5
HSK Atama ve Disiplin Süreçlerinde İtiraz İnceleme Sayısı	Artış	%100 şeffaflık
Yargı Etiği Kurulu Tarafından Değerlendirilen Dosya Sayısı	1.000	5.000+

Sorumlu Kurumlar:

- Adalet Bakanlığı
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK)
- Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay
- Türkiye Barolar Birliği, yerel barolar
- Adli Tıp Kurumu, UYAP, Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü
- Üniversiteler, STK'lar, hukuk enstitüleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Yargı Reformu Strateji Belgesi (2025–2030 güncellemesi)
- HSK Kanunu ve Anayasa değişikliği önerisi
- Adli Yardım Yasası ve Hak Arama Özgürlüğü Mevzuatı
- Yargı Etiği Kurulu Kuruluş ve Çalışma Usulleri Hakkında Kanun
- Bireysel Başvuru Sistemi İyileştirme Paketi
- İhtisas Mahkemeleri ve Alternatif Çözüm Yolları Yönetmeliği

10.2. İnsan Hakları ve Özgürlüklerin Güvencesi

Amaç:

Türkiye’de bireylerin yaşama hakkı, kişi özgürlüğü, adil yargılanma, ifade ve örgütlenme özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerini etkili biçimde korumak; devletin insan haklarına saygılı ve sorumlu bir hukuk devleti olarak yapılandırılmasını güçlendirmektir.

Stratejik Hedefler:

- **Temel hakların anayasal ve kurumsal güvencelerini artırmak**
- İfade, basın, din ve vicdan, örgütlenme, mülkiyet gibi özgürlükleri **demokratik toplum düzeniyle uyumlu şekilde güvence altına almak**
- **İdari, adli ve kolluk uygulamalarında hak ihlallerini önleyici mekanizmalar kurmak**
- **İnsan Hakları Eylem Planı'nı** etkin ve sürekli izlenen bir reform süreci haline getirmek
- Türkiye'yi **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM insan hakları sistemleriyle tam uyumlu hale getirmek**

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Anayasal ve Yasal Hak Güvencelerinin Güçlendirilmesi

1. **Temel Hakların Anayasal Güvence Düzeyinin Yükseltilmesi**
  - Olağanüstü hâl uygulamaları dışındaki hak kısıtlamaları için “demokratik toplum düzeni ve ölçülülük” kriterinin anayasal güvenceye alınması
  - Hakların özüne dokunulmaması ilkesinin yargı kararlarıyla kurumsallaştırılması
2. **İnsan Hakları Uyum Mevzuatının Güncellenmesi**
  - AIHM kararları doğrultusunda Ceza Kanunu, Toplantı ve Gösteri Kanunu, Basın Kanunu gibi temel düzenlemelerde değişiklik
  - Aşırı müdahaleye açık kavramların (örneğin “kamu düzeni”, “milli güvenlik”) yasal tanım netliği
3. **Bireysel Başvuru Sisteminin Etkinliğinin Artırılması**
  - Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının idare ve yargı mercilerinde daha hızlı ve tam uygulanması
  - Bireysel başvurunun yaygın bilinmesi ve etkinliği için hukuk eğitimi ve baro destek mekanizmaları

B. İfade, Örgütlenme ve Özel Hayatın Korunması

1. **İfade Özgürlüğünün Hukuki ve Fiilî Teminat Altına Alınması**
  - Gazetecilere karşı açılan davalarda AIHM içtihatları doğrultusunda değerlendirme standardı
  - Eleştiri, düşünce açıklaması ve protesto eylemlerine yönelik cezai yaptırımların orantılılığı ilkesi
2. **Sivil Toplum ve Sendikal Hakların Korunması ve Geliştirilmesi**
  - Dernekler ve sendikaların kuruluş, faaliyet ve denetim süreçlerinde müdahale yerine rehberlik yaklaşımı
  - Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde orantılı müdahale, önleyici yasaklara karşı etkin denetim
3. **Özel Hayatın Gizliliği, Veri Koruma ve Dijital Haklar**
  - Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun bağımsızlığının güçlendirilmesi
  - Dijital izleme ve fişleme riskine karşı “dijital özgürlükler bildirgesi” hazırlanması

C. Hak Arama Özgürlüğü, Denetim Mekanizmaları ve Farkındalık

1. **Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun Etkinleştirilmesi**

- o Her iki kurumun kararlarının bağlayıcılığı artırılmalı, kamuoyuna raporlama sıklığı artırılmalı
  - o Başvurular için sadeleştirilmiş dijital sistemler ve yerel temsilcilikler
2. **Kolluk Gücü Uygulamalarında Hak İhlallerine Karşı Önleyici Denetim**
- o Kolluk şiddeti iddiaları için bağımsız inceleme kurulları kurulması
  - o Gözaltı merkezlerinde kamera, avukata erişim ve tutanak şeffaflığı sistemlerinin yaygınlaştırılması
3. **İnsan Hakları Eğitimi ve Toplumsal Bilinçlendirme**
- o Tüm eğitim düzeylerinde temel haklar dersi, cezaevi personeli ve kolluk kuvvetlerine zorunlu insan hakları eğitimi
  - o Medya kampanyaları, seminerler, belediyelerde “hak danışma noktaları” kurulması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
AİHM’de Türkiye aleyhine ihlal kararı sayısı (yıllık)	<80	<20
Bireysel Başvurularda AYM Kararlarının Uygulanma Oranı (%)	%70	%100
İfade Özgürlüğü Endeksi (Freedom House / RSF / V-Dem) Sıralaması	150. sıra	İlk 75
Toplantı ve Gösteri Hakkına Müdahale Oranında Yıllık Azalma (%)	%20	%60+
Kamu Denetçiliği Kurumuna Başvuru Sayısı (artış oranı)	+%50	+%100
İnsan Hakları Eğitimi Alan Kamu Personeli Sayısı (kümülatif)	500.000	2 milyon+

Sorumlu Kurumlar:

- Adalet Bakanlığı (insan hakları eylem planı koordinasyonu)
- Anayasa Mahkemesi, TBMM İnsan Hakları Komisyonu
- Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık)
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)
- İçişleri Bakanlığı (kolluk uygulamaları denetimi)
- KVKK, RTÜK, YÖK, barolar, üniversiteler, STK’lar

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- İnsan Hakları Uyum Paketi (AİHM kararları doğrultusunda)
- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Reformu
- Dijital Haklar ve Kişisel Verilerin Korunması Reform Paketi
- Kolluk Bağımsız Denetim Mekanizmaları Yasası
- Kamu Denetçiliği ve TİHEK Güçlendirme Mevzuatı

10.3. Şeffaflık, Yolsuzlukla Mücadele ve Hesap Verebilirlik

Amaç:

Kamu yönetiminde **şeffaflığı, etik yönetimi, hesap verebilirliği ve yolsuzlukla mücadeleyi** kurumsallaştırarak, vatandaşların devlete ve yönetime olan güvenini güçlendirmek; **kamu kaynaklarının adil, etkin ve denetlenebilir kullanımını** güvence altına almaktır.

Stratejik Hedefler:

- **Yolsuzluğu önleyici yapısal, hukuki ve kurumsal mekanizmalar** oluşturmak
- Kamu yönetiminde **şeffaflık kültürünü ve aktif vatandaş denetimini** yerleştirmek
- Tüm kamu işlemlerinde **etik davranış ilkeleri ve açıklık ilkesini** hâkim kılmak
- Kamu harcamalarının, ihalelerin ve bütçe süreçlerinin **denetlenebilirliğini artırmak**
- **Bağımsız ve etkili denetim kurumlarıyla** demokratik denge-denetim mekanizmalarını güçlendirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yolsuzlukla Mücadelede Kurumsal Reformlar

1. **Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı (2025–2030)**
  - Riskli alanların (ihale, imar, teşvik, atama, ruhsat) tespiti ve hedefe odaklı önleyici tedbirler
  - Tüm kamu kurumlarına “etik risk haritası” çıkarma ve iç denetim birimi kurma zorunluluğu
2. **Yolsuzlukla Mücadele Yasası'nın Hazırlanması ve Etkin Uygulanması**
  - Rüşvet, irtikap, çıkar çatışması, görev suistimali gibi suçlarda caydırıcı cezalar ve etkin soruşturma
  - “Yolsuzluk suçları” için uzman mahkemeler ve ihtisas savcılıkları oluşturulması
3. **Yolsuzluk İhbar Sistemi ve Muhbir Koruma Mekanizmaları**
  - Kamuya açık dijital ihbar platformu kurulması
  - İhbarcının kimliğini ve haklarını koruyacak yasal ve idari güvence

B. Şeffaflık ve Açık Devlet Uygulamaları

1. **Açık Veri ve Açık Bütçe Sistemlerinin Geliştirilmesi**
  - Bakanlıklar ve belediyelerde harcama kalemlerinin internette erişilebilir hale getirilmesi
  - “Kamu Bütçesi Vatandaş Rehberi”, sadeleştirilmiş harcama raporları
2. **Kamu İhalelerinde Şeffaflık ve Rekabetin Artırılması**
  - 21/b (pazarlık usulü) ve doğrudan temin uygulamalarının sınırlandırılması
  - Elektronik ihale sistemi zorunluluğu ve ihale sonuçlarının kamuya açık şekilde ilanı
3. **Siyasette Mali Şeffaflık ve Mal Bildirimi Denetimi**
  - Milletvekili, belediye başkanı, üst düzey bürokratlar için zorunlu mal bildirim kontrol sistemi
  - Siyasi partilerin bağış, harcama ve reklam bütçelerinin bağımsız denetimi ve kamuya açıklanması

C. Etik Yönetim, Hesap Verebilirlik ve Vatandaş Denetimi

1. **Kamu Etik Kurulu'nun Bağımsızlığı ve Yetkilerinin Güçlendirilmesi**
  - Tüm üst düzey kamu görevlileri için etik rehber ve denetim sistemi

- o Etik ihlallerin kamuoyuna açıklanması ve disiplin süreçlerinin takibi
- 2. **Sayıştay'ın Denetim Etkinliğinin Artırılması**
  - o Performans denetimi kapasitesinin artırılması, bulguların kamuoyuna tam açıklanması
  - o Belediyeler ve kamu iktisadi teşebbüslerinin hesap verebilirliği için “vatandaş raporu” sistemi
- 3. **Vatandaş Katılımı ve Sivil Toplum İzleme Mekanizmaları**
  - o Katılımcı bütçe uygulamaları, il/ilçe denetim kurulları ve sivil raporlama sistemleri
  - o Belediyelerde halk denetçisi (ombudsman), mahalle meclisleri ve dijital şeffaflık panoları

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Yolsuzluk Algı Endeksi (Transparency Int.) Sıralaması	100. sıra	İlk 50
Kamu İhalelerinde Elektronik İhale Oranı (%)	%70	%100
Açık Bütçe Platformu Olan Bakanlık/Belediye Sayısı	50	500+
Etik Kurulu Tarafından Sonuçlandırılan Başvuru Sayısı	2.000	10.000+
Mal Bildirimi İncelenen Kamu Görevlisi Sayısı (yıllık)	5.000	25.000
Sayıştay Performans Denetimi Uygulanan Kurum Sayısı	150	500+

Sorumlu Kurumlar:

- **Adalet Bakanlığı**
- **Kamu Etik Kurulu**
- **Sayıştay Başkanlığı**
- **TBMM Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu**
- **Hazine ve Maliye Bakanlığı (bütçe ve mali kontrol birimleri)**
- **Kamu İhale Kurumu (KİK)**
- **Belediyeler, STK'lar, medya denetim ağıları**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Yolsuzlukla Mücadele Kanunu**
- **Kamu Etik Kurulu Reform Yasası**
- **Açık Veri ve Açık Bütçe Mevzuatı**
- **Kamu İhale Kanunu Reformu (daha rekabetçi ve şeffaf sistem)**
- **Siyasi Etik ve Mal Bildirimi Denetim Yasası**

10.4. Etkin ve Bağımsız Kurumlar

Amaç:

Türkiye'de **anayasal ve düzenleyici kurumların bağımsızlığını, hesap verebilirliğini ve etkinliğini güçlendirerek**, kamu yönetiminde **denge-denetim sistemini kurumsallaştırmak**, siyasi müdahaleden arındırılmış **güven veren, tarafsız ve kaliteli hizmet sunan** kurumsal yapıların inşasını sağlamaktır.

Stratejik Hedefler:

- Anayasal ve düzenleyici kurumların **bağımsız ve tarafsız çalışmasını güvence altına almak**
- **Kurumsal kapasite, liyakat, şeffaflık ve kamu güveni** temelli kurum kültürünü geliştirmek
- Yargı, denetim, seçim, insan hakları, medya ve rekabet kurumlarının **siyasi etkiden korunmasını sağlamak**
- Tüm kurumların karar alma süreçlerinde **veriye dayalı yönetim ve hesap verebilirliği** yaygınlaştırmak
- Vatandaşla teması yüksek olan kurumları **erişilebilir, hızlı, etkili ve güvenilir hizmet odaklı** dönüştürmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Kurumsal Bağımsızlık ve Yapısal Güvence Reformları

1. **Anayasal Kurumların Atama ve Görev Sürelerinin Yeniden Düzenlenmesi**
  - Anayasa Mahkemesi, Sayıştay, YÖK, RTÜK, HSK gibi kurumlarda çoğulcu temsile dayalı atama sistemleri
  - Üyeliklerde görev süreleri için çakışmayan, tekrar seçilemeyen ve siyasi etkiden arındırılmış yapı
2. **Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların (BDDK, EPDK, KVKK, RTÜK) Bağımsızlığının Güçlendirilmesi**
  - Kurumların idari ve mali özerkliğinin anayasal güvence altına alınması
  - Karar süreçlerinde siyasetin etkisini önleyici yasal düzenlemeler
3. **Kurumsal Hesap Verebilirlik ve Performans Denetimi Mekanizması Kurulması**
  - Bağımsız kurumların yıllık faaliyet raporlarının TBMM ve kamuoyuna sunulması
  - Etki değerlendirme, performans hedefi ve dış denetim zorunluluğu

B. Kurumsal Kapasite, Liyakat ve Şeffaflık Odaklı Yeniden Yapılanma

1. **Liyakat Esaslı Kurum İçi Atama ve Terfi Sisteminin Standartlaştırılması**
  - KPSS, yeterlilik sınavları, performans değerlendirmeleriyle şeffaf kariyer yolları
  - Kurum kültürünü zedeleyen keyfi atamaların engellenmesi
2. **Kurumsal İnovasyon, Dijitalleşme ve Hizmet Kalitesi Göstergeleri**
  - Tüm kurumlar için dijital dönüşüm haritası, e-hizmet skorları ve kullanıcı memnuniyeti endeksleri
  - Yapay zekâ destekli karar destek sistemleriyle şeffaflık ve hız artırımı
3. **Vatandaşla Etkileşimde Kurumların Güven Skorlarının Ölçülmesi**
  - TÜİK, barolar ve akademik çevrelerle iş birliğiyle güven endeksleri hazırlanmalı
  - Kamuoyuyla paylaşım zorunluluğu ve puana göre gelişim planı

C. Kurumlararası Koordinasyon ve Demokratik Denetim Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

- Kurumlararası Veri Paylaşımı ve Eşgüdüm Sistemi Kurulması**
  - Ortak dijital platformlar, risk izleme mekanizmaları ve eş zamanlı raporlama sistemi
  - İlgili tüm kurumları kapsayan merkezi karar destek altyapısı (örnek: afet, enflasyon, eğitim gibi alanlarda)
- TBMM Denetim Mekanizmalarının Etkinleştirilmesi**
  - Bağımsız kurumların TBMM ihtisas komisyonlarına yılda en az bir kez hesap vermesi
  - Kamu Denetçiliği Kurumu, Sayıştay ve TİHEK raporlarının bağlayıcılığının artırılması
- Kurumsal Şeffaflık Puanlama Sistemi ve Sivil İzleme Mekanizmaları**
  - STK'lar ve üniversitelerle birlikte kurum şeffaflığı ve hesap verme puanları açıklanmalı
  - "Açık Devlet Endeksi" geliştirilmeli ve ulusal kamuoyu ile paylaşılmalı

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Bağımsız Kurumların TBMM'ye Hesap Verme Oranı	%50	%100
Kurumların Yıllık Performans Raporu Yayınlama Oranı	%40	%100
Liyakat Tabanlı Atama Süreci Uygulanan Kamu Görevlisi Oranı	%60	%90
Dijital Hizmet Erişimi Olan Kurum Sayısı	250	Tüm kurumlar
Kurumsal Güven Endeksi (ortalama)	%45	%75
Açık Devlet Endeksinde Türkiye'nin Sıralaması (OECD)	40. sıra	İlk 20

Sorumlu Kurumlar:

- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
- Adalet Bakanlığı (kurumsal hukuk düzenlemeleri)
- TBMM (denetim yetkileri ve anayasal reformlar)
- Bağımsız üst kurullar: Sayıştay, YÖK, RTÜK, KVKK, EPDK, BDDK, TİHEK
- TÜİK (güven ve memnuniyet anketleri), STK'lar, üniversiteler, medya

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Bağımsız Üst Kurulların Çerçeve Kanunu
- Kurumsal Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık Yasası
- TBMM Denetim Reformu ve Komisyon Yetki Düzenlemesi
- Liyakat ve Kamu Görevlisi Atama Yönetmeliği
- Kamu Güven Endeksi ve Açık Devlet Mevzuatı

11. KAMU YÖNETİMİ VE REFORM

11.1. Bürokratik Verimlilik ve Dijital Kamu Hizmetleri

Amaç:

Türkiye’de kamu hizmetlerini **şeffaf, hızlı, erişilebilir ve düşük maliyetli** hale getirmek; bürokrasideki **kırtasiyeciliği azaltmak**, dijitalleşmeyi yaygınlaştırmak ve **vatandaşa dokunan, ölçülebilir ve yenilikçi bir kamu hizmeti modeli** kurmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Bürokratik işlemleri **azaltmak, sadeleştirmek ve dijitalleştirmek**
- **Tüm kamu kurumlarında veri temelli karar alma, yapay zekâ destekli süreçler ve otomasyon sistemlerini** kurmak
- Vatandaş ve iş dünyası için kamu ile etkileşimleri **tek noktadan ve çok kanallı erişimle** kolaylaştırmak
- E-devlet hizmetlerini **yaygınlaştırmak, kullanıcı memnuniyetini artırmak ve güvenliğini sağlamak**
- **Kamuda performans odaklı yönetim kültürünü** yerleştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Bürokratik İş Yükünün Azaltılması ve Süreçlerin Sadeleştirilmesi

1. **Kamu İşlemleri Envanteri ve Süreç Sadeleştirme Programı**
  - Tüm kamu işlemlerinin taranması, tekrar eden ve gereksiz formların kaldırılması
  - Kurumlar arası belge paylaşımının dijital ortamda otomatik hale getirilmesi
2. **"Kâğıtsız Devlet" Hedefiyle Evrak Zorunluluklarının Kaldırılması**
  - Nüfus kayıt örneği, ikamet belgesi, öğrenci belgesi vb. belge sunma zorunluluğunun tamamen kaldırılması
  - Vatandaştan belge istemeyen kurum modeli
3. **Hızlı Karar Alma ve Yetki Devrinin Yaygınlaştırılması**
  - Merkeziyetçiliğin azaltılması, taşra teşkilatlarında karar yetkilerinin artırılması
  - Sorumluluğu net tanımlanmış, hiyerarşik kademeleri azaltılmış süreç haritaları

B. Dijital Kamu Hizmetleri Altyapısının Güçlendirilmesi

1. **E-Devlet Kapısının Hizmet Kapsamının Genişletilmesi**
  - Ruhsat başvuruları, belediye işlemleri, sağlık randevuları, sosyal yardım başvuruları vb. tüm işlemlerin entegre edilmesi
  - Kullanıcıya özel öneri sistemleri: "size özel işlemler", "takvim hatırlatıcı", "sık kullandığınız hizmetler" gibi modüller
2. **Mobil Devlet Uygulamalarının Yaygınlaştırılması**
  - E-Devlet mobil uygulamasının erişilebilirlik ve kullanıcı deneyimi açısından geliştirilmesi
  - Tüm kamu kurumlarının ayrı ayrı mobil uygulama yerine tek noktadan mobil erişimi sağlaması
3. **Siber Güvenlik, Veri Koruma ve Dijital Erişim Standartlarının Kurulması**
  - Kamuda kullanılan dijital platformların KVKK uyumlu, güvenli ve erişilebilir olması

- Dijital okuryazarlığı düşük vatandaşlar için rehberlik merkezleri

C. Veriye Dayalı Yönetişim ve Performans Esaslı Kamu Yönetimi

1. Kamuda Karar Destek Sistemleri ve Yapay Zekâ Kullanımı

- Sosyal yardım, eğitim, sağlık, ulaşım gibi alanlarda veri analitiğine dayalı politika üretimi
- Tahmine dayalı modellerle bütçe planlaması, kamu alımı ve insan kaynağı ihtiyacının yönetilmesi

2. Kamu Kurumlarında Performans Bazlı Yönetim Sistemi Kurulması

- Her kamu kurumu için hizmet kalitesi göstergeleri ve vatandaş memnuniyet endeksleri
- Kurumların bu göstergeler üzerinden yıllık rapor sunma yükümlülüğü

3. Açık Devlet Platformu ile Şeffaf Hizmet Takibi

- Belediyeler ve bakanlıklar için açık hizmet panoları, harita bazlı hizmet durumu gösterimi
- Vatandaşın talep, şikâyet, öneri ve puanlama sistemi ile doğrudan katkı sağlaması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
E-Devlet'te Sunulan Hizmet Sayısı	1.200	2.500+
Kamu İşlem Sürelerinde Ortalama Kısalma Oranı (%)	%25	%60
Mobil Devlet Kullanıcı Sayısı (milyon kişi)	50	70+
Kamuda Kâğıtla Yapılan İşlem Oranı	%30	%0 (tam dijital)
Dijital Hizmet Memnuniyet Oranı (%)	%65	%85
Performans Ölçümüyle Yönlendirilen Kamu Kurumu Oranı	%30	%100

Sorumlu Kurumlar:

- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (ana koordinatör)
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (performans sistemi ve süreç reformları)
- TÜİK (veri destekli yönetim altyapısı)
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (BT altyapısı ve siber güvenlik)
- Tüm Bakanlıklar ve Belediyeler (uygulayıcı birimler)
- TÜBİTAK, üniversiteler, özel sektör (yazılım, yapay zekâ, dijital hizmet geliştirme)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Dijital Devlet Kanunu (e-devletin kapsamı, yetkileri, siber güvenlik çerçevesi)
- Kamuda Kâğıtsız Yönetim ve Süreç Basitleştirme Yönetmeliği
- Kamu Hizmet Kalitesi ve Performans Takip Mevzuatı

- **Kamusal Veri Erişimi ve Kullanımı Rehberi (KVKK uyumlu)**
- **Mobil Devlet ve Açık Hizmet Uygulamaları Standardizasyon Rehberi**

11.2. Performans Yönetimi ve Stratejik Planlama

Amaç:

Türkiye’de kamu kurumlarının **hedefe odaklı, ölçülebilir, hesap verebilir ve sonuç üreten** bir yapıya kavuşmasını sağlamak; kamu kaynaklarını **etkin, verimli ve şeffaf biçimde yöneten, vatandaş memnuniyetini temel alan** bir yönetim kültürü oluşturmak.

Stratejik Hedefler:

- **Kamu kurumlarında stratejik yönetim kapasitesini kurumsallaştırmak**
- **Performansa dayalı planlama, bütçeleme, uygulama ve raporlama sistemini yaygınlaştırmak**
- Her kamu kurumunun faaliyetlerinin **ölçülebilir hedef ve göstergelerle** yönetilmesini sağlamak
- **Stratejik planların günlük yönetsel kararlara rehberlik ettiği, canlı belgeler haline gelmesini** temin etmek
- Vatandaşa ve denetim organlarına karşı **hesap verebilir kamu yönetimi** altyapısını oluşturmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Kamu Kurumlarında Stratejik Planlama Sisteminin Etkinleştirilmesi

1. **Stratejik Plan Kalitesinin Yükseltilmesi ve Standartların Güncellenmesi**
  - Tüm kamu kurumları için ortak hedef–gösterge–zamanlama formatı oluşturulması
  - Planların yalnızca kağıt üzerinde değil, karar destek aracı olarak işlev görmesi
2. **Stratejik Planların Uygulama ve İzleme Sistemine Bağlanması**
  - Uygulama düzeyinde her bir faaliyet için yıllık performans hedefleri belirlenmesi
  - SAP–KAYS gibi kamu dijital sistemleriyle entegre izleme altyapısının oluşturulması
3. **Kurumsal Strateji Birimlerinin Güçlendirilmesi**
  - Her bakanlık, büyükşehir ve stratejik kamu kuruluşunda “strateji–performans” birimi zorunluluğu
  - Bu birimlerde uzmanlık esaslı personel, yıllık raporlama ve dış denetim yükümlülüğü

B. Performans Esaslı Yönetim ve Bütçeleme Modelinin Geliştirilmesi

1. **Performans Göstergelerine Dayalı Kamu Yönetimi Modeli Kurulması**
  - Tüm kurumlara özel performans kartları: hizmet süresi, verimlilik, vatandaş memnuniyeti, maliyet-etkinlik
  - Göstergelere göre yöneticilerin değerlendirilmesi ve kariyer gelişimi
2. **Performans Esaslı Bütçelemenin Yaygınlaştırılması**

- Kurumlara tahsis edilen bütçenin çıktı ve sonuç kriterlerine dayalı olarak belirlenmesi
  - “Kaynak–faaliyet–çıktı–sonuç” zincirini zorunlu hale getiren performans bütçe rehberleri
3. **Vatandaş Memnuniyeti Ölçümleri ve Sonuç Odaklı Raporlama**
- Hizmet alan vatandaşların geri bildirimlerine dayalı kurum performansı izleme sistemi
  - Her kamu kurumu için yıllık “vatandaşa hesap verme raporu” yayımlama yükümlülüğü

C. Kurumlararası Bütünleşik Planlama ve Ulusal Strateji Uyumlaştırması

1. **Ulusal Kalkınma Planı ve Kurumsal Stratejilerin Uyumlaştırılması**
  - 12. Kalkınma Planı hedefleriyle bakanlık stratejik planlarının entegre hale getirilmesi
  - Yerel yönetimlerin stratejik planlarının bölgesel kalkınma planlarıyla uyumu
2. **Strateji Koordinasyon Kurulu Kurulması**
  - Cumhurbaşkanlığı, SBB, TÜİK ve bakanlık temsilcilerinden oluşan izleme-denetim kurulu
  - Ulusal strateji hedeflerinin kurumlara dağılımı ve ilerleme raporlarının değerlendirilmesi
3. **Kamu Strateji Platformu’nun Oluşturulması**
  - Planlar, göstergeler, bütçeler ve performans verilerinin paylaşıldığı merkezi dijital platform
  - Tüm kamuoyunun erişimine açık, güncel ve karşılaştırılabilir veri setleri

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Stratejik Plan Hazırlayan Kurum Sayısı	500	Tüm kurumlar
Performans Göstergesi Kullanan Kurum Oranı (%)	%60	%100
Performans Bazlı Bütçeleme Uygulayan Merkezi Yönetim Kurumu Sayısı	20	Tüm bakanlıklar
Vatandaşa Hesap Verme Raporu Yayımlayan Kamu Kurumu Sayısı	100	500+
Vatandaş Memnuniyet Endeksi Yüksek Kurum Sayısı (>%75 skor)	50	250+
Strateji Planlarının Uygulama Oranı (faaliyet bazlı)	%65	%90+

Sorumlu Kurumlar:

- **Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB)**
- **Hazine ve Maliye Bakanlığı (bütçeleme ve kaynak tahsisi)**
- **TÜİK (gösterge veri desteği ve analiz)**
- **Kamu Denetçiliği Kurumu, Sayıştay (hesap verebilirlik ve dış denetim)**
- **Tüm Bakanlıklar, Belediyeler, Üniversiteler (uygulayıcı kurumlar)**
- **TÜBİTAK ve Dijital Dönüşüm Ofisi (teknolojik entegrasyon)**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Stratejik Planlama ve Performans Yönetimi Kanunu** (tüm kamu kurumları için bağlayıcı yapı)
- **Performans Bütçeleme Mevzuatı ve Uygulama Kılavuzu**
- **Vatandaş Memnuniyeti Ölçme ve Raporlama Yönetmeliği**
- **Ulusal Kamu Strateji Platformu Kurul ve Paylaşım Rehberi**
- **Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama ve Performans Takip Mevzuatı**

11.3. Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi

Amaç:

Yerel yönetimlerin **idari, mali ve siyasi açıdan güçlendirilerek**, vatandaşlara daha yakın, **katılımcı, etkin, şeffaf ve hesap verebilir bir yerel yönetim sistemi** kurulmasını sağlamak.

Stratejik Hedefler:

- Yerel yönetimlerin **idari ve mali özerkliğini güçlendirmek**
- Belediyelerin **hizmet sunumu, karar alma ve kaynak yönetimi kapasitelerini artırmak**
- Yerel halkın **karar süreçlerine katılımını ve denetim hakkını güçlendirmek**
- Merkezi–yerel yönetim ilişkilerini **dengeleyici ve iş birliğine dayalı** hale getirmek
- **Yerel kalkınmayı destekleyen, çevresel ve sosyal duyarlılığa sahip** belediyeçilik anlayışını yaygınlaştırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. İdari Yetki ve Görev Alanlarının Netleştirilmesi

1. **Belediyelerin Görev Tanımlarının Genişletilmesi ve Güncellenmesi**
  - Eğitim, sağlık, sosyal yardım, çevre ve kültür alanlarında yetki paylaşımı modelleri
  - Kırsal alanlar, büyükşehir–ilçe yetki karmaşasının giderilmesi
2. **Merkez–Yerel Yetki Dengesi ve İş Birliği Mekanizmalarının Kurulması**
  - Valilik, kaymakamlık, il müdürlükleri ile belediyeler arasında koordinasyon kurulları
  - Stratejik plan, afet yönetimi, kalkınma ajansları ve altyapı yatırımlarında eşgüdüm zorunluluğu
3. **Belediye Meclislerinin İşlevselliğinin Artırılması**
  - Denetim ve bütçe yetkilerinin güçlendirilmesi
  - Meclis oturumlarının canlı yayınlanması ve kararların açık erişime sunulması

B. Mali Güçlenme ve Kaynakların Etkin Kullanımı

1. **Belediye Gelirlerinin Güvence Altına Alınması ve Artırılması**
  - Yerel vergi ve harç yetkilerinin artırılması (emlak, çevre, reklam vb.)
  - Genel bütçe vergi gelirlerinden adil ve şeffaf pay aktarımı sistemi
2. **Yerel Mali Yönetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi**

- o Bütçe yönetimi, yatırım planlaması ve performans esaslı harcama sistemleri
  - o Belediyelere mali risk yönetimi ve borçlanma sınırı rehberi
3. **Katılımcı Bütçe ve Açık Harcama Sistemlerinin Yaygınlaştırılması**
- o Mahalle bazlı “katılımcı bütçe forumları”
  - o Belediyelerde “açık bütçe–açık ihale–açık harcama” uygulamaları

C. Katılımcı, Saydam ve Vatandaş Odaklı Yerel Yönetişim

1. **Mahalle Meclisleri, Gençlik ve Kadın Meclisleri Kurulması**
  - o Belediye karar süreçlerinde toplumsal katılımın kurumsallaştırılması
  - o Gençlerin ve kadınların belediye politikalarına doğrudan etkisi
2. **Şeffaflık ve Hesap Verme Uygulamalarının Zorunlu Hale Getirilmesi**
  - o Belediye başkanlarının yıllık faaliyet sunumu ve halk toplantıları
  - o Vatandaşın öneri, şikâyet ve denetim hakkını dijital ve fiziksel yollarla kullanabileceği platformlar
3. **Yerel Hizmetlerde Kalite Standartları ve Vatandaş Memnuniyeti İzlemesi**
  - o Temizlik, ulaşım, park, su, sosyal hizmet gibi alanlarda hizmet kalite ölçümleri
  - o Her belediye için “vatandaş memnuniyeti endeksi” ve “şikâyet çözüm süresi raporlaması”

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Katılımcı Bütçe Uygulayan Belediye Sayısı	250	750+
Açık Bütçe Platformu Olan Belediye Oranı	%30	%100
Mahalle/Gençlik/Kadın Meclisi Kurulan İl/İlçe Sayısı	300	1.000+
Belediyelerde Kendi Gelirleriyle Bütçesini Karşılamanın Oranı	%45	%70
Vatandaş Memnuniyeti Skoru %75'in Üzerinde Olan Belediye Sayısı	100	500+
Belediye Meclisi Kararlarının Yayınlandığı Belediye Oranı	%40	%100

Sorumlu Kurumlar:

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (idari ve altyapı yönüyle)
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (mali sistem reformu ve kaynak dağılımı)
- İçişleri Bakanlığı (denetim ve yönetsel düzenlemeler)
- Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü
- Belediyeler, İl Özel İdareleri, Büyükşehir Koordinasyon Kurulları
- STK'lar, meslek birlikleri, muhtarlar, yerel meclisler

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Yerel Yönetimler Reform Yasası
- Belediye Gelirleri Kanunu ve Mali Denetim Rehberi
- Katılımcı Bütçe Yönetmeliği ve Açık Belediye Standartları

- **Merkezi–Yerel Koordinasyon Kurulları Çerçeve Yasası**
- **Belediye Etik, Hesap Verme ve Vatandaş Hakları Yönetmeliği**

11.4. Kamu Personel Rejimi ve Eğitim

Amaç:

Türkiye'de kamu personel sistemini **liyakat esaslı, adil, şeffaf ve performansa dayalı bir yapıya dönüştürmek**; kamu çalışanlarının **eğitim, beceri ve etik değerlerle donanımlı hale getirilmesini** sağlayarak **etkin bir kamu hizmeti sunumunu** güvence altına almaktır.

Stratejik Hedefler:

- Kamu personel rejimini **liyakat ve kariyer esaslı bir yapıya kavuşturmak**
- Atama, terfi ve görevde yükselmelerde **nesnel ve ölçülebilir kriterleri** hâkim kılmak
- **Kamu personeline sürekli mesleki gelişim ve yönetsel eğitim** sağlamak
- Kamuya girişte **şeffaf sınav sistemi**, görevde ise **nitelik bazlı gelişim mekanizması** kurmak
- Kamu personeline **etik davranış, vatandaş odaklılık ve kurumsal aidiyet bilincini** geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Liyakat Esaslı Kamu Personel Rejimi Reformu

1. **Kamu Personel Sistemi Reformu ve Liyakat Kanunu**
  - Tüm atama ve terfilerde yazılı sınav, mülakat şeffaflığı ve puan bazlı değerlendirme
  - “Eşit işe eşit ücret”, görev tanımı ve statü ayrımlarının sadeleştirilmesi
2. **Kadro–sözleşmeli–geçici statü karmaşasının giderilmesi**
  - Aynı işi yapan personelin özlük haklarında eşitleme ve statüde sadeleşme
  - Taşeron sisteminin tamamen sonlandırılması
3. **Görevde Yükselme, Atama ve Rotasyon Kuralları Netleştirilmesi**
  - Tüm terfilerde puan bazlı sistem ve dış denetim mekanizması
  - Keyfi yer değiştirme ve görevlendirme uygulamalarına yasal sınırlama

B. Kamu Personelinde Sürekli Eğitim ve Mesleki Gelişim

1. **Ulusal Kamu Eğitim Stratejisi (2025–2030)**
  - Hizmet içi eğitim, uzaktan eğitim, yerinde öğrenme modelleriyle yaygın eğitim sistemi
  - Dijital okuryazarlık, yapay zekâ, veri analitiği, kriz yönetimi, etik ve liderlik modülleri
2. **Kamu Personeli Akademisi Kurulması**
  - Yöneticiler, uzmanlar ve yeni başlayan memurlar için farklı düzeylerde sertifika programları
  - Üniversitelerle iş birliğiyle sınavlara dayalı yeterlilik sistemleri
3. **Eğitim–Performans İlişkisinin Kurulması**
  - Eğitim alan personelin performans değerlendirmelerinde dikkate alınması
  - Eğitim sonunda uygulamalı sınavlar ve sonuçlarının kariyer basamaklarına etkisi

C. Etik, Verimlilik ve Kurumsal Kültürün Geliştirilmesi

- 1. Etik Eğitim Zorunluluğu ve Uygulama Takibi**
  - o Tüm kamu personeline düzenli etik eğitim ve uygulama rehberleri
  - o Kamu Etik Kurulu'nun denetim kapasitesinin güçlendirilmesi
- 2. Performans Değerlendirme ve Geri Bildirim Sistemleri**
  - o Kurum içi değerlendirme, 360 derece geri bildirim, vatandaş memnuniyet skorları
  - o Düşük performanslı personel için geliştirme ve danışmanlık mekanizması
- 3. Kurumsal Aidiyet, Takdir ve Gelişim Kültürü**
  - o Başarı  d lleri, takdir sistemleri ve kurum içi terfi olanaklarının artırılması
  - o Psikolojik destek, çalışan memnuniyeti anketleri ve kurum kültürü izleme raporları

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Liyakat Esasına Dayalı Atama Oranı	%60	%100
Eğitim Alan Kamu Personeli Sayısı (kümülatif, yıllık)	500.000	2 milyon+
Kadro Dışı Statü (sözleşmeli/geçici) Personel Oranı	%20	%5
Etik Eğitim Alan Kurum Sayısı	300	Tüm kurumlar
Görevde Y�kselmede Puan Sisteminin Uygulandığı Kurum Oranı	%50	%100
Performans Değerlendirme Sistemi Uygulayan Kurum Oranı	%30	%90+

Sorumlu Kurumlar:

- Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi (koordinasyon)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Devlet Personel Başkanlığı (yeniden yapılandırılabilir)
- Kamu Etik Kurulu
- Tüm Bakanlıklar, Belediyeler ve  niversiteler (uygulayıcı birimler)
- Y K,  niversiteler, STK'lar (eğitim ve yeterlilik iş birlikleri)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Kamu Personel Reformu ve Liyakat Kanunu
- Görevde Yükselme ve Atama Yönetmeliği (merkezi sınav ve puan sistemine dayalı)
- Kamu Personeli Akademisi Kuruluş Kanunu
- Ulusal Kamu Eğitim Strateji Belgesi (2025–2030)
- Etik Davranış Kuralları ve Denetim Yönetmeliği

12. DIŞ POLİTİKA, GÜVENLİK VE SAVUNMA

12.1. Çok Yönlü ve Dengeli Dış Politika

Amaç:

Türkiye'nin dış politikasını **milli çıkarlarını önceleyen, bağımsız, ilkeli, barışçıl ve çok taraflı ilişkiler geliőtiren** bir yapıya kavuşturmak; **çok kutuplu dünyada dengeleyici, yapıcı ve etkin bir aktör** haline gelmesini sağılamaktır.

Stratejik Hedefler:

- Dış politikada **egemenlik haklarına saygı, karılıklı çıkar ve karılıklılık** ilkesini esas almak
- Türkiye'yi **Avrasya, Avrupa, Orta Doğı, Afrika ve Türk Dünyası** eksenlerinde aktif, dengeli ve üretken kılmak
- **Küresel sorunlara (iklim, enerji, göç, terörizm vb.) çözüm geliőtiren yapıcı diplomasi** uygulamak
- **Uluslararası kuruluşlarda etkinlik ve temsiliyetini artırmak**
- Türkiye'nin **ekonomik, askeri, diplomatik ve kültürel kapasitesini** entegre eden **bütüncül dış politika** vizyonunu oluşturmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Dış Politikada Bağımsızlık ve Çok Kutuplu Uyum

1. **Ulusal Egemenlik ve Stratejik Özerklik İlkesiyle İlişkilerin Yeniden Tanımlanması**
  - Tüm dış politika adımlarında iç siyasetten bağımsız, ulusal çıkar odaklı yaklaşım
  - Dış müdahalelere karşı stratejik savunma ve ekonomik direnç mekanizmaları
2. **Çok Kutuplu Dünya Düzeninde Dengeleyici Rol Üstlenilmesi**
  - ABD, AB, Çin, Rusya, Körfez ve Asya ülkeleriyle dengeli, saygın ve karılıklı çıkar esaslı diplomasi
  - Her aktörle ilişkilerde stratejik özerklik ve krizlerde arabulucu ülke pozisyonunun güçlendirilmesi
3. **Aktif Tarafsızlık ve Yapıcı Arabuluculuk Kapasitesinin Geliştirilmesi**
  - Savaş, kriz ve çatışmalarda barış diplomasisinin artırılması
  - Türkiye'nin diplomatik itibarı için "çözüm ortağı ülke" pozisyonunun güçlendirilmesi

B. Bölgesel Derinlik ve Çok Katmanlı Dış İlişkiler Ağı

1. **Komşularla Sıfır Sorun Yerine Stratejik Gerçekçilik İlkesi**
  - Yunanistan, Suriye, Irak, İran, Ermenistan ile sorunların çözümünde egemenlik ve hak temelli yaklaşım
  - Komşularla ilişkilerde enerji, güvenlik ve ticaret temelinde bölgesel işbirliği inisiyatifleri
2. **Türk Dünyası ile Kurumsal ve Ekonomik Entegrasyonun Güçlendirilmesi**
  - Türk Devletleri Teşkilatı'nın siyasi ve ekonomik kurumsallaşmasının desteklenmesi

- o Ulaştırma, savunma, eğitim, enerji ve teknoloji alanlarında Türk dünyası eksenli ortak projeler
3. **Afrika, Latin Amerika, Güneydoğu Asya ile Açılım Politikalarının Derinleştirilmesi**
- o Afrika'da kalkınma ve güvenlik iş birlikleri; Latin Amerika'da ekonomik diplomasi; ASEAN'la stratejik ortaklık
  - o Kültürel diplomasi, TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü gibi yumuşak güç unsurlarının yaygınlaştırılması

C. Kurumsal Kapasitenin ve Uluslararası Temsilin Artırılması

- Dışişleri Bakanlığı'nın Kurumsal Güçlendirilmesi ve Dijitalleşmesi**
  - o Yeni nesil diplomasiye uygun insan kaynağı, dil yetkinliği ve bölge uzmanlığı gelişimi
  - o E-diplomasi, kriz iletişimi ve kamu diplomasisi departmanlarının güçlendirilmesi
- Uluslararası Kuruluşlarda Temsil ve Etki Artırımı**
  - o BM, OECD, NATO, AGİT, OIC, DTÖ gibi yapılar içinde Türkiye'nin aktif pozisyonlar elde etmesi
  - o Türk diplomatlarının uluslararası kuruluşlarda aday gösterilmesi ve desteklenmesi
- Kamu Diplomasisi ve Diaspora Stratejisinin Yeniden Kurgulanması**
  - o Yurtdışında yaşayan Türk topluluklarına etkin destek ve hak savunuculuğu
  - o Akademik, medya ve kültürel diplomasiyle Türkiye algısının iyileştirilmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Türk Devletleri ile İkili Anlaşma Sayısı	50	100+
Türkiye'nin Daimi Üye Olduğu Uluslararası Kuruluş Sayısı	20	30+
Türkiye'nin Arabuluculuk Girişimiyle Başarıya Ulaşan Çatışma Sayısı	2	6+
Afrika ve Latin Amerika'daki Yeni Büyükelçilik Sayısı	10	25+
Dış Temsilciliklerde Bölge Uzmanlığına Sahip Diplomat Oranı (%)	%40	%75
Küresel Türkiye Algısı (Soft Power 30, Brand Finance skoru)	45. sıra	ilk 25

Sorumlu Kurumlar:

- **Dışişleri Bakanlığı (ana yürütücü)**
- **Milli Savunma Bakanlığı (güvenlik diplomasisi)**
- **TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı (yumuşak güç aktörleri)**
- **Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (kamu diplomasisi ve dış algı yönetimi)**
- **TÜBİTAK, TÜBA, YÖK (bilimsel diplomasi ve ortak programlar)**
- **Yurt dışındaki STK'lar, diasporalar, iş dünyası örgütleri (DEİK, MÜSİAD, TOBB)**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Dış Politika Strateji ve Koordinasyon Kanunu
- Dış Temsilcilikler Reformu ve Performans Esaslı Diplomat Sistemi
- Uluslararası Kuruluşlarda Temsil Strateji Belgesi
- Diaspora ve Yurtdışı Vatandaşlarla İlişkiler Reform Planı
- Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim Yönetmeliği

12.2. Terörle Mücadele ve Sınır Güvenliği

Amaç:

Türkiye'nin toprak bütünlüğünü, kamu düzenini ve vatandaşlarının güvenliğini tehdit eden her türlü terör tehdidine karşı etkili, kararlı ve hukuk devleti ilkeleriyle uyumlu bir mücadele yürütmek; sınır bölgelerinde caydırıcı, teknolojik ve entegre bir güvenlik sistemini kurmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Terörle mücadelede çok boyutlu (askeri, diplomatik, ekonomik, ideolojik) stratejileri bütünleştirmek
- PKK, FETÖ, DEAŞ, DHKP-C ve benzeri örgütlere karşı ulusal ve uluslararası düzeyde bütüncül mücadele yürütmek
- Türkiye'nin sınır güvenliğini teknolojik sistemlerle güçlendirerek yasa dışı geçişleri önlemek
- Terörle mücadelede istihbarat paylaşımı, yurt dışı diplomasi ve sivil toplum boyutlarını güçlendirmek
- Radikalleşmeyi önleyici sosyal politikalar ve rehabilitasyon mekanizmaları geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Ulusal Terörle Mücadele Stratejisinin Etkinleştirilmesi

1. **Ulusal Terörle Mücadele Strateji Belgesi'nin (2025–2030) Güncellenmesi**
  - Tehdit türlerine göre (etnik, dini, ideolojik, yabancı bağlantılı) ayrı strateji alt başlıkları
  - Hukuki çerçeve, insan hakları, medya kullanımı ve sosyal destek politikalarını içeren bütüncül yaklaşım
2. **İç Güvenlik Güçleri Arasında Operasyonel Eşgüdümün Artırılması**
  - Emniyet, jandarma, MİT ve TSK arasında ortak istihbarat ve operasyon merkezleri
  - Terörle mücadele özel birliklerinin ortak tatbikat ve eğitim programları
3. **Terörün Finansmanı ve Lojistik Kaynaklarının Kurutulması**
  - Şüpheli para transferleri, STK kılıflı yapılar ve organize suç bağlantılarının izlenmesi
  - Ulusal Mali İstihbarat Ağı'nın etkinleştirilmesi (MASAK-MİT-GİB entegrasyonu)

B. Sınır Güvenliği ve Teknolojik Savunma Sistemlerinin Güçlendirilmesi

1. Akıllı Sınır Güvenliği Sistemleri Kurulması

- Suriye, Irak, İran ve Ermenistan sınırlarında termal kamera, hareket sensörü, radar ve İHA destekli izleme
- Sınır hattı boyunca fiber altyapı ve merkezi alarm sistemleri entegrasyonu

2. Hudut Birliklerinin Modernizasyonu ve İhtisaslaşması

- Sınır birliklerinde özel eğitilmiş profesyonel birlik yapısı (lojistik, kaçakçılıkla mücadele, göç kontrolü)
- Kara ve hava sınır kapılarında yüksek güvenlikli geçiş sistemleri

3. Yasa Dışı Göç ve Terör Arasındaki Bağlantıların Etkin Takibi

- Göçmen akışlarının güvenlik analizi ve dijital izleme altyapısı
- Geri gönderme merkezlerinin kapasite, güvenlik ve insan hakları standartlarının yükseltilmesi

C. Uluslararası İşbirliği, Diplomatik Baskı ve Toplumsal Önleme

1. Terör Örgütlerine Uluslararası Destek Sağlayan Yapılara Karşı Diplomatik Müdahale

- Avrupa'da PKK ve FETÖ'ye lojistik ve propaganda alanı açan yapılara karşı siyasi ve hukuki süreçlerin takibi
- NATO, AB ve İİT çerçevesinde terörle mücadelede ortak hareket girişimleri

2. Radikalleşme ile Mücadele ve Gençlik Odaklı Önleyici Politikalar

- Sosyal medya, okul, cami ve aile temelli radikalleşme izleme ve engelleme stratejileri
- Belediyeler ve STK'lar eliyle gençleri kapsayan sosyal bütünleşme ve mesleki eğitim projeleri

3. Toplum Destekli Güvenlik ve İhbar Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

- Anonim ihbar sistemleri, mahalle güvenliği uygulamaları ve medya destekli bilinçlendirme kampanyaları
- Terör mağdurlarına psikososyal destek ve rehabilitasyon mekanizmaları

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Terör Kaynaklı Saldırı Sayısında Yıllık Azalma Oranı	%50	%90
Sınır Güvenlik İhlali Sayısı (kaçak geçiş, yasa dışı ticaret)	%30 azalma	%80 azalma
İstihbarat Paylaşımıyla Önlenen Eylem Sayısı (yıllık)	300	750+
Akıllı Güvenlik Sistemi Kurulan Sınır Uzunluğu (km)	500	1.500+
Terörle Mücadele Uluslararası İşbirliği Protokolü Sayısı	10	30+
Radikalleşme Önleme Programlarından Yararlanan Genç Sayısı (yıllık)	25.000	100.000

Sorumlu Kurumlar:

- İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma, Göç İdaresi)
- Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)
- Milli Savunma Bakanlığı, Hudut Komutanlıkları
- Adalet Bakanlığı (hukuki süreçler ve yargılama)
- Dışişleri Bakanlığı (uluslararası temas ve iade süreçleri)
- MASAK, GİB (finansal takip)
- Belediyeler, STK'lar, üniversiteler (toplumsal önleme ve rehabilitasyon)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Terörle Mücadele Strateji Belgesi ve Uygulama Yasası
- Sınır Güvenliği ve Entegre Savunma Sistemleri Kanunu
- Terörün Finansmanı ile Mücadele Kanunu Güncellemesi
- Radikalleşme ve Aşırılıkla Mücadele Eylem Planı
- Terör Mağdurları ve Risk Altındaki Gruplara Yönelik Destek Yasası

12.3. Savunma Sanayi ve Stratejik Otonomi

Amaç:

Türkiye'nin savunma ihtiyaçlarını kendi kaynaklarıyla karşılayabilen, yüksek teknoloji, sürdürülebilir ve ihracatçı bir savunma sanayi altyapısı kurmak; dışa bağımlılığı azaltmak, milli teknolojilerle caydırıcılığı artırmak ve stratejik otonomiye dayalı bir güvenlik vizyonu oluşturmak.

Stratejik Hedefler:

- Savunma alanında tam bağımsızlık ve yüksek teknoloji üretim yetkinliği kazanmak
- Ar-Ge, yerleştirme, üretim ve ihracat zincirini bütüncül biçimde geliştirmek
- Stratejik platformlar, mühimmat, sensör, elektronik harp ve siber güvenlik gibi kritik alanlarda dışa bağımlılığı sonlandırmak
- Kamu-özel-üniversite-teknokent iş birliğini kurumsallaştırmak
- Türkiye'yi küresel savunma teknolojileri arenasında ilk 10 ihracatçı ülke arasına taşımak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Stratejik Alanlarda Tam Bağımsızlık Hedefi

1. **Kritik Savunma Sistemlerinde Yerli Platform Geliştirme Programları**
  - Savaş uçağı (MMU/Kaan), insansız sistemler (TİHA/SİHA/İDA), milli hava savunma sistemleri (SİPER), zırhlı araçlar, yerli denizaltı ve firkateyn projeleri
  - Yazılım, elektronik kart, elektro-optik ve radar gibi yüksek teknoloji bileşenlerinde yerlilik oranı > %90 hedefi
2. **Mühimmat ve Kritik Bileşenlerde Dışa Bağımlılığın Sonlandırılması**
  - Akıllı mühimmat, roket, füze, patlayıcı malzemeler, sevk sistemleri ve itki teknolojileri alanında AR-GE yatırımları
  - Lityum batarya, çip, kızılötesi algılayıcı gibi stratejik girdilerde yerli üretim altyapısı
3. **Siber Güvenlik, Elektronik Harp ve Uydu Sistemleri**

- Siber ordu altyapısı ve milli kriptografi sistemlerinin kurulması
- Uydu keşif ve iletişim sistemlerinde TÜRKSAT ve GÖKTÜRK dışına alternatif milli sistemler

B. Kurumsal Kapasite, Ar-Ge ve Yatırım Ekosisteminin Güçlendirilmesi

- 1. Savunma Sanayii Başkanlığı'nın (SSB) Yatırım ve Strateji Yetkilerinin Güçlendirilmesi**
  - Tedarik, teknoloji geliştirme ve dış pazarlara açılım süreçlerinde koordinasyon gücünün artırılması
  - Proje bazlı teşvik sistemi ile kritik yatırımların desteklenmesi
- 2. Kamu-Özel Üniversite Ekosisteminde Teknoloji Kümelenmeleri**
  - ASELSAN, ROKETSAN, HAVELSAN, TUSAŞ, STM gibi firmalar etrafında üniversite-KOBİ-girişim ortaklıkları
  - Teknokentlerde savunma odaklı kuluçka merkezleri ve hızlandırıcı programlar
- 3. Ar-Ge Harcamalarının Artırılması ve İnsan Kaynağı Yetiştirme**
  - Savunma sektöründe Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ye oranının %2'ye çıkarılması
  - Savunma teknolojileri enstitüleri, doktora programları ve yurtdışı burslarla uzman mühendis yetiştirme

C. Savunma Sanayi Dış Politikası ve İhracat Stratejisi

- 1. Savunma Sanayi İhracat ve Diplomasi Stratejisi (2025–2030)**
  - Afrika, Orta Doğu, Asya, Türk dünyası ve Latin Amerika'da hedef pazarlara odaklı ihracat ve teknoloji transfer planları
  - Fuarlar, teknoloji demo merkezleri ve iş geliştirme ataşelikleri
- 2. Yerli Savunma Ürünlerinin Uluslararası Standartlara Uyumlaştırılması**
  - NATO, AB ve BM standartlarında sertifikasyon altyapısı
  - Ürün güvenliği, lojistik destek ve bakım-onarım zinciri için küresel iş ortaklıkları
- 3. Silah İhracatında Etik ve Ulusal Güvenlik Kriterlerinin Belirlenmesi**
  - İhracat lisanslarının insan hakları, Türkiye'nin güvenliği ve bölgesel istikrar açısından denetim mekanizması
  - İhracatın sadece ekonomik değil, stratejik bir araç olarak değerlendirilmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Savunma Sanayi Yerlilik Oranı (%)	%75	%90+
Savunma Sanayi İhracatı (milyar \$)	5 milyar	15 milyar+
Ar-Ge Harcaması / GSYİH Oranı	%1,5	%2,0
Tam Bağımsız Sistem Sayısı (uçak, İHA, füze, deniz, radar vb.)	10+	25+
Savunma Sanayinde Çalışan Yüksek Lisans/Doktora Personel Oranı	%15	%30

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Hedef Pazarlarda İhracat Artış Oranı (Afrika, Asya, Türkistan)	%100	%300

Sorumlu Kurumlar:

- Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB)
- Milli Savunma Bakanlığı
- TÜBİTAK SAGE, TÜBA (bilimsel altyapı)
- ASELSAN, ROKETSAN, HAVELSAN, TUSAŞ, STM ve savunma KOBİ'leri
- YÖK, MEB (mühendis yetiştirme ve mesleki eğitim)
- TİM, DEİK, Ticaret Bakanlığı (ihracat ve diplomasi desteği)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Milli Savunma Sanayi ve Stratejik Otonomi Kanunu
- Savunma Sanayi İhracat ve Denetim Rejimi Yönetmeliği
- Savunma Teknolojileri Ar-Ge Teşvik Kanunu
- Milli Siber Güvenlik ve Elektronik Harp Stratejisi ve Mevzuatı
- Savunma Eğitim ve Uzmanlık Enstitüleri Kuruluş Yasası

12.4. Mülteci ve Göç Politikaları

Amaç:

Türkiye'nin jeopolitik konumu, insani sorumlulukları ve güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda, düzensiz göçle mücadele, mültecilerin yönetimi ve geri dönüş süreçlerinin sağlıklı yürütülmesi amacıyla adil, düzenli, kontrollü ve sürdürülebilir bir göç politikası oluşturmak.

Stratejik Hedefler:

- Düzensiz göçü önleyici, sınır güvenliğiyle entegre çalışan bir göç kontrol sistemi kurmak
- Türkiye'deki geçici koruma altındaki sığınmacıların sosyal yükünü azaltmak, geri dönüş sürecini başlatmak
- Uluslararası sorumluluk paylaşımı ve fonlara erişim ile yük paylaşımını adil hale getirmek
- Göçmen politikalarında insani değerler ile kamu düzeni ve sosyal uyum arasında dengeyi kurmak
- Göç yönetimini kurumsal kapasite, veri temelli analiz ve entegrasyon odaklı olarak yapılandırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Güvenliği

1. Sınır Güvenliğinin Teknolojik ve İnsan Kaynaklı Olarak Güçlendirilmesi

- Suriye, İnan, Irak sınırlarında elektro-optik kuleler, termal kameralar, İHA/SİHA destekli izleme sistemleri
- Hudut birliklerinde profesyonel göç kontrol ekipleri ve mobil devriye güçleri
- 2. **Geri Gönderme Merkezlerinin Kapasite ve Koşullarının İyileştirilmesi**
  - Hukuka uygun, insan onuruna saygılı ama etkin gözetime dayalı merkezler
  - Hızlandırılmış geri gönderme prosedürleri ve uluslararası iş birliği ile geri kabul uygulamaları
- 3. **Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele**
  - Suç örgütlerine karşı MİT-EGM-Jandarma koordineli özel soruşturma birimleri
  - Göçmenlere sahte evrak, barınma ve taşıma desteği sağlayan yapılarla hukuki mücadele

B. Sığınmacı ve Mültecilerin Yönetimi ve Geri Dönüş Süreci

1. **Geçici Koruma Politikalarının Gözden Geçirilmesi ve Aşamalı Dönüş Stratejisi**
  - Gönüllü, onurlu ve güvenli geri dönüşe yönelik altyapı, diplomasi ve finansal destek planları
  - Suriye'nin kuzeyinde yaşam altyapısının kurulması, güvenli bölge ve geçiş koridorlarının genişletilmesi
2. **Kayıt Dışı Sığınmacıların Tespiti ve Kayda Alınması**
  - Kimliksiz ve belgesiz göçmenlerin tespit edilmesi, statülerinin netleştirilmesi
  - Şehirlerde izinsiz ikametlerin kontrolü ve sosyal yük dağılımı dengesinin sağlanması
3. **Geçici Statüden Kalıcı Statüye Geçişin Hukuki Sınırlandırılması**
  - Geçici koruma istismarını önlemek için vatandaşlığa geçiş kriterlerinin sıkılaştırılması
  - Eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinde yükün azaltılması için yerel destek fonları

C. Uluslararası İş Birliği, Sosyal Uyum ve Kurumsal Kapasite

1. **AB, BM, İİT ve Uluslararası Kuruluşlarla Yük Paylaşımı Mekanizmalarının Güçlendirilmesi**
  - AB ile Geri Kabul Anlaşması'nın güncellenmesi, yeni mali destekler ve kota paylaşımı
  - Mülteci fonlarının doğrudan merkezi ve yerel kurumlara yönlendirilmesi
2. **Sosyal Uyum Stratejisi: Toplumsal Gerilimi Azaltıcı Uygulamalar**
  - Göçmen yoğunluğu olan bölgelerde sosyal iletişim kampanyaları, yerel halkla diyalogu artırma projeleri
  - Eğitim, sağlık ve barınma alanlarında Türk vatandaşlarına öncelik ilkesinin uygulanması
3. **Göç Yönetiminde Kurumsal Kapasitenin Artırılması**
  - Göç İdaresi Başkanlığı'nın personel, analiz ve denetim kapasitesinin artırılması
  - Belediyelere göç yönetimi bütçesi ve teknik rehberlik desteği sağlanması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Düzensiz Göçmen Girişi Azalma Oranı	%50	%90

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Geri Gönderme Merkezi Kapasitesi (kişi)	25.000	50.000+
Gönüllü Geri Döner Sığınmacı Sayısı (kümülatif)	500.000	2 milyon+
Sığınmacı Yoğunluğu Yüksek İl Sayısı	15	5
AB ve BM Fonlarından Elde Edilen Göç Destek Miktarı (milyar €)	6	15
Yerel Yönetimlere Sağlanan Göç Yönetişim Desteği (il/belde sayısı)	250	500+

Sorumlu Kurumlar:

- İçişleri Bakanlığı (Göç İdaresi Başkanlığı, Emniyet, Jandarma)
- Dışişleri Bakanlığı (uluslararası anlaşmalar ve diplomasi)
- AFAD, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (barınma ve sosyal destek)
- Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları (kamu hizmet planlaması)
- TİKA, Kızılay, STK'lar ve uluslararası kuruluşlar (uyum ve destek programları)
- Belediyeler (göç yönetimi uygulayıcıları)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Göç ve Mülteci Strateji Belgesi (2025–2030)
- Geri Kabul ve Güvenli Üçüncü Ülke Anlaşmaları Reformu
- Geçici Koruma ve Vatandaşlığa Geçiş Mevzuatının Güncellenmesi
- Göç İdaresi Başkanlığı'nın Kurumsal Güçlendirilmesi Yasası
- Yerel Yönetimler için Göçle Mücadele ve Uyum Yönetmeliği

12.5. Türk Dünyası, İslam Dünyası ve Afrika Açılımı

Amaç:

Türkiye'nin Türk Devletleri ile siyasi ve ekonomik bütünleşmesini, İslam coğrafyasıyla kültürel-diplomatik dayanışmasını ve Afrika ile stratejik ortaklıklarını güçlendirerek çok yönlü, insan temelli ve sürdürülebilir bir açılım politikası izlemek.

Stratejik Hedefler:

- Türk dünyasıyla dil, tarih, ekonomi, güvenlik ve ulaşım temelli entegrasyonu ilerletmek
- İslam dünyasında barış, birlik ve kriz çözücü öncül rolü üstlenmek
- Afrika'da eşitlikçi, kalkınma odaklı, uzun vadeli bir iş birliği ağı oluşturmak
- Tüm bu coğrafyalarda TİKA, Yunus Emre, Maarif, Diyanet, TUSAŞ, TİM, TOBB gibi yumuşak ve sert güç unsurlarını eşgüdümlü hale getirmek
- Küresel güney ülkeleriyle adil bir uluslararası sistem için ortak diplomasi geliştirmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Türk Dünyası ile Bütünleşme ve Ortaklık Derinleştirme

- Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) Kurumsal ve Fonksiyonel Güçlendirilmesi**
  - Ortak dış politika, savunma, enerji, eğitim ve ulaştırma mekanizmalarının kurulması
  - TDT bünyesinde Daimî Sekreteryaya, Parlamenterler Asamblesi ve Ekonomi Forumu kurulması
- Ulaşım ve Enerji Koridorlarının Geliştirilmesi (Zengezur, Orta Koridor)**
  - Türkiye–Azerbaycan–Orta Asya eksenli ticaret yollarının entegrasyonu
  - Ortak lojistik üs, sınır geçiş kolaylıkları ve dijital gümrük platformu
- Ortak Alfabe, Ortak Medya ve Eğitim Programları**
  - Ortak alfabe geçiş süreci, TRT Türk dünyası ağı, öğrenci–akademisyen değişim programları
  - Türk Üniversiteler Birliği, Türk Akademisi, Türk Kültür Vakfı projelerinin yaygınlaştırılması

B. İslam Dünyasında Birlik, Arabuluculuk ve Kurumsal Dayanışma

- İslam İşbirliği Teşkilatı'nda Reform ve Türkiye'nin Liderlik Pozisyonunun Güçlendirilmesi**
  - OIC bünyesinde barış inisiyatifi, medya iş birliği ve İslam Kalkınma Bankası reform girişimi
  - Kudüs, Filistin, Keşmir gibi temel meselelerde etkin diplomatik eşgüdüm
- İslam Dünyası Ortak Savunma, Eğitim ve Bilim Programlarının Geliştirilmesi**
  - İslam ordusu konsepti, ortak askeri tatbikatlar, savunma sanayi iş birlikleri
  - İslam ülkeleri bilim fonu, gençlik kampları ve kültürel diplomasi ağları
- Mezhep, etnik ve siyasi farklılıkları aşan 'Ümmet Diplomasisi' modeli**
  - Şii–Sünni, Arap–Arap olmayan, laik–İslami yönelimler arası yapıcı diyalog zeminleri
  - Türkiye'nin “birleştirici ve arabulucu ülke” imajının kurumsallaştırılması

C. Afrika Açılımı: İnsan Odaklı, Sürdürülebilir Ortaklık Vizyonu

- Afrika Açılımı'nın Üçüncü Aşaması: Eşit Ortaklık ve Ortak Kalkınma Modeli**
  - Alt yapı yatırımları, tarım, sağlık, enerji ve lojistik alanlarında karşılıklı faydaya dayalı iş birlikleri
  - Yerli sanayi kuruluşları, teknoloji transferi ve Türk özel sektörünün teşviki
- Diplomatik Temsil ve Eğitim İş Birliğinin Yaygınlaştırılması**
  - Büyükelçilik ve TİKA ofislerinin 54 Afrika ülkesinin tamamına yayılması
  - Afrika Birliği, bölgesel örgütler ve üniversitelerle kurumsal iş birlikleri
- Afrika'da Yumuşak Güç Stratejisinin Güçlendirilmesi**
  - Maarif Vakfı okulları, burslu öğrenciler, kültürel etkileşim ve İHA/SİHA diplomasi unsurlarının yaygınlaştırılması
  - Afrika için Türkçe medya ve kültürel anlatı üretimi (belgeseller, dijital yayınlar)

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Türk Devletleriyle İmzalanan Yeni Anlaşma Sayısı	50	150+
TDT Kurumlarının Sayısı (forum, akademi, fon, birlik vb.)	5	15+
Afrika'daki Türkiye Temsilcilik Sayısı	44	54 (tüm kıta)
Türk Devletlerinden Gelen Öğrenci Sayısı (YTB burslu)	10.000	25.000+
İslam İşbirliği Teşkilatı Reform Paketi Kabul Görme Oranı	Başlatıldı	%80
Afrika Ülkeleriyle İkili Ticaret Hacmi	\$40 milyar	\$75 milyar
Türk Yatırımlarıyla Kurulan Afrika Merkezli Ortak Girişim Sayısı	100	500+

Sorumlu Kurumlar:

- Dışişleri Bakanlığı (çok taraflı koordinasyon)
- TİKA, YTB, Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü, Diyanet, TRT, Anadolu Ajansı
- TÜBİTAK, TÜBA, MEB, YÖK, üniversiteler (eğitim ve bilim diplomasisi)
- TOBB, DEİK, TİM, MÜSİAD, Eximbank (ekonomik ilişkiler)
- SSB, MSB (savunma sanayi iş birlikleri)
- Türk Devletleri Teşkilatı Sekreteryası

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Türk Dünyası Strateji Belgesi ve Ortak Kurumlar Yasası
- İslam Dünyası Ortaklık ve Arabuluculuk Programı Yönetmeliği
- Afrika Kıtası ile Ekonomik ve Kültürel İş Birliği Çerçeve Yasası
- TİKA–YTB–Maarif Yurt Dışı Koordinasyon ve İzleme Reformu
- Yumuşak Güç Enstitüsü (Stratejik Anlatı ve Kültürel Etkileşim Merkezi) Kurulması

13. TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM VE DEĞER POLİTİKALARI

13.1. Toplumsal Bütünleşme ve Ortak Kimlik

Amaç:

Türkiye’de yaşayan tüm bireylerin etnik köken, mezhep, inanç, dil, yaşam tarzı fark etmeksizin **ortak vatandaşlık bilinciyle, barış içinde, eşit hak ve sorumluluklarla bir arada yaşamasını sağlamak; ulusal birliği pekiştiren ortak bir toplumsal aidiyet duygusu inşa etmektir.**

Stratejik Hedefler:

- Farklı kimlik, kültür ve yaşam tarzlarının **anayasal eşitlik ve ortak vatandaşlık ilkesi temelinde bütünleşmesini sağlamak**
- Ortak tarih, dil, değerler ve toplumsal hafıza temelinde **birlik duygusunu güçlendirmek**
- **Sosyal dışlanma, ayrımcılık, kutuplaşma ve kimlik temelli çatışmalarla mücadele etmek**
- **Toplumsal katılımı, karşılıklı saygıyı ve kültürel etkileşimi** artıracak politikaları yaygınlaştırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Ortak Vatandaşlık ve Anayasal Eşitlik İlkesi

1. **"Eşit Vatandaşlık" Vizyonunun Kurumsallaştırılması**
  - Tüm yurttaşlara etnik, dini, mezhebi ve bölgesel ayrım olmaksızın eşit kamusal muamele
  - Devletin dili Türkçe, yurttaşlığın temeli ortaklık; ancak kültürel haklara saygı ve tanıma
2. **Kimlik Temelli Ayrımcılığa Karşı Yasal Güvence ve Eğitim**
  - Kamu kurumlarında ayrımcılık yasağı eğitimi, şikâyet mekanizmaları
  - Nefret söylemi, dışlayıcı dil ve kimlik istismarına karşı medya ve eğitim alanında önleyici çalışmalar
3. **Anayasal Vatandaşlık Tanımında Evrensel Haklar Çerçevesi**
  - "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı" üst kimliğinin tüm grupları kapsayan yeni yorumuyla güçlendirilmesi
  - Kimlikler üstü aidiyet duygusu: hak, sorumluluk ve ortak gelecek temelinde yeniden tanım

B. Sosyal Uyum, Diyalog ve Kültürel Çoğulculuk

1. **Toplumsal Diyalog ve Uyum Mekanizmalarının Kurulması**
  - Sivil toplumla ortak yürütülen "Mahalle İnisiyatifleri", "Kültürel Barış Atölyeleri" ve "Toplumsal Diyalog Platformları"
  - Farklı gruplar arasında kültürel paylaşım günleri, bölgesel projeleri, hikâye anlatıcılığı programları
2. **Kültürel ve İnanç Temelli Farklılıkların Tanınması ve Saygı İklimi**
  - Alevi, Sünni, Hristiyan, Ezidi ve diğer inanç topluluklarının ibadet, eğitim ve temsil haklarının tanınması
  - Kamu kurumlarında kültürel duyarlılık eğitimi ve çoğulcu temsil mekanizmalarının geliştirilmesi
3. **Dilsel ve Kültürel Çeşitliliğin Toplumsal Zenginlik Olarak Benimsenmesi**
  - Yerel dillerin (Kürtçe, Zazaca, Lazca, Çerkesçe vb.) korunması, araştırılması ve yaşatılması için destek
  - Kültür merkezleri, yayın destekleri ve dil çalışmaları aracılığıyla çokkültürlü anlayışın teşviki

C. Kapsayıcı Eğitim, Medya ve Sivil Katılım Politikaları

1. **Eğitim Sisteminde Ortak Değerler ve Vatandaşlık Bilinci**
  - Farklılıklarla bir arada yaşama kültürü, anayasal haklar ve sorumluluklar, demokrasi eğitimi
  - Ortak tarih ve ortak gelecek kavramlarıyla kuşatıcı bir milli kimlik inşası

2. Kapsayıcı Medya ve Toplumsal Temsilde Çeşitlilik

- Kamu yayıncılığında farklı kimliklerin görünürlüğü, ötekileştirmeden uzak haber dili
- Medyada toplumsal barışa katkı sağlayan içeriklerin desteklenmesi

3. Gençler, Kadınlar ve Dezavantajlı Gruplar İçin Katılım Platformları

- Gençlik diyalog kampları, kadın dayanışma ağları, engelli–azınlık–göçmen hakları savunuculuğu
- Sivil toplum ve yerel yönetimlerle birlikte “Toplumla Bütünleşme Strateji Belgesi” hazırlanması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Kimlik Temelli Ayrımcılık Şikâyetlerinde Yıllık Azalma Oranı	%25	%70
Toplumsal Uyum Endeksi (akademik izleme çalışmaları)	60/100	85/100
Toplumsal Diyalog Programlarına Katılan STK ve Katılımcı Sayısı	500 STK	2.000+
Farklı Kültürel Kimliklerin Temsiline Yer Veren Medya İçeriği Oranı	%20	%50
Ortak Vatandaşlık Eğitimi Alan Öğrenci Sayısı (kümülatif)	1 milyon	5 milyon+

Sorumlu Kurumlar:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (uyum ve sosyal destek)
- İçişleri Bakanlığı (yerel yönetimlerle koordinasyon)
- Milli Eğitim Bakanlığı (eğitim müfredatı ve vatandaşlık bilinci)
- RTÜK, TRT, Anadolu Ajansı (medya alanında rehberlik)
- YÖK, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları (akademik ve sahadan destek)
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (kültürel çoğulculuk ve destek politikaları)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Toplumsal Bütünleşme ve Ortak Vatandaşlık Yasası (çerçeve yasa)
- Kimlik Temelli Ayrımcılıkla Mücadele Yönetmeliği
- Toplumsal Uyum Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2025–2030)
- Eğitim Müfredatında Ortak Değerler ve Demokratik Vatandaşlık Reformu
- Medya Temsili ve Çoğulculuk Rehberi (RTÜK ve TRT için bağlayıcı ilke metni)

13.2. Dezenformasyonla Mücadele ve Medya Politikaları

Amaç:

Türkiye'de ifade özgürlüğünü koruyarak, doğru bilgiye erişimi güvence altına almak, sahte haber ve manipülasyonla mücadele etmek, bağımsız ve çoğulcu medyayı destekleyerek demokratik kamuoyunu güçlendirmek.

Stratejik Hedefler:

- Dijital çağda **bilgi kirliliği, manipülasyon ve dezenformasyonla mücadelede hukuk ve etik temelli bir yapı kurmak**
- **Medya çeşitliliğini, editoryal bağımsızlığı ve basın etiğini** güvence altına almak
- Kamuoyunun **medya okuryazarlığını artırmak**, yalan haberin etkisini azaltmak
- **Devlet kurumlarının şeffaf, hızlı ve doğru bilgi paylaşan yapılar haline dönüşmesini** sağlamak
- **Sosyal medya ve platform temelli dezenformasyonun izlenebilirliğini artırmak**

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Dezenformasyonla Mücadele Altyapısının Güçlendirilmesi

1. **Ulusal Dezenformasyonla Mücadele Stratejisi (2025–2030)**
  - Yalan haber, mezenformasyon (yanıltıcı ama gerçek içerik), siber manipülasyon, bot ağları gibi tehditlere karşı kapsamlı strateji
  - Kamu, özel sektör, STK ve medya kuruluşlarıyla çok paydaşlı yaklaşım
2. **Kamu Kurumlarında Hızlı ve Güvenilir Bilgi Yayma Kapasitesinin Artırılması**
  - Bütün bakanlıklarda kurumsal iletişim birimlerinin güçlendirilmesi
  - Kamu bilgi portalları, “doğruluk platformları” ve mobil uygulamalarla hızlı yanıt mekanizmaları
3. **Sosyal Medya Platformlarıyla İş Birliği ve Şeffaflık Protokolleri**
  - Türkiye'deki ofisleri aracılığıyla Facebook, X, YouTube gibi platformlarla yalan haberin sınıflandırılması ve bildirilmesi sistemi
  - Seçim dönemleri ve kriz anlarında özel denetim iş birlikleri

B. Medya Özgürlüğü, Çeşitlilik ve Etik Denge

1. **Basın Özgürlüğünü Koruyucu ve Güvence Altına Alıcı Hukuki Reformlar**
  - Gazetecilere karşı keyfi gözetim, sansür, yayın yasağı gibi uygulamalara karşı AİHM içtihatlarına uygun düzenlemeler
  - Basın davalarının hızlandırılması ve bağımsız denetimin sağlanması
2. **Çoğulcu Medya Ekosistemi İçin Destek Mekanizmaları**
  - Yerel medya, dijital haber girişimleri ve bağımsız gazetecilere mali ve teknik destek programları
  - RTÜK'ün denetim yetkisinin nesnel ve hesap verebilir kriterlere dayandırılması
3. **Basın Etik Kurulu ve Şeffaflık Endeksi Yayınlayan Bir Platform Kurulması**
  - Medya organlarının şeffaflık, tarafsızlık ve etik performansına göre değerlendirilmesi
  - Okura ve izleyiciye medya içeriği konusunda bilgi sağlayan bağımsız doğrulama platformları

C. Toplumda Medya Okuryazarlığı ve Bilgiye Dayalı Düşünme Kültürü

1. **Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Her Yaş Grubuna Yaygınlaştırılması**
  - İlkokuldan üniversiteye “dijital medya okuryazarlığı” dersi
  - Kamu spotları, sosyal medya içerikleri, oyunlar ve atölyeler aracılığıyla yanlış bilgiyle mücadele
2. **Doğrulama ve Haber Analiz Platformlarının Desteklenmesi**
  - Teyit.org, Doğruluk Payı gibi platformların yaygınlaştırılması
  - Devlet destekli ama bağımsız “hızlı doğrulama ağı” kurulması

3. **Kamuoyunun Bilgiye Dayalı Katılımını Artıracak Araçların Geliştirilmesi**
- Şeffaf karar alma platformları, veri tabanlı raporlar ve açık devlet uygulamaları
  - Medyada yanlış bilgiye karşı doğrudan kamu yanıt sistemleri

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Dezenformasyona Karşı Açıklama Yapan Kamu Kurumu Sayısı (yıllık)	200	500+
Medya Okuryazarlığı Eğitimi Alan Öğrenci Sayısı (kümülatif)	1 milyon	5 milyon+
Ulusal Dezenformasyon Uyarı Platformuna Bildirilen Vaka Sayısı	10.000	50.000+
Şeffaflık Endeksi İlk 3 Sınıfta Yer Alan Medya Kuruluşu Sayısı	20	100+
Sosyal Medyada Tespit Edilen ve Yayılmadan Önlenebilir Sahte İçerik Oranı	%10	%60

Sorumlu Kurumlar:

- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı
- Adalet Bakanlığı (hukuki düzenlemeler ve denetim)
- RTÜK, Basın İlan Kurumu, Anadolu Ajansı, TRT
- Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK (medya okuryazarlığı müfredatı)
- Teyit.org, Doğruluk Payı gibi doğrulama platformları
- Sosyal medya şirketleri (resmi muhatap ofisleri aracılığıyla)

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Dezenformasyonla Mücadele ve Medya Etik Yasası
- Bağımsız Basın Etik Kurulu Kuruluş Yönetmeliği
- RTÜK Reformu ve Tarafsızlık Kriterleri Yönetmeliği
- Dijital Platformlarla İş Birliği ve Sorumluluk Protokolleri Yasası
- Medya Okuryazarlığı Ulusal Eğitim Strateji Belgesi

13.3. Ahlaki Yeniden İnşa ve Değerler Eğitimi

Amaç:

Toplumda ahlaki çöküntüyü durdurmak, ortak insani ve toplumsal değerleri yeniden canlandırmak, bireylerde erdem, sorumluluk ve vicdan temelli bir karakter gelişimi sağlamak, kurumlar arası eşgüdümle ahlaki eğitim altyapısını yeniden inşa etmek.

Stratejik Hedefler:

- Eğitim, medya, aile ve dini yapıların ahlaki sorumluluk temelinde yeniden yapılandırılması

- **Toplumda adalet, dürüstlük, tevazu, merhamet, hakka saygı gibi temel değerlerin** yaygınlaştırılması
- Genç nesillerde **ahlaki karakter, öz disiplin ve kamusal erdem anlayışının** güçlendirilmesi
- **Kamu politikalarında, toplumsal liderlikte ve dijital yaşamda etik kodların** yerleştirilmesi
- **Değerler eğitiminin çağdaş pedagojik yöntemlerle kalıcı hale** getirilmesi

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Eğitim Sisteminde Ahlak ve Değerler Temelli Yaklaşımın Kurumsallaştırılması

- 1. Milli Eğitim Sistemine “Değerler Eğitimi Ana Akımlaştırma Programı”**
  - İlkokuldan üniversiteye kadar dürüstlük, saygı, empati, adalet, sabır gibi değerlerin somutlaştırıldığı içerikler
  - Tüm branş derslerine entegre edilmiş “değer temelli öğrenme hedefleri”
  - Öğrencilerin yalnızca akademik değil, ahlaki gelişim açısından da değerlendirilmesi
- 2. Öğretmen Eğitimi ve Rehberlik Sisteminin Güçlendirilmesi**
  - Öğretmen yetiştirme programlarında “ahlaki gelişim kuramları” ve “değer aktarım yöntemleri” modülleri
  - Rehberlik servislerinde karakter gelişimi odaklı programlar
- 3. Okullarda Ahlaki İklim ve Etik Liderlik Projeleri**
  - “Örnek Davranış Kulüpleri”, “Değerler Panoları” ve “Erdemli Öğrenci Ödülleri” sistemleri
  - Okul-aile iş birliğiyle ahlaki gelişimi izleme ve destekleme mekanizmaları

B. Toplumsal Kurumlarda Ahlaki Duruşun Güçlendirilmesi

- 1. Kamu Kurumlarında Etik Kültür ve Davranış Kodlarının Yaygınlaştırılması**
  - Tüm bakanlık ve belediyelerde “etik sorumluluk bildirgesi” zorunluluğu
  - Kamu görevlilerine yönelik etik karar alma, kamu ahlakı ve meslek onuru eğitimleri
- 2. Ailede Ahlaki Aktarımın Güçlendirilmesi**
  - Ebeveynlere yönelik rehberlik programları, “değerli ebeveyn” kampanyaları
  - Aile içi sorumluluk, mahremiyet, fedakârlık ve nezaket değerlerinin çocuklara aktarımı için içerikler
- 3. İnanç Temelli ve Evrensel Ahlak Arasında Köprü Kurma Yaklaşımı**
  - Dinî değerlerin ötekileştirmeyen, evrensel etik ilkelerle örtüşen biçimde sunulması
  - Diyanet, İlahiyat Fakülteleri ve STK’larla iş birliği içinde “Ahlak ve Hayat” programları

C. Dijital Kültür, Medya ve Popüler Alanda Değer Temsili

- 1. Dijital Mecralarda Ahlaki Değer Temsili ve Takip Sistemleri**
  - Sosyal medyada yaygınlaşan şiddet, aşağılama, rencide etme içeriklerine karşı etik yönergeler
  - Popüler dijital içerik üreticilerine yönelik “ahlaki içerik üretimi rehberliği” ve teşvik sistemi
- 2. Televizyon, Sinema ve Oyunlarda Pozitif Rol Modellerin Desteklenmesi**

- o “Erdemli karakterler”, “hakikat ve adalet temalı” senaryolar için yapım destek fonları
  - o Toplumun değer dünyasını besleyen diziler, belgeseller ve animasyonlar
3. **Ulusal Ahlak İzleme ve Gelişim Endeksi Oluşturulması**
- o Toplumun ahlaki gelişimi, değer değişimi ve davranış eğilimlerini ölçen veri temelli sistem
  - o Kamu politikalarına yön verecek şekilde yıllık olarak açıklanan endeks raporu

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Değerler Eğitimi Uygulayan Okul Oranı	%60	%100
Ahlaki Davranışa Dayalı Öğrenci Etkinlik Sayısı (yıllık)	10.000	50.000+
Etik Eğitim Alan Kamu Görevlisi Sayısı (yıllık)	100.000	500.000
Aile Rehberlik Programlarına Katılan Hane Sayısı	200.000	1 milyon+
Pozitif Değer Temalı Yapım Sayısı (film, dizi, belgesel, dijital)	50	200+
Ulusal Ahlaki Gelişim Endeksi Puanı	55/100	80/100

Sorumlu Kurumlar:

- Milli Eğitim Bakanlığı (değerler eğitimi koordinasyonu)
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı (medya içerikleri)
- YÖK, üniversiteler (eğitim araştırmaları, öğretmen eğitimi)
- TRT, RTÜK, yapımcı kuruluşlar (kültürel yayınlar)
- STK'lar, aile dernekleri, gençlik merkezleri

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Değerler Eğitimi ve Ahlaki Gelişim Strateji Belgesi (2025–2030)
- Kamu Etik Kültürü ve Davranış Rehberi Yönetmeliği
- Aile İçi Ahlaki Rehberlik ve Eğitim Yasası
- Dijital Ahlak Rehberi ve İçerik Teşvik Programı
- Ulusal Ahlak ve Toplumsal Değerler Endeksi Kuruluş Mevzuatı

13.4. Gençlik Politikaları ve Geleceğe Yatırım

Amaç:

Türkiye’de gençlerin eğitimden istihdama, sosyal hayattan yönetime kadar her alanda aktif, üretken, etik değerlere bağlı ve umutlu bireyler olarak gelişimini sağlamak; gençliği ülkenin geleceği olarak gören sürdürülebilir ve vizyoner gençlik politikaları oluşturmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Gençlerin eğitim, istihdam, girişimcilik ve gönüllülük alanlarında çok boyutlu gelişimini desteklemek
- Gençlerde ahlaki, sosyal ve kültürel sorumluluk bilincini artırmak
- Gençlerin karar alma süreçlerine katılımını, ifade özgürlüğünü ve demokratik temsiliyetini güçlendirmek
- Yetenek temelli destek sistemleriyle her gencin potansiyeline uygun gelişim imkânı sunmak
- Gençlik için değil, gençlerle birlikte politika üretimi yaklaşımını kurumsallaştırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Gençlerin Gelişimi İçin Kapsayıcı Eğitim ve Yetenek Ekosistemi

1. **Yetenek Tabanlı Eğitim ve Yönlendirme Sisteminin Kurulması**
  - Ortaöğretimden itibaren bireysel ilgi ve yetenek analiziyle kariyer rehberliği
  - STEM, sanat, spor, sosyal sorumluluk alanlarında erken keşif ve destek programları
2. **Gelişen Alanlarda Gençlik İçin Dijital ve İnovasyon Eğitimleri**
  - Yapay zekâ, yazılım, robotik, oyun geliştirme, siber güvenlik gibi çağın alanlarında yaygın gençlik akademileri
  - Maker kültürü, kodlama kampları, üniversite öncesi teknoloji girişim kuluçkaları
3. **Eğitim–İstihdam Geçişinde Rehberlik ve Staj Sisteminin Güçlendirilmesi**
  - Zorunlu mentorluk, staj ve uygulamalı proje tabanlı öğrenme uygulamaları
  - Üniversite–sektör iş birlikleri ile gençlere istihdam kapısı açacak “geçiş köprüleri”

B. Gençlerin Sosyal, Kültürel ve Ahlaki Gelişimini Destekleme

1. **Değer Temelli Gençlik Çalışmaları ve Etik Liderlik Eğitimi**
  - Gençlik merkezlerinde erdem, sorumluluk, empati ve sosyal adalet odaklı eğitim modülleri
  - “Ahlak, aidiyet ve aktif vatandaşlık” üçlüsüne dayalı gençlik kulüpleri
2. **Kültür, Spor, Sanat ve Gönüllülükte Fırsat Eşitliği**
  - Her ilçede çok işlevli gençlik merkezleri (sanat atölyeleri, müzik stüdyoları, spor salonları, gönüllülük büroları)
  - Tüm gençlere açık, ücretsiz ve sürdürülebilir sosyal faaliyet desteği
3. **Sosyal Medya, Dijital Dünya ve Gençlerin Değer Olarak İnşası**
  - Dijital medya platformlarında değerli içerik üretimi ve genç içerik üreticilerine destek
  - Dijital bağımlılık, siber zorbalık ve dijital etik konularında farkındalık kampanyaları

C. Gençlerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı ve Gelecek Tasarımı

1. **Gençlik Meclisleri ve Gençlik Danışma Kurulları Kurulması (yerel ve merkezi düzeyde)**

- TBMM bünyesinde Gençlik Gölge Meclisi, belediyelerde gençlik meclislerinin yetkilendirilmesi
  - Bakanlıkların stratejik planlarında gençlerin öneri-değerlendirme sürecine dahil edilmesi
2. **Gençlik İnişyatifleri ve Girişimcilik Fonlarının Yaygınlaştırılması**
- Sosyal fayda üreten gençlik projelerine hibeler, yarışmalar ve hızlandırıcılar
  - Üniversite öğrencilerine yönelik “Kampüste Girişimciliğe Başlangıç” programları
3. **Ulusal Gençlik Vizyon Belgesi (Türkiye Gençliği 2053 Vizyonu)**
- Gençlerin beklentileri, hayalleri ve çözüm önerilerini içeren katılımcı bir ulusal strateji belgesi
  - Uluslararası gençlik ağlarıyla entegrasyon ve Türkiye'nin gençlik diplomasisinin güçlendirilmesi

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Gençlik Merkezi ve Etkinlik Alanına Erişimi Olan İlçe Oranı	%65	%100
Gençlere Yönelik Gönüllülük Programlarına Katılım Sayısı (yıllık)	500.000	2 milyon+
Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Desteği Alan Kişi Sayısı	50.000	200.000+
Yerel Gençlik Meclisi Kurulan Belediye Sayısı	250	1.000+
Gençlik Odaklı Ulusal Politika Süreçlerine Dahil Olan Genç Sayısı	100.000	500.000+
Değer Temelli Gençlik Eğitimlerine Katılan Genç Sayısı	1 milyon	5 milyon+

Sorumlu Kurumlar:

- **Gençlik ve Spor Bakanlığı (ana koordinasyon kurumu)**
- **Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK (eğitim programları)**
- **TÜBİTAK, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (inovasyon ve girişimcilik desteği)**
- **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ahlaki ve sosyal destek programları)**
- **RTÜK, İletişim Başkanlığı (dijital ve medya ortamları için)**
- **STK'lar, gençlik dernekleri, belediyeler, üniversiteler**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- **Ulusal Gençlik Strateji Belgesi ve 2053 Vizyonu (güncellenmiş)**
- **Yerel Yönetimler için Gençlik Katılımı Yönetmeliği**
- **Gençlik Girişimcilik ve Sosyal Fayda Fonu Kuruluş Yasası**
- **Değer Temelli Gençlik Eğitimi Çerçeve Programı**
- **Gençlik Gölge Meclisi Kuruluş ve İşleyiş Mevzuatı**

14. BİLİŞİM, SİBER GÜVENLİK VE VERİ POLİTİKALARI

14.1. Ulusal Dijital Strateji

Amaç:

Türkiye'nin dijital dönüşümünü **bütüncül, sürdürülebilir, rekabetçi ve insan odaklı bir vizyonla yöneterek**; kamu, özel sektör ve toplumu kapsayan şekilde **dijital ekonomiye geçişi hızlandırmak, veri güvenliğini sağlamak ve teknolojik bağımsızlık** elde etmektir.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye'nin dijital altyapısını **güçlü, güvenli ve kapsayıcı hale getirmek**
- **Veri temelli yönetim ve yapay zekâ destekli karar sistemlerini** kamuda yaygınlaştırmak
- **Dijital becerileri artırmak, gençleri ve KOBİ'leri dijital ekonomiye entegre etmek**
- Ulusal dijital ürün ve platformlarla **dijital egemenliği** sağlamak
- **Yapay zekâ, siber güvenlik, büyük veri, blokzincir** gibi stratejik alanlarda Ar-Ge'yi teşvik etmek

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Dijital Altyapı, Veri Ekonomisi ve Teknolojik Bağımsızlık

1. **5G, Bulut ve Ulusal Veri Merkezleri Altyapısının Yaygınlaştırılması**
  - Yerli üretim destekli geniş bant internet altyapısı yatırımları
  - Kamusal hizmetlerin barındırılacağı milli bulut altyapısının kurulması
2. **Ulusal Veri Egemenliği ve Güvenliği Stratejisi**
  - Kamusal verinin yurtiçinde saklanması, kişisel verilerin korunması ve veri yerelleştirme zorunluluğu
  - Siber güvenlik eylem planı, kamu kurumlarına siber tatbikatlar, yapay zekâ ile tehdit önleme
3. **Yerli Yazılım, Donanım ve Açık Kaynak Teknolojilerinin Teşviki**
  - Kamu alımlarında yerli yazılım önceliği ve bağımsız donanım üretimi teşvik programı
  - Açık kaynak kodlu projelerin eğitimde, savunmada, belediyelerde yaygınlaştırılması

B. Kamu Dijital Dönüşümü ve Akıllı Devlet Uygulamaları

1. **E-Devlet'in Yeni Nesil Yönetişim Platformuna Dönüştürülmesi**
  - E-devlet 2.0: Kişiselleştirilmiş hizmetler, yapay zekâ destekli karar önerileri, mobil öncelikli hizmetler
  - Hayat olayına göre hizmet bütünleştirme: (doğum, taşınma, iş kurma vb.)
2. **Tüm Kamu Kurumlarında Dijital Karar Destek Sistemlerinin Yaygınlaştırılması**
  - Veri odaklı politika üretimi, tahminleme sistemleri ve yapay zekâ ile kaynak tahsisi modelleri
  - Ulusal Kamu Veri Platformu ile bütünleşik veri paylaşım ağı
3. **Yerel Yönetimlerde Akıllı Şehir Uygulamalarının Yaygınlaştırılması**
  - Akıllı ulaşım, enerji, su yönetimi, afet izleme sistemleri
  - Büyükşehirlerde "Açık Şehir Panelleri" ve vatandaş etkileşimli dijital yönetim

C. Dijital Yetkinlik, Girişimcilik ve Toplumsal Katılım

- Ulusal Dijital Beceriler Gelişim Programı**
  - Tüm yaş gruplarına kodlama, dijital güvenlik, dijital okuryazarlık eğitimi
  - Üniversitelerde “Dijital Vatandaşlık ve Etik” zorunlu ders
- Start-up ve KOBİ'lere Yönelik Dijital Dönüşüm Fonları**
  - Dijitalleşen KOBİ destek paketleri: yazılım lisansı, e-ticaret altyapısı, dijital danışmanlık
  - Teknoloji girişimlerine vergi teşviki, kamu öncelikli satın alma programları
- Ulusal Dijital Katılım Stratejisi (Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık)**
  - Dezavantajlı gruplara özel tasarlanmış dijital hizmetler ve donanım erişimi
  - Türkçe'nin dijital ortamda güçlendirilmesi (arama motoru, asistan, veri kümesi)

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
5G Kapsama Alanına Sahip İl Oranı	%60	%100
E-Devlet Üzerinden Sunulan Hizmet Sayısı	1.500	3.000+
Kamu Hizmetlerinde Yapay Zekâ Tabanlı Uygulama Sayısı	100	500+
Dijital Okuryazarlık Eğitimi Alan Birey Sayısı	2 milyon	10 milyon+
Yerli Yazılım Kullanım Oranı (kamu sistemlerinde)	%50	%90
Ulusal Veri Merkezlerinde Barındırılan Kamu Verisi Oranı	%70	%100

Sorumlu Kurumlar:

- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (ana koordinatör)
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (altyapı yatırımları)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (teknoloji geliştirme, KOBİ dönüşümü)
- TÜBİTAK, BTK, TÜBA (Ar-Ge ve uzmanlık)
- YÖK, MEB (dijital beceri müfredatı)
- Belediyeler, kalkınma ajansları, teknoparklar, özel sektör kuruluşları

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Dijital Strateji ve Veri Egemenliği Kanunu
- Kamu Teknoloji Tedarikinde Yerli Ürün Önceliği Yönetmeliği
- Siber Güvenlik ve Yapay Zekâ Hukuku Çerçeve Mevzuatı
- Dijital Kamu Yönetişimi ve Açık Veri Paylaşımı Rehberi
- Dijital Okuryazarlık ve Etik Kullanım Eğitim Programı Yönergesi

14.2. Siber Güvenlik ve Kritik Altyapı Koruması

Amaç:

Türkiye'nin siber tehditlere karşı direncini artırmak, kamu, özel sektör ve bireyleri kapsayan ulusal siber güvenlik ekosistemini güçlendirmek, kritik altyapıların (enerji, iletişim, sağlık, finans vb.) güvenliğini sağlamak ve **dijital egemenliği koruyacak kapasiteyi inşa etmektir.

Stratejik Hedefler:

- Siber saldırılara karşı önleyici, tespit edici ve hızlı müdahale yetkinlikleri geliştirmek
- Kritik altyapı sektörlerinin dijital güvenlik standartlarını yükseltmek
- Kamu kurumları, özel sektör, üniversiteler ve vatandaşlar arasında siber güvenlik bilinci ve iş birliğini kurumsallaştırmak
- Ulusal yazılımlar, kriptografi sistemleri ve veri merkezleriyle dijital bağımsızlığı güçlendirmek
- Uluslararası siber güvenlik iş birlikleri ve tehdit istihbaratı paylaşımını artırmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Ulusal Siber Güvenlik Mimarisinin Güçlendirilmesi

1. **Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı (2025–2030)**
  - Öncelikli tehdit alanları: enerji altyapısı, sağlık sistemleri, seçim güvenliği, finansal sistemler
  - Sektör bazlı tehdit analizi, ulusal olay müdahale prosedürleri ve risk sınıflandırma rehberleri
2. **USOM (Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi) Yetkinliğinin Genişletilmesi**
  - 7/24 aktif izleme, erken uyarı, tehdit avcılığı (threat hunting) kapasitesi
  - USOM'un her ilde bölgesel koordinasyon ofisleri ile yaygınlaştırılması
3. **Siber Güvenlik Ekipleri (SOME) Sayısının Artırılması ve Standardizasyonu**
  - Tüm kamu kurumlarında ve kritik özel sektör kuruluşlarında Sertifikalı SOME ekipleri
  - Olay yönetimi tatbikatları, saldırı simülasyonları ve kurum içi kriz senaryoları

B. Kritik Altyapıların Dijital Koruma Kapasitesinin Artırılması

1. **Kritik Altyapı Güvenlik Standartlarının Belirlenmesi ve Denetimi**
  - Enerji, ulaştırma, sağlık, iletişim, su, finans sektörlerinde dijital koruma kılavuzları
  - BTK ve ilgili kurumlarca yılda en az bir kez dijital güvenlik denetimi zorunluluğu
2. **Endüstriyel Kontrol Sistemleri (ICS/SCADA) için Siber Savunma Protokolleri**
  - Elektrik şebekesi, barajlar, tren hatları gibi fiziksel altyapının dijital güvenlik katmanları
  - Siber-fiziksel sistemlerin kesintisiz çalışması için "fail-safe" mimari uygulamaları
3. **Milli Kriptografi ve Güvenli Haberleşme Sistemleri**
  - Posta, savunma, istihbarat, diplomasi gibi kritik alanlarda yerli şifreleme protokolleri
  - Açık anahtar altyapısına dayalı ulusal dijital kimlik ve güvenli oturum sistemleri

C. Siber Farkındalık, İnsan Kaynağı ve Uluslararası İşbirliği

- Siber Güvenlik Eğitim ve Sertifikasyon Programlarının Yaygınlaştırılması**
  - Üniversite müfredatına “siber güvenlik mühendisliği” programları
  - Tüm kamu personeline zorunlu dijital güvenlik farkındalık eğitimi
  - “Milli Beyaz Şapkalı Hacker” (ethical hacker) yetiştirme akademisi
- Dijital Vatandaşlık ve Güvenli İnternet Kampanyaları**
  - Okul çağındaki çocuklar, ebeveynler ve yaşlı bireyler için özelleştirilmiş eğitim modülleri
  - Medyada ve sosyal ağlarda siber hijyen, dolandırıcılık, kimlik avı farkındalığı
- Uluslararası Tehdit İstihbaratı Paylaşımı ve İş Birlikleri**
  - NATO, OECD, İİT ve Türk Devletleri Teşkilatı ile ortak siber savunma tatbikatları
  - Siber güvenlik alanında diplomatik temsilciliklerde dijital ataşe sisteminin kurulması

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Kamu ve Kritik Sektörlerde Kurulu SOME Sayısı	500	1.500+
Yıllık Siber Tatbikat Yapılan Kurum Sayısı	200	1.000+
Kritik Altyapı Denetimlerine Tabi Tesis Sayısı	1.000	5.000+
Siber Güvenlik Uzmanı Sayısı (sertifikalı)	10.000	50.000+
Kamu Siber Farkındalık Eğitimi Alan Personel Sayısı	500.000	2 milyon+
Dijital Altyapı Kesintisi Yaşanan Olay Sayısındaki Azalma Oranı	%50	%90

Sorumlu Kurumlar:

- BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu – koordinatör)**
- USOM (Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi)**
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Enerji Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı**
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, TÜBİTAK BİLGEM, ASELSAN**
- Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB), TSK ve MİT (askeri-diplomatik altyapılar)**
- YÖK, üniversiteler, özel sektör siber güvenlik firmaları**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Siber Güvenlik ve Kritik Altyapı Güvenliği Kanunu (yeni çerçeve yasa)**
- Kritik Altyapı Sektörleri için Dijital Güvenlik Standartları Yönetmeliği**
- Siber Güvenlik Personeli Sertifikasyon ve Akreditasyon Sistemi**
- Milli Kriptografi ve Güvenli İletişim Protokolleri Mevzuatı**
- Siber Farkındalık Ulusal Eğitim Programı ve Medya Yönergesi**

14.3. Yapay Zekâ, Büyük Veri ve Blokzincir Uygulamaları

Amaç:

Türkiye'nin yüksek teknolojiye dijital sistemlerde liderlik kapasitesini artırmak, veri temelli karar alma kültürünü yerleştirmek, kamuda ve özel sektörde yapay zekâ çözümlerini yaygınlaştırmak, blokzincir teknolojilerini kamu hizmetlerinde ve finansal sistemde etkinleştirmektir.

Stratejik Hedefler:

- Yapay zekâ ve büyük veri altyapısını millileştirmek, bağımsız teknolojik kapasite inşa etmek
- Kamusal hizmetlerde ve sanayide veri temelli otomasyon ve optimizasyon süreçlerini yaygınlaştırmak
- Blokzincir teknolojileriyle güvenli, izlenebilir, aracısız dijital işlem altyapısı kurmak
- Veri güvenliği, etik ve hukuki çerçeveleri belirleyerek inovasyonu sürdürülebilir kılmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Yapay Zekâ Ekosisteminin Geliştirilmesi

1. **Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2025–2030) Uygulama Planı**
  - Kamu hizmetlerinde yapay zekâ destekli karar sistemleri (sağlık, ulaşım, yargı, güvenlik)
  - Öncelikli alanlar: tarımda verimlilik, şehir yönetimi, savunma teknolojileri, eğitim kişiselleştirme
2. **Yapay Zekâ Ar-Ge Merkezleri ve Veri Göllerinin Kurulması**
  - Üniversitelerle iş birliği içinde sektörel yapay zekâ araştırma merkezleri
  - Ulusal dil işleme veritabanı, görüntü-analiz havuzu ve etiketli açık veri kümeleri
3. **Yapay Zekâ Girişimciliği ve Kuluçka Programları**
  - Start-up'lara yatırım fonları, test ortamları (sandbox) ve yapay zekâ hızlandırıcıları
  - Savunma, sağlık ve eğitim alanlarında kamu destekli pilot projeler

B. Büyük Veri Altyapısı ve Veri Temelli Kamu Yönetimi

1. **Ulusal Büyük Veri Stratejisi ve Açık Veri Platformu**
  - Kamu kurumlarının anonimleştirilmiş, standartlaştırılmış verilerini paylaşacağı merkezi açık veri sistemi
  - Veri yönetimi, kalite kontrolü ve kurumsal veri sorumluluğu sistemleri
2. **Veri Tabanlı Karar Destek ve Tahminleme Sistemlerinin Yaygınlaştırılması**
  - Sağlık risk tahminleme, afet senaryoları, enflasyon analizleri, suç istatistikleri üzerinden karar öneri sistemleri
  - Sosyal yardımlarda hedefleme, eğitimde başarı öngörüsü, lojistik optimizasyon
3. **Veri Bilimi Eğitim Programları ve Kamu İçin Veri Analistleri Yetiştirilmesi**
  - Üniversitelerde veri bilimi ve analitik programları
  - Kamu personeli için veri okuryazarlığı ve açık veri analizi eğitimleri

C. Blokzincir Tabanlı Güvenli ve Dağıtık Sistemlerin Uygulanması

- Kamu Hizmetlerinde Blokzincir Pilot Projeleri**
  - Tapu, seçim güvenliği, kamu alımları, gümrük işlemleri ve sosyal yardım transferlerinde blokzincir tabanlı sistemler
  - Dijital kimlik, belge doğrulama ve veri bütünlüğü sağlayan uygulamalar
- Finansal Sistem ve Akıllı Sözleşme Altyapısı Kurulması**
  - Dijital TL ve merkez bankası dijital para birimi (CBDC) çalışmalarının tamamlanması
  - Bankacılık, sigorta ve ticaret hukukunda akıllı sözleşme altyapısının mevzuata entegrasyonu
- Blokzincir Tabanlı Akademik, Hukuki ve Sağlık Kayıt Sistemleri**
  - Diploma, ruhsat, sertifika gibi belgelerin doğrulama sistemi
  - Hasta verilerinin güvenli ve paylaşılabılır biçimde kayıt altına alındığı yapılar

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Yapay Zekâ Uygulayan Kamu Kurumu Sayısı	50	300+
Kamu Açık Veri Kümesi Sayısı (standartlaştırılmış)	200	1.000+
Blokzincir Tabanlı Kamu Projesi Sayısı	5	50+
Veri Bilimi Eğitimi Alan Kamu Personeli Sayısı	25.000	100.000+
Dijital TL Pilot Kullanıcı Sayısı	50.000	10 milyon+
Yapay Zekâ Ar-Ge Harcamasının Toplam Ar-Ge İçindeki Payı (%)	%10	%25

Sorumlu Kurumlar:

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (ana koordinasyon)
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (veri ve yapay zekâ yönetimi)
- TÜBİTAK BİLGEM, TÜBA, YÖK (bilimsel araştırma, müfredat)
- TÜİK, SSB, BTK, TÜBİTAK ULAKBİM (veri altyapıları ve teknolojik uygulama)
- Merkez Bankası (Dijital TL ve finansal blokzincir uygulamaları)
- Kamu ve özel sektör yazılım şirketleri, start-up ekosistemi

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Yapay Zekâ ve Büyük Veri Kanunu
- Veri Paylaşımı ve Açık Veri Standartları Yönetmeliği
- Blokzincir Uygulamaları ve Akıllı Sözleşmeler Hukuk Çerçevesi
- Veri Temelli Kamu Yönetimi Rehberi
- Kamu Dijital Kimlik ve Blokzincir Tabanlı Belgelendirme Standardı

14.4. Ulusal Veri Koruma Politikası

Amaç:

Türkiye’de kişisel verilerin korunmasını, kamusal verilerin güvenliğini, ticari verilerin stratejik denetimini ve dijital ortamda veri egemenliğini sağlayarak; güvenli, etik ve yerli odaklı bir veri yönetim sistematığı kurmaktır.

Stratejik Hedefler:

- Türkiye’de veri üretimi, işlenmesi, saklanması ve paylaşımında ulusal çıkarları gözeten güçlü bir yasal ve teknik altyapı oluşturmak
- Kişisel veri mahremiyetini garanti altına alarak bireyin dijital güvenliğini sağlamak
- Kamu kurumları, özel sektör ve dijital platformların veri sorumluluklarını açık şekilde tanımlamak
- Veri tabanlı ekonomiye geçişte ulusal veri varlıklarını koruyacak stratejik sistemleri kurmak

Politika Öncelikleri ve Eylemler:

A. Veri Egemenliği, Ulusal Veri Güvenliği ve Kurumsal Sorumluluk

1. **Ulusal Veri Güvenliği Çerçeve Mevzuatının Güncellenmesi**
  - KVKK’nın AB Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) ile uyumlu hale getirilmesi
  - Dijital platformların Türkiye’deki kullanıcı verilerini Türkiye’de barındırma zorunluluğu
  - Ulusal veri güvenliği rehberlerinin sektör bazlı olarak yayınlanması
2. **Kamu ve Stratejik Sektör Verilerinin Yurtiçinde Saklanması**
  - Enerji, finans, sağlık, eğitim, savunma gibi sektörlerde verilerin yurtiçinde ve yetkilendirilmiş veri merkezlerinde tutulması
  - Kamu bulut altyapısının kurulması ve kamu kurumlarının merkezi veri güvenliği protokolüne bağlanması
3. **Veri Sorumluluğu Denetim Sistemi Kurulması (VSDK)**
  - Kamu, özel sektör ve STK’larda veri sorumluları belirlenmesi ve şeffaflık beyanlarının yayınlanması
  - Veri ihlallerine karşı ağırlaştırılmış idari ve hukuki yaptırımların uygulanması

B. Kişisel Verilerin Korunması, Mahremiyet ve Dijital Haklar

1. **Kişisel Veri Hakları Evrensel Beyanname’sinin Uyumlaştırılması ve Yaygınlaştırılması**
  - Bireyin verisine erişim, düzeltme, unutulma hakkı, onay olmadan paylaşmama hakkı
  - Ebeveyn izni olmadan çocuk verilerinin işlenmesinin yasaklanması
2. **Kişisel Veri Mahremiyetinin Eğitim ve Bilinçlendirme Yoluyla Güçlendirilmesi**
  - Okullarda “dijital mahremiyet ve veri hakkı” müfredatına eklenmesi
  - Medya kampanyaları, kamu spotları ve mobil uygulamalarla vatandaşın bilgilendirilmesi
3. **Veri İhlali Bildirim ve Telafi Mekanizmasının Kurulması**
  - 72 saat içinde ihlal bildirme zorunluluğu
  - Veri mağduriyeti yaşayan bireyler için destek ve hukuki danışmanlık sistemi

C. Veri Ekonomisi ve Stratejik Veri Yönetimi

- Veri Ekonomisinin Hukuki ve Etik Altyapısının Oluşturulması**
  - Veriye dayalı iş modelleri (AI, fintech, sağlık analitiği) için etik veri kullanım standartları
  - Veri ticareti, anonimleştirme, veri paylaşımı ve platform sorumluluğu çerçevesinin tanımlanması
- Ulusal Veri Envanteri ve Veri Sınıflandırma Sistemi**
  - Kamu ve özel sektör verilerinin stratejik, kritik, hassas, anonim vb. olarak sınıflandırılması
  - “Veri Değeri Haritası” ile kurumlara veri yönetim rehberi sağlanması
- Veri Güvenliği ve Koruma Alanında Yerli Yazılım ve Donanım Geliştirme Desteği**
  - Kriptografi, veri depolama, güvenli yedekleme sistemlerinde yerli ürünlere öncelik
  - Kamu ihalelerinde yerli siber güvenlik çözümlerine pozitif ayrımcılık

Performans Göstergeleri:

Gösterge	2025 Hedefi	2030 Hedefi
Kamu Kurumlarında Yerli Veri Barındırma Oranı	%70	%100
KVKK ve Ulusal Güvenlik Kurallarına Uyumlu Platform Oranı	%60	%95
Kişisel Veri İhlali Bildirim Sayısı (azalma hedefi)	-%30	-%80
Veri Mahremiyeti Eğitimi Alan Kişi Sayısı (toplam)	1 milyon	5 milyon+
VSDK Sistemiyle Denetlenen Kurum Sayısı	500	2.000+
Ulusal Veri Envanterine Dâhil Edilen Kurum Oranı	%40	%100

Sorumlu Kurumlar:

- Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK)**
- BTK, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi**
- TÜBİTAK (veri güvenliği ve kriptografi)**
- Adalet Bakanlığı (veri hukuku ve mağduriyet süreçleri)**
- TÜİK, SGK, Sağlık Bakanlığı, Merkez Bankası (veri üreten kamu kurumları)**
- Üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör veri işleyicileri**

Yapısal ve Hukuki Reform Gereklilikleri:

- Ulusal Veri Koruma ve Egemenlik Kanunu (KVKK genişletilmiş)**
- Veri Sınıflandırma ve Envanter Yönetmeliği**
- Kişisel Veri Hakları Eğitim Yönergesi**
- Yerli Veri Teknolojileri Destek ve Öncelik Yasası**
- Veri Ekonomisi ve Etik Paylaşım Çerçeve Yönetmeliği**